

Teološke perspektive blaženstva kod Mateja i Luke

Nikić, Janja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:648451>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**TEOLOŠKA PERSPEKTIVA BLAŽENSTAVA KOD
MATEJA I LUKE**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivica Čatić

Student: Janja Nikić

Đakovo, 2019.

Sadržaj

Sažetak.....	4
Summary.....	5
UVOD	6
1. Općenito o blaženstvima u Svetome pismu	8
1.1. Blaženstva u Starom zavjetu	8
1.1.1. Dva tipa tumačenja blaženstava.....	9
1.1.2. Eshatološki tip blaženstava	11
1.2. Blaženstva u Novom zavjetu.....	12
1.2.1. Blaženstva u evanđelju po Mateju.....	15
1.2.1.1. Autorstvo Prvog evanđelja	15
1.2.1.2. Literarni aspekt Govora na Gori	17
1.2.1.3. Teološki aspekt Govora na Gori	18
1.2.2. Blaženstva u Evanđelju po Luki.....	20
1.2.2.1. Autorstvo Trećeg evanđelja.....	20
1.2.2.2. Literarni aspekt Govora na ravnu u Evanđelju po Luki	21
1.2.2.3. Teološki aspekt Govora na ravnu u Evanđelju po Luki	22
1.2.3. Blaženstva u izvoru Q.....	24
2. Biblijsko-teološka analiza blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki	26
2.1. Analiza blaženstava u Evanđelju po Mateju	26
2.1.1. Poredak, struktura i broj blaženstava u Evanđelju po Mateju.....	28
2.1.2. Blaženstva čovjekove ovisnosti o Bogu (Mt 5,3-6).....	29
2.1.2.1. Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko (Mt 5,3)	30
2.1.2.2. Blago ožalošćenima: oni će se utješiti (Mt 5,4).....	32
2.1.2.3. Blago krotkima: oni će baštiniti zemlju (Mt 5,5).....	34
2.1.2.4. Blago gladnima i žednima pravednosti: oni će se nasititi (Mt 5,6)	37
2.1.3. Blaženstva bratske ljubavi (Mt 5,7-9).....	39
2.1.3.1. Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe (Mt 5,7)	40
2.1.3.2. Blago onima koji su čista srca: oni će Boga gledati (Mt 5,8).....	41
2.1.3.3. Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati (Mt 5,9)	42
2.1.4. Blaženstva upućena Kristovim sljedbenicima (Mt 5,10-12).....	44
2.1.4.1. Blago progonjenima zbog pravednosti... (Mt 5, 10)	44
2.1.4.2. Blago vama kad vas – radi mene – pogrde i progone... (Mt 5,11-12)...	45
2.2. Analiza blaženstava u Evanđelju po Luki.....	46
2.2.1. Poredak, struktura i broj blaženstava u Evanđelju po Luki.....	48
2.2.2. Četiri „blago“ u Evanđelju po Luki (Lk 6,20-23).....	50
2.2.2.1. Blago vama siromasi: vaše je kraljevstvo Božje (Lk 6,20).....	50
2.2.2.2. Blago vama koji sada gladujete: vi ćete se nasititi (Lk 6,21)	53
2.2.2.3. Blago vama koji sada plaćete: vi ćete se smijati (Lk 6,21)	54
2.2.2.4. Blago vama kad vas zamrže ljudi i kada vas izopće... (Lk 6,22-23).....	55
2.2.3. Četiri „jao“ u Evanđelju po Luki (Lk 6,24-26)	57
2.2.3.1. Ali jao vama bogataši: imate svoju utjehu (Lk 6,24)	57
2.2.3.2. Jao vama koji ste sada siti: gladovat ćete (Lk 6,25).....	59
2.2.3.3. Jao vama koji se sada smijete: jadikovat ćete i plakati (Lk 6,25).....	59
2.2.3.4. Jao vama kada vas budu hvalili... (Lk 6,26)	61

3.	Teološka perspektiva blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki	62
3.1.	Funkcija blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki	62
3.2.	Posebnosti govora o blaženstvima u Prvom i Trećem evanđelju	63
3.3.	Sučeljavanje Matejeve i Lukine verzije blaženstava	64
3.4.	Problemi u interpretaciji blaženstava u Prvom i Trećem evanđelju	66
ZAKLJUČAK		70
Bibliografija		72

Sažetak

Diplomski rad posvećen je proučavanju blaženstava kod Mateja i Luke. Rad se sastoji od tri dijela. Prvi dio se bavi blaženstvima na općenit način, iznoseći temeljne karakteristike njihove pojave u Starom i Novom zavjetu te smještajući ih u kontekst Evanđelja po Mateju odnosno Evanđelja po Luki. Na vidjelo izlazi povezanost između blaženstava u Starom i Novom zavjetu s obzirom da se Isusova blaženstva temelje na knjigama Staroga zavjeta. Ipak, važno je naglasiti kako u Starome zavjetu nemamo tako pažljivo sročeni niz blaženstava kao u sklopu novozavjetnog Govora na Gori (usp. Mt 5 – 7) odnosno Govora na ravnu (usp. Lk 6,17-49).

Drugi dio iznosi teološku analizu blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki. Matejeva verzija blaženstava (usp. Mt 5,1-12) podijeljena je u tri skupine jer je kroz tri naslova izraženo ono najvažnije što se određenim blaženstvom željelo poručiti, koga obvezuje ili kome je upućeno. Blaženstva u Lukinu evanđelju (usp. Lk 6,20-26) podijeljena su u dvije skupine. Luka ih dijeli na četiri *blago* i četiri *jao* izraza, a te se podjele držimo u ovom radu. U Matejevoj verziji javljaju se tri blaženstva (usp. Mt 5,7-9) koja čine jednu misaonu cjelinu za koju nemamo paralelu u Lukinu evanđelju, a izdižu se iznad socioloških svojstava te odražavaju produhovljeni kršćanski moral koji je karakterističan za Prvo evanđelje. Dakle, teološka analiza upućuje na to da Matej više stavlja naglasak na duhovno, dok će se Luka kroz četiri *blago* i četiri *jao* izraza usredotočiti na konkretnu životnu zajednicu i povijesne slušatelje svoga vremena.

Treći dio koji je ujedno i posljednji, ima za cilj upotpuniti ono što je rečeno u prethodna dva dijela. Stoga, u zadnjem dijelu nakon sučeljavanja na vidjelo izlaze bliskosti i razlike te specifični vidici koje otvaraju blaženstva kod Mateja i Luke. Na kraju rada naziremo kako blaženstva koja Krist donosi u Matejevoj odnosno Lukinoj verziji pokušavaju dati odgovore kršćanima koji žive u vrijeme kada je Evanđelje po Mateju odnosno po Luki napisano. Dakle, Matej i Luka Isusov govor tako formuliraju da povijesna zajednica kojoj pišu dobije poticaje za rješavanje svojih konkretnih problema.

Ključne riječi: Govor na Gori, Govor na ravnu, blaženstva

Summary

Theological perspective of beatitudes in the Gospel according to Mathew and in the Gospel according to Luke

The thesis is devoted to studying the beatitudes of Matthew and Luke. It consists out of three parts. The first part deals with beatitudes in a general way, outlining the fundamental characteristics of their appearance in the Old and New Testament and placing them in the context of the Gospel of Matthew apropos the Gospel of Luke. The connection between the beatitudes in the Old and the New Testament is evident as the beatitudes of Jesus is based on the books of the Old Testament. Nevertheless, it is important to emphasize that in the Old Testament we dont have carefully worded a series of beatitudes, as we do in the New Testament Sermon on the Mount (cf. Mt 5 - 7) or the Sermon on the Plain (cf. Lk 6: 17-49).

The second part contains the theological analysis of the beatitudes in the Gospel of Matthew and the Gospel of Luke. The Matthew's version of the batitudes (cf. Mt 5: 1-12) is divided into three groups, because through the three titles we can see what is the core of a certain beatitude, who is it destined for, and who is committed by it. Beatitudes in Luke's Gospel (cf. Lk 6: 20-26) are divided into two groups. Luke divides them into four “blessed” and four “woe”, that is how we are gonna devide them in this thesis aswell. In the Matthew's version, there are three beatitudes (cf. Mt 5: 7-9) that make up a single thought unit for which we have no parallel in the Gospel of Luke. They rise above the sociological characteristics and reflect the spritualized Christian morality that is characteristical in the First Gospel. Thus, theological analysis suggests that Matthew puts more emphasis on spirituality, while Luke through four “woe's” and four “blessed” focuses on a concrete life community and historical listeners of his time.

The third part, which is also the last, aims to complete what has been said in the previous two parts. Hence, in the latter part after the confrontation, we will show a glimpse of the similitudes and differences between the specific aspects that can be seen in the beatitudes of Matthew and Luke. At the end of the work we notice that the beatitudes that Christ brings in Matthew's and Luke's version are trying to give answers to Christians living in the time when those Gospels were written. Thus, Matthew and Luke formulate their speech so that the historical community to whom they are writting receives stimulus for dealing with their issues.

Keywords: Sermon on the Mount, Sermon on the plain, beatitudes

UVOD

Cilj ovog diplomskog rada jest istražiti teološku perspektivu blaženstava u Evanđelju po Mateju (usp. Mt 5,1-12) i Evanđelju po Luki (usp. Lk 6,20-26). Ovu temu sam odabrala razmišljajući o blaženstvima kao o kršćanskom idealu. Samim čitanjem teksta blaženstava u oba evanđelja potaknuta sam baviti se detaljnije problemima i posebnostima koje zasebno ove dvije verzije donose.

Rad smo podijelili u tri dijela. Kako bi čitatelj mogao lakše pratiti temu najprije govorimo općenito o blaženstvima u Svetome pismu. Nadalje govorimo o blaženstvima u Starome zavjetu na koji se naslanja govor o dva tipa tumačenja blaženstava. Nastojimo što bolje upoznati navedenu temu te prelazimo na eshatološki tip blaženstava nakon kojeg ćemo prijeći na blaženstva u Novome zavjetu.

Budući da ćemo se do kraja rada zadržati na Novome zavjetu, u prvome dijelu iznosimo osnovne crte autorstva Prvog i Trećeg evanđelja. Blaženstva dolaze u sklopu Govora na gori (usp. Mt 5 – 7) te Govora na ravnu (usp. Lk 6,17-49). Stoga, navodimo literarni i teološki aspekt Govora na gori u Evanđelju po Mateju i literarni i teološki aspekt Govora na ravnu u Evanđelju po Luki. Završnu fazu prvoga dijela čini govor o izvoru Q iz kojega su oba evanđelista crpila svoje izvore u govoru o ovoj temi.

Drugi dio diplomskoga rada fokusiran je na biblijsko-teološku analizu blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki. Najprije govorimo o Matejevoj verziji, koja se sastoji od osam blaženstava (usp. Mt 5,1-12). Kako bi nam praćenje govora o blaženstvima u Prvome evanđelju bilo jasnije na početku drugoga dijela govorit ćemo o analizi blaženstava, strukturi i broju. Matejevu verziju blaženstava podijelili smo u tri skupine. U prvoj skupini govorimo o čovjekovoj ovisnosti o Bogu, a upućena je na tekst 5,3-6. Drugu skupinu čine blaženstva bratske ljubavi (usp. 5,7-9) koja predstavljaju jednu misaonu cjelinu za koju nema paralele u Lukinoj verziji blaženstava. Ova tri blaženstva govore o bratskoj ljubavi, te o ljubavi prema bližnjemu. Trećoj skupini pripadaju blaženstva upućena Kristovim sljedbenicima (usp. 5,10-12). Dakle, odnose se na pojedine okolnosti kroz koje će proći oni koji budu vjerni Isusu.

Nakon Matejeve verzije prelazimo na Lukinu verziju blaženstava. Usmjerit ćemo se na osam blaženstava u Lukinu evanđelju. Na početku pregleda blaženstava u Evanđelju po Luki govorit ćemo o analizi blaženstava, strukturi i broju. Lukinu verziju blaženstava dijelimo u dvije skupine. Najprije imamo četiri *blago* (usp. Lk 6,20-23), a onda četiri *jao* (usp. 6,24-26) izraza. Prvoj skupini pripadaju prva četiri blaženstva (usp. 6,20-23) koja su usmjerena na siromašne, gladne, uplakane i progone zbog Krista. Drugoj skupini

pripadaju druga četiri blaženstva (usp. 6,24-26) koja se baziraju na bogate, site, grešno nasmejane i grešno hvaljene.

Treći dio rada uključuje govor o teološkoj perspektivi blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki. Teološku perspektivu naznačit ćemo stavljajući u suodnos blaženstva po Mateju i po Luki. Najprije se bavimo funkcijom blaženstava u oba evanđelja, gdje Isus ne nudi propise za svaku pojedinu situaciju, već ukazuje na ideal koji bi pojedinac trebao postići. Dolazimo do sučeljavanja Matejeve i Lukine verzije blaženstava u kojoj ćemo istaknuti sličnosti, ali i razlike. Budući da smo prikazali glavne dijelove rada na kraju iznosimo određene probleme u interpretaciji blaženstava u oba evanđelja.

1. Općenito o blaženstvima u Svetome pismu

Blaženstva, kao književna vrsta, nisu Isusova književna tvorevina. Ta je riječ prisutna u antičkoj literaturi, u Starome zavjetu, Novome zavjetu te u izvanbiblijskoj židovskoj literaturi. Pridjev *blažen* pisan je kod Grka kao izrazom *makar*. Taj se pridjev kod Homera i Hesioda upotrebljavao za bogove. Izraz *makar* ne predstavlja neko materijalno bogatstvo, nego je povezan sa stanjem koje je slobodno od zemaljskih briga. S vremenom se značenje tog izraza širi te se ono ne odnosi samo na stanje bogova i umrlih. Umrli, koji su postigli nadzemaljski život, zovu se *makares*, a predstavlja ih se u posjedu nepromjenjive sreće u mjestu kojeg Hesiod naziva *otocima blaženih*. Homer također govori o *otoku blaženih*, a pojmom *makares* naziva svoje heroje. Eshil i Sofoklo izbjegavaju ovaj pojam jer se smatra da su ga doživljavali previše pučkim. Kako se ovaj pojam poistovjetio s bogatstvom i srećom on se gubi iz svakodnevnog uporabe. U svakodnevnom jeziku helenističke epohe izraz *makarios* je jedini pridjev koji se odnosi na *sretnoga* čovjeka u najširem smislu te riječi. Tako se na primjer blaženima proglašavaju roditelji zbog dobre djece, pravedni ljudi zbog njihove čestitosti i slično. Tim se terminom želi označiti čovjeka obdarena zemaljskim dobrima kao što su poslušna djeca, velika imanjanja, prijatna žena i sl. Literarni oblik blaženstava kod grčkih je pisaca najčešće bio obilježen riječima: *blažen onaj koji*. Za mudrosno blaženstvo možemo reći da je uvijek *anti-blaženstvo*. Ono je svjesno formulirano kao opreka konvencionalnom blaženstvu i izvrće njegove vrijednosti. Mudrosno blaženstvo često nalazimo u ciničkim i stoičkim predajama, ali i u popularnoj filozofiji, zbirkama izreka i anegdotama.¹

1.1. Blaženstva u Starom zavjetu

Blaženstva su se učestalo nalazila i u Starome zavjetu. Ondje se ona odnose na osobu, ne na stvar ili stanje. Ona dodjeljuju blaženost onima koji slijede pravila koja je Bog propisao. Blaženstva po svojoj strukturi i po svom sadržaju predstavljaju kombinaciju ohrabrenja, obećanja i akcije. Kao primjer navest ćemo sljedeću rečenicu: „*Blago čovjeku koji ne slijedi savjeta opakih, ne staje na putu grešničkom i ne sjeda u zbor podrugljivaca*“ (Ps 1,1-2). U Starome zavjetu blaženstva najčešće imaju religiozni značaj. Ona određuju odnos između Boga i naroda ili vjernika pojedinačno. Kada gledamo u

---

¹ Usp. Marijan VUGDELIJA, Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12), u: *SB*, 52 (2012.), 3/4, str. 285. – 290.

kontekstu Biblije, blaženstvo je uvijek dar, Božja ponuda čovjeku. Blaženstvo je deklarativna izjava, no ono također sadrži poticajne ili parenetske elemente. Izjava dolazi kao poziv za slušatelja da se pridruži redovima blaženika. Također se od zajednice ili pojedinca očekuje da bi se trebala ili trebao pokazati dostojnim, te poduzeti sve što je u njihovoj moći kako bi se približili duhu blaženstva.²

U hebrejskoj Bibliji ljude se proglašava blaženima jer je njima nešto od Boga dodijeljeno, ili će se dodijeliti. Na strani obdarenika pretpostavljaju se stanja, držanja ili ponašanja koji utemeljuju primanje dara. Biblijska su blaženstva povezana s opomenom koja biva upućena zajednici, no ona mogu najaviti i određeni vid utjehe. U Starome zavjetu ona se najčešće javljaju u Psalmima i Izrekama. Ova blaženstva veličaju određeno ponašanje i stavljaju ga kao uvjet za blaženstvo.³

Blaženstva se nalaze i u drugim književnim vrstama: u proročkoj i u apokaliptičnoj (Dn 12,12; usp. 1 Hen 8,2-3). Apokaliptična blaženstva usmjerena su onima koji žive u velikim nevoljama te najavljuje blaženost za osobe u eshatonu ili na kraju vremena. To su blaženstva koja prije svega nose utjehu. U Rabinskoj literaturi također susrećemo oblik blaženstava. Tako rabbi Johannan ben Zakkai u Pirke Abbot, imajući u vidu moralnu veličinu rabbija Jehošue ben Hananije, njegovu majku proglašava blaženom govoreći o njegovu rođenju. U Avoda sara 19a također se spominje pojam *blažen*, kada čovjek može ukrotiti svoj zao nagon.⁴

1.1.1. Dva tipa tumačenja blaženstava

U povijesti postoje dva bitno različita tipa shvaćanja blaženstava. Prvi stav vidi u blaženstvima opomenu na dobro ponašanje. Mnogi tumači misle da biblijsko blaženstvo pripada mudrosnoj vrsti. Prema tom shvaćanju blaženstva se pokazuju kao oblik moralnog i religioznog poticaja. Blaženstva pripisujemo jeziku mudraca koji poučava; ona pokazuju put sreće; njihova je zadaća da preporuča predloženi put onoga što je dobro (usp. Izr 14,21; Ps 41,1; Sir 31,8). Dodjela blaženstava ide onima koji djeluju u skladu s višim krjepostima. Blaženstva iznose na vidjelo zbir krijeposti koje bi trebale slijediti. Nema

---

² Usp. Marijan VUGDELIJA, Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12), u:SB, str. 285. – 288.

³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 288. – 294.

⁴ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, Split, 2011., str. 102.

sumnje da Isusova blaženstva u Matejevoj verziji ukazuju na put kojim treba ići do svetosti i kršćanskoga savršenstva. Često su bila nazivana *uvjetima ulaska u Kraljevstvo Božje*.⁵

Postavlja se pitanje na čemu se temelji sreća blaženika? Odgovor možemo dati na temelju Ps 1,3: „*On je stablo koje donosi plodove, ono što on čini to uspijeva*“. Blaženstvo ima svoje utemeljenje u povezanosti između dobrog ponašanja i pozitivnog ishoda. Počiva na pretpostavci da dobro ponašanje nužno sa sobom nosi nagradu, dok neispravno ponašanje prati kazna. Blaženstva upućuju čovjeka na ponašanje koje ga dovodi do sreće. „Poznato je da je to umovanje već u starozavjetnom vremenu dospjelo u krizu.“⁶ Čestiti ljudi podnose mnoge nevolje za svog zemaljskog života. Različiti su pokušaji kako se ophoditi s tim iskustvom. Jedan od njih je da se nastavi vjerovati, jer dobro vladanje biva nagrađeno. Drugi izlaz je da se nagrada za dobro ponašanje, za koje nam se čini da se ne ostvaruje u ovom životu pomakne u eshaton. Neporočan život, u skladu s Božjim zakonom donijet će blaženstvo. Ukoliko se to ne dogodi u ovome životu, utoliko će se dogoditi u drugome. Polazeći od svjedočenja, ponašanje koje se svjetovno gledajući ne isplati, može biti ispravan odabir. Postoji djelovanje koje se može utemeljiti samo s pogledom na onostranost.⁷

Druga skupina egezegeta u blaženstvu vidi zamjenu blagoslova koji mogu upotrijebiti i laici. Prevodeći izraz *ašre* kao *svaka sreća onomu*, C. Keller tumači kako je hebrejsko blaženstvo blagoslov. U nekom od najstarijih poznatih primjera izgovara se u korist izvjesnih prisutnih osoba. Blaženstvo ne želi slaviti njihovu aktualnu sreću, nego gleda na njihovu budućnost. Onomu kome se kaže *ašrekha*, želi se uspješna i sretna budućnost. Prikladno je sredstvo da se osigura željena sreća. Blagoslov, kao i blaženstvo uključuje jedan poticaj, odnosno moralnu pouku. Ubrzava se propast prekršitelja i blagoslov onoga tko je opslužitelj. Tekst iz Ps 41,2: „*Blago onome koji misli na uboga i slaba: u dan nevolje Jahve će ga spasiti!*“, želi potaknuti čovjeka na intervenciju u korist uboga. Blaženstva uvode u sapiencijalnoj pouci religioznu dimenziju odnosa s Bogom. Iz toga vidimo da blaženstvo ostaje formula blagoslova.⁸

Može nam se učiniti da su ova dva tumačenja blaženstava neprimjerena i jednostrana. Descamps se kritički osvrnuo na pokušaj da se blaženstva Staroga zavjeta svode isključivo na mudrosni tip. S druge strane autor W. Janzen iznosi sve ono što s

---

⁵ Marijan VUGDELIJA, *Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12)*, u: *SB*, str. 299.

⁶ Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 301.

⁷ Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 302.

⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 302.

literarnog gledišta razlikuje formulaciju blaženstva od formulacije blagoslova. On kaže kako se radi o dvije potpuno različite književne vrste, i ništa ne dopušta da se blaženstva izvode iz blagoslova. Dakle, blaženstvo se ne predstavlja izvorno kao sredstvo koje naznačuje put koji treba slijediti da bi se bilo sretnim, niti kao formula blagoslova koji želi priopćiti sreću. Ono konstatira i proglašava tu sreću. Kada kraljica Sabe u Salomonovoj prisutnosti kliče: „*Blago tvojim ljudima, blago ovim tvojim slugama, koji stalno stoje u tvojoj nazočnosti i slušaju tvoju mudrost!*“ (1 Kr 10,8), jasno je da kompliment želi iskazati poštovanje kralju osobno. U tekstu Pnz 33,29 na kraju čitamo: „*Blago tebi Izraele! Koji narod ko tebe Jahve spašava? On štiti je tvoj što te brani i mač tvoj slavodobitni*“. To je krik radosti i divljenja za povlasticu Izraela, ali i pohvala dana Bogu koji štiti svoj narod. Oslobođenje od ropstva se ovdje slavi jednim blaženstvom. Religiozna blaženstva u većini slučajeva imaju smisao himna i doksologije. Mogu biti i izraz Božje naklonosti prema osobama. Prorocima je blaženstvo služilo kako bi se izgradilo pouzdanje u Božji zahvat, koji treba dovesti u red sadašnju nesretnu situaciju (Iz 30,18; Jr 17,7-8; Dn 12,12).⁹

1.1.2. Eshatološki tip blaženstava

Eshatološka blaženstva rijetko susrećemo u hebrejskoj bibliji. Posebno je zanimljivo blaženstvo iz Iz 30,18: „*Al' Jahve čeka čas da vam se smiluje, i stog će ustati da vam milost iskaže, jer Jahve je Bog pravedan – blago svima koji ga čekaju*“. U nastavku teksta (Iz 30,19-26) slijedi opis čudesnih učinaka božanskog zahvata i sreće onih koji ga budu čekali. Oni koji čekaju dolazak gospodnji proglašavaju se blaženima već sada, zbog sreće koju će uživati kada Bog ostvari spasenje svoga naroda. U povezanosti s takvim božanskim zahvatom i sa srećom koja će odatle proizaći za pravednike, u tekstu Iz 56,2 proglašavaju blaženima se oni koji opslužuju pravo i vrše pravicu. Navodi se tekst Dn 12,12: „*Blago onomu koji dočeka i dosegne 1335 dana!*“. Taj čovjek će nazočiti ostvarenju eshatoloških obećanja, predviđenom za godinu 163. Spominju se riječi iz Tobitove molitve Tob 13,15b-16a: „*Blaženi oni koji te ljube! Blaženi oni koji će se veseliti zbog tvoga mira! Blaženi svi koji se rastužiše zbog tvojih nesreća, jer će se radovati kada vide svu tvoju slavu, i radovat će se u vijeke*“. U vrijeme kada su vladala

---

⁹ Usp. Marijan VUGDELIJA, Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12), u: *SB*, str. 303.

poniženja izdvajaju se redci iz Izajie (usp. Iz 60,1-4; 66,10) kojima se izražava nada: sadašnje žalosti promijenit će se u radost. Ta sigurnost treba ispuniti srećom i učiniti blaženima one koji ljube Jeruzalem i žaloste se zbog njegove sadašnje sudbine.¹⁰

U židovskoj izvanbiblijskoj literaturi autor navodi Mojsijevo uznesenje te kozmičke poremećaje koji će se dogoditi u trenutku očitovanja kraljevstva Božjega. Autor navodi kako će tada biti blažen Izrael, on će se popeti u visinu na orlovim krilima. Možemo spomenuti tekst iz Pnz 33,29: „*Blago tebi Izraele! Koji narod ko tebe Jahve spašava?*“. Dok Ponovljeni zakon misli na trajnu zaštitu kojom Bog spašava narod, Mojsijevo uznesenje povezuje sreću Izraela s Božjim eshatološkim zahvatom. Iz toga se može zaključiti da se radi o budućoj sreći. Henohovo gledište bolje odgovara onomu blaženstvu Govora na gori. Ističe blaženstvo pravednika jer će oni biti u svjetlosti sunca i izabranici u svjetlosti vječnoga života. Sreća se ne nalazi samo u eshatološkoj radosti, ona je već sada prisutna.¹¹

U pretkršćanskim stoljećima s vjerom u uskrsnuće dolazi nova perspektiva budućnosti koja se proteže preko smrti. Naša riječ *blažen* cilja na vid budućnosti i utoliko je vrlo smisljena. Ne smije se zaboraviti da se čovjek već ovdje i sada proglašava blaženim. Ne tješi se samo vidom na onostranost.¹²

Eshatološko blaženstvo upravlja se općenito narodu u nevoljama, a obećava im se buduća utjeha. U protivnosti s mudrosnim blaženstvom, gdje je moralni poticaj glavni predmet, u eshatološkom blaženstvu osiguranje i nuđenje nade glavni su cilj. Ovdje se oči usmjeravaju na budućnost, koja će preokrenuti naravne vrijednosti i sadašnju situaciju. Ispunjenje se više ne nalazi u ovome svijetu, nego u onome svijetu.¹³

1.2. Blaženstva u Novom zavjetu

Blaženstva u evanđelju po Mateju i Luki Isus izriče u relativno ranoj fazi svoga djelovanja. Nakon što je navijestio blizinu kraljevstva Božjega i počeo se predstavljati čudesima, svrnuo je na sebe pozornost. Sve je više raslo zanimanje za Isusov nauk. Isus je svojim dotadašnjim čudesima pripravljaio narod da lakše prima njegov nauk i vjeruje u njega. Sada dolazi vrijeme da jasno izloži jezgru onih istina koje će sadržavati nacrt i svrhu Božjega kraljevstva na zemlji. Kao najzgodnije mjesto za to Isus odabire jednu goru

---

¹⁰ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 105.

¹¹ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 105.

¹² Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 106.

¹³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 106.

nedaleko od Genezaretskog jezera. Predajom se smatra da je to bila sedlasta gora koja se danas zove *Kurun Hattin*, što bi značilo *rogovi kod Hattina*. Bila je nalik na dva roga. Kao što je Stari zavjet objavljen na gori Sinaju, tako je i važan dio novozavjetne predaje objavljen na gori. Postojala je velika razlika između jedne i druge gore, kao što je između novozavjetnog i starozavjetnog nauka. Na Sinaju Bog proglašava strogi zakon pravde uz tutnjavu gromova i bljesak munja, zbog čega je narod drhtao od straha.¹⁴

Na gori blaženstva Isus je govorio u prirodi, koja uzdiže srce i dušu, okružen mnoštvom naroda koji je željno slušao Isusove blage riječi. Narod je sjedio po gorskim obroncima iz svih krajeva Palestine, a neposredno oko Isusa posjedali su njegovi učenici. Tu je Isus izrekao govor u kojem je izložio narav, značaj, sustav i uopće čitav nacrt svog novog duhovnog kraljevstva što ga je osnovao, umjesto starozavjetne vjerske zajednice. Osam blaženstava o kojima Isus govori namijenjena su širem krugu sljedbenika Kristova kraljevstva, dok je drugi dio namijenjen užem krugu Isusovih apostola.¹⁵

Od četiri kanonska evanđelja, samo Matejevo i Lukino donosi govor o blaženstvima. Oba govore u kontekstu velikog Isusova govora o čudorednom životu vjernika koji treba biti odraz otvorenosti za Božje kraljevstvo. Rijetko ih se spominje u propovijedima, katehezama i duhovnim nagovorima zato što ne sadrže nikakvu izričitu odredbu ili zabranu. Blaženstva su ipak srž Isusova religijskog pokreta jer odražavaju Isusove osobne stavove prema Bogu i osnovnim životnim vrednotama. Možemo ih razumjeti i primjenjivati kada ih promatramo u širem kontekstu Isusova djelovanja i učenja te u kontekstu Matejeve i Lukine Crkve. U postojećim komentarima blaženstava veća pažnja poklonjena je Matejevoj verziji zato što je prvo evanđelje stoljećima bilo gotovo jedino upotrebljavano u liturgiji Crkve.¹⁶

Postoji i Lukina verzija koja se sastoji od četiri *blago* i četiri *jao*. Egzegete se slažu da je Lukina verzija u prvom dijelu bliža povijesnom Isusu. Takvo mišljenje bilo je zastupljeno zbog toga što u njoj Isus govori izravno, u drugom licu množine (Lk 6,20). Nijedan od ovih evanđelista ne donosi kronološku povijesnu verziju Isusova Govora *na Gori*, kako navodi Matej u 5,1 kao ni Govora *na ravni*, kako navodi Luka u 6,17. Matejev Isus je novi Mojsije koji na gori novozavjetne objave donosi svoju Toru o čudorednom življenju.¹⁷

---

¹⁴ Usp. Janko OBERŠKI – Adalbert REBIĆ, *Biblijska povijest*, Zagreb, 1972., str. 133.

¹⁵ Usp. Janko OBERŠKI – Adalbert REBIĆ, *Isto*, str. 133.

¹⁶ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, Sarajevo, 2002., str. 151.

¹⁷ Usp. Mato ZOVKIĆ, Matejevih osam „blago“ i Lukinih četiri „jao“ u: *VĐSB*, 119 (1991) 2, str. 40.

Isusova se blaženstva temelje na knjigama Staroga zavjeta, ali se treba priznati kako se nigdje u Starome zavjetu ne nalazi tako pažljivo sročeni niz blaženstava kao kod Mateja. Tamo su blaženstva redovito pojedinačne tvrdnje i nemaju paralelu za Matejev strukturiran set od osam blaženstava. Knjizi Sirahovoj 25,7-11, sa svojom listom od devet ili deset tipova ljudi koje mudrac naziva *blaženima*, slični Mt 5,3-10 u nizu, ali ne i u regularnosti oblika. U Sir 14,20-27 imamo sličan opis jedne pojedinačne osobe koju mudrac označuje blaženom (makarios). Usporedno s Mt 5,3-10, liste u Sirahu su konvencionalne, tj. tu ne susrećemo paradokse Matejeve liste i regularnu inkluziju za proglašenje blaženim. Također, postoji set od devet blaženstava u 2 Hen 42,6-14 (ponovljen s određenim varijacijama u 43,6-14) koji je sličan onima u Sirahu.¹⁸ Pitanje je upotrijebljava li Matej mudrosni ili apokaliptički tip blaženstava. Blaženstva ocrtavaju put života Isusovih učenika i daju prikladan uvod za Govor na Gori. Ona predstavljaju onoga koji je prihvatio zahtjeve Božjega kraljevstva, za razliku od stavova *čovjeka ovoga svijeta*, te se opisuju kao najbolji način života, ne samo u njegovoj unutrašnjoj dobroti, nego i u njegovu ishodu. Nagrada za učenje izrečena je u drugome djelu svakoga stiha.¹⁹

Blaženstva odgovaraju čežnji za srećom koju je Bog usadio u ljudsko srce. Stavljaju nas pred nadu i važne moralne odluke.²⁰ Osim Isusovih blaženstava kod Mateja (5,1-12) i Luke (6,20-23), o kojima će se detaljnije govoriti u drugome dijelu rada, blaženstava također susrećemo na drugim mjestima u evanđeljima i u drugim knjigama Novoga zavjeta. Blaženima se proglašavaju oni koji se drže riječi Božje i po njoj žive. Među onima koji su zavrijedili nazivati se blaženima je Isusova majka, zato što je povjerovala da će se ispuniti ono što joj je rečeno od Gospodina (Lk 1,45), te zato što je u svom krilu nosila Isusa (Lk 11,27). Isus također proglašava blaženima sve one koji su povjerovali, a nisu vidjeli (Iv 20,29). Blažene su oči koje su vidjele Isusa (Mt 13,16) te učenici koji budno očekuju Gospodinov povratak (Mt 24,46). U Rim 14,22 Pavao piše: „*Blago onomu tko samoga sebe ne osuđuje u onom na što se odlučuje*. Kod Jakova nalazimo tekst koji govori: *Blago čovjeku koji trpi kušnju: prokušan, primit će vijenac života koji je Gospodin obećao onima koji ga ljube*“ (Jak 1,12). Na drugome mjestu također kod Jakova čitamo: „*A koji se ogleda u savršenom zakonu slobode i uza nj prione, ne kao zaboravan slušatelj nego djelotvoran izvršitelj, blažen će biti u svem djelovanju svome*“ (Jak 1,25). Petar pod utjecajem jednog od Isusovih blaženstava bodri progonjene

---

¹⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 103.

¹⁹ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, Novi Sad, 1987, str. 108. – 109.

²⁰ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12)*, u: *SB*, str. 294. – 295.

kršćane: „*Nego, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti, blago vama*“ (1 Pt 3,14). Ivan u Otkrivenju govori na sljedeći način: „*Blago onima koji peru svoje haljine: imat će pravo na stablo života i na vrata će smjeti u grad!*“ (Otk 22,14).²¹

Kada govorimo o obliku, u Novome zavjetu postoje blaženstva koja pripadaju mudrosnoj predaji (Rim 14,22) i blaženstva koja pripadaju eshatološkoj predaji (Otk 19,20; 20,6; 22,7.14). Blaženstva ovdje ne označuju psihološko stanje, nego služe kao pohvala onih koji su prihvatili zahtjeve Kraljevstva Božjega. Isus ih veliča zbog njihova ponašanja i načina života.²²

Značajka Matejevih i Lukinih blaženstava je obrat svih ovosvjetskih vrijednosti. Prema novim standardima, osoba koja posjeduje unutarnja religiozna raspoloženja, makar bila siromašna i morala trpjeti izvanjske patnje, proglašava se blaženom što je neuobičajeno za ljudsko prosuđivanje. Blaženstva odgovaraju čežnji za srećom što ju je Bog čovjeku usadio u srce, to su paradoksalna obećanja koja u nevoljama pružaju nadu, stavljaju nas pred presudne moralne odluke te usmjeruju prema kraljevstvu nebeskom.²³

1.2.1. Blaženstva u evanđelju po Mateju

Govor o blaženstvima započet ćemo razmatrajući nastanak evanđelja po Mateju. Kako bismo razumjeli govor o blaženstvima u Matejevu evanđelju potrebno je osvrnuti se na Govor na gori. Tako ćemo promotriti najprije literarni, a onda i teološki aspekt Govora na gori. Važna nam je funkcija Govora na gori u evanđelju po Mateju, stoga ona također ima svoje mjesto u govoru o blaženstvima.

1.2.1.1 Autorstvo Prvog evanđelja

Matejevo je evanđelje napisano u crkvenoj zajednici, i za crkvenu zajednicu koju su najvećim dijelom tvorili židovski obraćenici. Židovi su se u velikom broju naseljavali diljem istočnog dijela Rimskog Carstva. Ranocrkvena predaja potvrđuje da je Matej pisao među Hebrejima. Nije moguće točno utvrditi mjesto njegova nastanka. Važno nam je da razumijemo da je ono napisano u okružju i prema potrebama kršćanske Crkve. Palestina se može činiti kao očitim mjestom nastanka Matejeva evanđelja, no većina je tumača bila

²¹ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 103. – 104.

²² Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 104.

²³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 104. – 105.

pod dojmom argumenta B. H. Streetera. Prema njegovu se mišljenju može zaključiti da evanđelje potječe iz antiohijske crkve, koja je bila potpuno židovska. Kasnije ona postaje središtem rasprave oko odnosa Crkve prema židovstvu.²⁴

Nije moguće točno utvrditi mjesto nastanka, no važno je shvatiti kako je napisano u okružju i prema potrebama kršćanske Crkve. S obzirom na vrijeme nastanka mišljenja su različita. Na kraju zaključujemo da je ono bilo napisano u posljednjim godinama prvoga stoljeća. Glavni razlozi za takvo razmišljanje bili bi sljedeći: kao što se pretpostavlja, Markovo evanđelje nije napisano prije 65. godine, a kako se Matej koristio Markovim evanđeljem, Matejevo mora datirati poslije 65. godine. Vjeruje se da je uništenje Jeruzalema 70. godine utjecalo na pojedine govore u 22,7; 23,38, i na razne dijelove 24. poglavlja. Antižidovski ton bi najbolje odgovarao razdoblju oko 85. godine kada su kršćani bili sasvim isključeni iz bogoštovlja u sinagogi.²⁵

Patristička se predaja slaže da je autor Matej, učenik koji se spominje u devetom poglavlju. Pisac evanđelja je bio Židov kršćanin sa širokim znanjem i jakim interesom za Stari zavjet, čovjek kojemu je bliska predaja Pisma i metode rabinskih rasprava. Sposoban je bio pisati na grčkom jeziku, premda su njegovi temelji bili semitski. Matej je bio carinik, a također je nosio ime Levi. Kao teolog, znatno se razlikuje od drugih evanđelista po svojim teološkim vidicima. Kod njega je uočljivo često posezanje za Starim zavjetom. Veliku ulogu u Matejevu evanđelju ima molitva i bogoštovlje. Za molitvu kaže kako ona ne smije biti gluma ili nabranje mnogih riječi, dok bogoštovlje mora biti izraz nutarnjeg stava, potpunog predanja Bogu i Isusu Kristu. Članovi zajednice u kojoj nastaje Evanđelje po Mateju izloženi su mnogim iskušenjima: pobjegli su poslije 70. godine nakon razorenja Jeruzalema iz Palestine i razbježali se po cijelom Rimskom Carstvu. Od Isusove je smrti prošlo mnogo vremena, oko pedeset godina. Isusovi učenici tada više nisu bili živi. U mnogim je zajednicama oslabio duh te je ponestalo revnosti.²⁶

---

²⁴ Usp. R. T. FRANCE, *Evanđelje po Mateju, Komentar evanđelja po Mateju*, str. 30.

²⁵ Usp. R. T. FRANCE, *Isto*, str. 30. – 33.

²⁶ Usp. R. T. FRANCE, *Isto*, str. 33. – 36.

1.2.1.2 Literarni aspekt Govora na Gori

Literarni okvir blaženstava je Isusov Govor na gori (usp. Mt 5 - 7). To je prvi od pet velikih Isusovih govora u Matejevu evanđelju. Isusov Govor na gori predstavlja etičko utemeljenje kršćanskog života. Sastavljen je i napisan kao kateheza, namijenjen je novoobraćenim kršćanima iz židovstva. Svoj Govor na gori Matej je uokvirio inkluzivnim rečenicama. Kao literarna tehnika inkluzija je vrlo učestala u hebrejskoj književnosti. Predstavlja neku vrstu pripjeva. Sastoji se u tome da jedna literarna jedinica počinje i završava sličnim ili istim riječima. Tako odlomak koji je obilježen inkluzijom predstavlja zasebnu literarnu cjelinu, kao na primjer Govorom na gori. Početne i završne riječi toga Govora (usp. Mt 5,1; 7,28-8) tvore inkluziju. Ova tehnika nastavlja se unutar Govora na gori. Služi za razlučivanje manjih zasebnih jedinica unutar Govora i za prikazivanje dijelova koji se paraleliziraju. Kao što smo već spomenuli, odnosi se na uvodni i zaključni dio Govora na gori. Inkluzija se ovdje događa na temelju izričaja *Kraljevstvo nebesko* (Mt 5,3.10; 7,21).²⁷

Njegov je govor privukao mnoge. Većina ih je ostavila sve i pošla za njim kao učiteljem. Isusova riječ je u njima probudila savjest, srce, pamet te je u njima nešto mijenjala. Po Isusu je Božje Kraljevstvo među nama. Učenici su svojim životom dokazali da tu ne možemo govoriti o pukim riječima, sloganima i parolama. Riječ je o vječnim istinama, životnom iskustvu te o iskustvu koje su učenici stekli živeći zajedno s Učiteljem. U Mateja je Govor na Gori prikazan u najširem obliku Marko ga u svom evanđelju nema, dok ga Luka donosi u skraćenom obliku, i u drugačijem kontekstu. Luka donosi Govor na ravni.²⁸

Ako usporedimo Govor na Gori s Lukinim Govorom na ravnu (usp. Lk 6,17-49), uočavamo razliku, kako u dužini tako i u slobodi oblikovanja zajedničke građe. Uz prisposobe koje zauzimaju najveći dio Isusovih govora, njegove riječi često imaju oblik kraćih pouka, mudrih izreka ili polemičkih odgovora.²⁹

Didaktički postupak Govora na Gori uvijek je isti. Na početku jednog dijela Govora na Gori iznosi se jedno načelo, zatim se to načelo potkrjepljuje konkretnim primjerima. Tako kao primjer možemo navesti prvo načelo (usp. Mt 5,20), a iza njega evanđelist donosi šest primjera koji ga osvjetljaju. Posvuda u tekstu prisutno je nastojanje da se bude konkretan. Struktura razglabanja je trijadična, što znači da postoji uvod, glavni

---

²⁷ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Moralna dimenzija Isusovih blaženstava* (Mt 5, 1-12), u: *SB*, str. 15. – 16.

²⁸ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, Zagreb, 1986., str. 16.

²⁹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Upoznajmo Bibliju*, Zagreb, 2011. str. 275.

dio i zaključak. Trijadičnost se također očituje iz raščlambe poddijelova. Kao primjer možemo navesti uvodni dio (usp. 5,3-20) koji je kao antiteza (usp. 5,21-48; usp. 33 s 21) trodijelan. Glavna sekcija Govora na Gori od 5,21 do 7,12 sastavljena je od četrnaest trijada. Uz govor o Kraljevstvu nebeskom kao temelj Govora na Gori susrećemo učestalu upotrebu termina pravednost (*dikaiosine*).³⁰ Povezana je sa stanjem kršćanskog života. Pojam *pravednosti* obojen je biblijsko – židovski. U Starom se zavjetu on može odnositi na Božji savez s narodom, biti pravedan otprilike znači ponašati se u skladu sa savezom. Oni što gledaju i žedaju pravednost uzimaju tu volju kao smjernicu svog života (usp. 5,6). Oni koji su progonjeni zbog pravednosti, trpe zato što su se odazvali Isusovoj riječi (usp. 5,10).³¹

1.2.1.3 Teološki aspekt Govora na Gori

Kako bi se ispravno shvatila poruka Govora na Gori mora se promatrati u teološkom kontekstu Matejeva evanđelja. Isusa Govor na Gori predstavlja kao nekoga tko je daleko više od jednog zakonodavca. Ovdje će se dogoditi jedna usporedba između Isusova i Mojsijeva zakona, gdje će se istaknuti novina (usp. Mt 5,17-48). Isus je ovdje opisan kako sjedi, a okružen je svojim učenicima. Mnoštvo je ovdje ostavljeno po strani, oni su mogli biti samo udaljeni slušači, jer se mjesta kao u primjeru 5,11-16 odnose samo na učenike. Jasno je da je slušateljstvo sastavljeno prije svega od upućenih. Blaženstva se nalaze posvuda u Matejevu evanđelju (usp. 11,16; 13,16; 16,17; 24,46), a još su učestalija u Lukinu evanđelju. Temelje se na zajedničkome obliku izražaja pjesničkih knjiga Staroga zavjeta (usp. Ps 1,1; 32,1-2; 40,4; 119,1-2; 128,1). Nigdje u Starome zavjetu nemamo takav prikaz blaženstava kao ovdje. Najbliža usporedba ovim blaženstvima nalazi se u Prop 25,7-9, ali oblikovnim ustrojstvom ne odgovara ovom mjestu. Imamo Ps 15 koji je sličan po zamisli, ali ne i po obliku. Primjećujemo izvrsno uravnotežen ustroj tih osam izreka, što predstavlja jedan od najboljih primjera Isusova izlaganja svoje pouke radi lakšeg pamćenja.³² Njime Isus u šest antiteza tumači bit nove pravednosti. U dijelu nazvanom *Blaženstva* Isus vraća dostojanstvo siromasima, tužnima, krotkima, žednima i

³⁰ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12)*, u: *SB*, str. 18. – 19.

³¹ Usp. Joachim GNILKA, *Teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 1999, str. 156.

³² Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 107. – 108.

gladnima pravednosti, milosrdnima, mirotvorcima i progonjenima. Na nov način osvjetljuje društveni poredak. Govor o blaženstvima je kratak, jasan i nabijen porukom.³³

Blaženstva *izrastaju* iz Starog zavjeta kao nečuvena novost. U takvim okolnostima pisac nudi Isusova blaženstva kao jedini mogući program života. Ona su izraz novog Zakona koji daje Isus Krist. Izraz su pobjede nad legalizmom Starog zavjeta i judaizma uopće. Bliži teološki kontekst Govora predstavljaju treće i četvrto poglavlje Matejeva evanđelja. U trećem poglavlju Matejeva evanđelja Ivan Krstitelj se javlja kao ispunjenje proroštva o pripravljanju puta Gospodnjega. Isus ponizno prima Ivanovo krštenje postavivši se tako uz grešnicima uz bok, kako bi bio jedan od njih. Budući da je Isus kršten, odlazi u pustinju gdje ga Sotona kuša. Sotona nudi Isusu tri krive slike Mesije i tako ga kuša, no On odbija sve Sotonine prijedloge. Prema Mateju Isus prolazi u pustinji sva iskušenja kroz koja je prošao i izabrani narod. Poruka ovih iskušenja snažno je prisutna u Govoru na Gori. U prvom iskušenju Isus je dao do znanja svima da mu je Božja volja istinska hrana. Drugo iskušenje pretpostavlja krivu sliku Mesije. Očituje se iz saznanje da su Židovi čekali da se Mesija iznenada pojavi u gradu pred Hramom, da se spusti s vrha Hrama, no Isus otklanja i tu napast. Treće je iskušenje vlasti, moći i bogatstva. On ostaje ustrajno na strani Oca i njegove volje. To i nama predlaže u Govoru na Gori. Ovo iskušenje također pretpostavlja lažnu sliku mesijanstva. Narod očekuje da će Mesija uspostaviti Kraljevstvo u kojem će Židovi biti slobodni gospodari drugih naroda, ali to bijaše posve kriva slika Mesije. Isus nije došao uspostaviti svjetsko, ovozemaljsko kraljevstvo, nego duhovno kraljevstvo, novi svijet, svijet novih odnosa među ljudima i između ljudi i Boga. U ostalom dijelu četvrtoga poglavlja Matejeva evanđelja vidimo Isusa na djelu u Galileji, gdje se govori kako je on svjetlo onima što sjede u tami (usp. Mt 4,16). Geografija u evanđeljima ima teološko značenje. Galileja je u Svetome pismu Staroga zavjeta imala simbolično značenje; ona je bila zemlja pogana, prolazno područje, te kraj u kojem obitavaše tama. Ondje je prevladavao grčki jezik i helenistička kultura. Galilejci su bili napredni ljudi, imali širok pogled na svijet i bili ekumenski vrlo otvoreni. Pobožni su Židovi stoga galilejske Židove prezirali. Upravo iz Galileje dolazi svjetlost. Prorok Izaija je davno prije Isusa upravo taj događaj prorokovao – Bogoobjavljenja narodima koji hodahu u tami. Galileja je prema Mateju izvorište kršćanske evangelizacije, kao što će prema Luki to biti Jeruzalem.³⁴

---

³³ Usp. Iko SKOKO, *Specifičnost Mojsijeva, Budina, Konfucijeva, Isusova i Muhamedova komuniciranja*, Mostar, 2008., str. 160.

³⁴ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 11. – 14.

Isus prikuplja svoje učenike te tako počinje ustrojivati Crkvu. Dvanaest apostola predstavlja novi Izrael, novi narod Božji sastavljen od dvanaest sinova Izraelovih. Poglavlje zaključuje sažetkom o Isusovu djelovanju u Galileji (usp. Mt 4,18-22). „*Naučavao je po sinagogama, propovijedao Radosnu vijest o Kraljevstvu i liječio bolesne, a za njim je išao silan svijet*“ (4,23-25). Isus je u Galileji bio predstavljen kao pojedinačni propovjednik, no sada s njim počinju nastupati učenici: „*Kada je Isus vidio mnoštvo, uzide na goru, sjede, progovori i počeo naučavati*“ (5,1-2). Predstavljen je kao veliki Mojsije koji je na gori primio zakon Božji za svoj narod (usp. Izl 19,20). Sada, kao drugi Mojsije, oblikuje novi narod Božji, sklapa novi Savez i proglašava novi Zakon.³⁵

1.2.2. Blaženstva u Evandelju po Luki

Na početku smo analizirali autorstvo u evanđelju po Mateju, a u nastavku ćemo analizirati autorstvo u Evanđelju po Luki. Potrebno se osvrnuti na teološki aspekt koji se ovdje razlikuje od prethodno navedenog Matejeva evanđelja. Za govor koji će kasnije slijediti važan je literarni aspekt u evanđelju po Luki. Na kraju prvoga dijela navest ćemo govor o blaženstvima u izvoru Q, kojim su se služili Matej i Luka.

1.2.2.1. Autorstvo Trećeg evanđelja

Postoji određena suglasnost da se autor ovoga evanđelja može poistovjetiti s piscem Djela Apostolskih. Luka je bio rodnom iz Antiohije. Po struci je bio liječnik, a svoje je evanđelje napisao u Ahaji. Smatra se da je umro u 84. godini života, neoženjen i bez djece. Iz predgovora ovog evanđelja razvidno je da pisac nije bio očevidac događaja koje opisuje, ali je podatke dobio od ljudi koji su to bili. Može se zaključiti da je riječ o čovjeku velike točnosti i široke kulture, a koji nije pripadao prvim Isusovim sljedbenicima. Najozbiljniji prigovor Lukinu autorstvu je tvrdnja da se Djela u važnim dijelovima razlikuju od Pavlovihih tekstova. To dovodi do zaključka da nijedan od bliskih Pavlovihih pratitelja nije mogao napisati Djela.³⁶

---

³⁵ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 20. – 21.

³⁶ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje evanđelja po Luki*, Novi Sad, 1983., str. 16. – 17.

Različita su mišljenja što se tiče nastanka. Neki smatraju da je ono nastalo oko 63. godine, drugi su pak smatrali da je nastalo 75. ili 85. godine. Kada govorimo o jeziku kojim je ovo evanđelje pisano, važno je spomenuti da se Lukino evanđelje sastoji od tri dijela. Najprije imamo predgovor koji je napisan klasičnim stilom. Ostatak prvog i drugog poglavlja imaju naglašen hebrejski prizvuk. Luka je imao bogat rječnik, pa upotrebljava čak 266 riječi (izuzimajući vlastita imena) koja inače ne nalazimo u Novome zavjetu. Njegov stil podsjeća na Septuagintu, jer se smatra da je većina za njega karakterističnih riječi uzeta iz Septuaginte. Rasprave su se često vodile oko toga, je li Luka bio dobar ili loš povjesničar. Danas se na Luku gleda kao na jednog od novozavjetnih teologa kojemu je iznošenje religijskih i teoloških istina bilo važnije od pisanja povijesnog prikaza. Može se reći kako je Lukino zanimanje za teologiju bilo toliko veliko da je dopustio da ono poremeti njegov povjesničarski sud.³⁷

1.2.2.2. Literarni aspekt Govora na ravnu u Evanđelju po Luki

U Lukinu se evanđelju Isusov govor na ravnu ne nalazi na početku kao što je to slučaj kod Mateja. Na početku Lukina evanđelja nailazimo na Isusov svečani nastup i govor u sinagogi, u Nazaretu, a to je učinjeno iz Lukinih teološko-pastoralnih razloga. Kod Luke je gora mjesto molitve i izabiranja Dvanestorice. Luka je smatrao da je ravnica mnogo bolje mjesto, a pritom je mislio na Mojsija, točnije tekstove Izl 24; 32. „Kao što se Mojsije s izraelskim starješinama uspeo na goru da se ondje moli.“³⁸ Prema Izl 32 narod je ostao u podnožju gore i čekao Mojsija. Tako je i mnoštvo što je slijedilo Isusa čekalo na podnožju gore. Luki se ravnica činila mnogo prikladnijom za Isusov govor.³⁹

Njegov govor na ravni ima 31 redak, dok kod Mateja Govor na Gori ima 107 redaka. To dovodi do zaključka da je Lukina redakcija mnogo siromašnija od Matejeve. Većina Govora na Gori iz Matejeva evanđelja nema paralelu u Lukinu evanđelju. U središtu pozornosti u Lukinoj redakciji Isusova govora stoji zapovijed ljubavi prema bližnjemu. „Ako pomno proučimo Matejev tekst Govora na Gori i razlike u odnosu na Lukin paralelni govor, onda nam se nameće odmah od prve pretpostavka da je Luka

---

³⁷ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje evanđelja po Luki*, str. 17. – 28.

³⁸ Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 24.

³⁹ Usp. Albert REBIĆ, *Isto*, str. 23. – 24.

vjernije prepisivao iz izvora nego Matej, s tom razlikom što je više nego Matej ispuštao ono što njegove čitatelje kao nežidove nije zanimalo.⁴⁰

Luka je iz izvora preuzeo i broj blaženstava. Što se stila tiče, također nije učinio puno različitosti. Prva tri blaženstva promijenio je iz trećeg lica u drugo lice, u 21. retku dodaje riječ *sada*, treće blaženstvo formulirao je realnije, a četvrto je blaženstvo (usp. Lk 6,22-23) izmijenio: dodao je riječ *izopćiti*, dok je umjesto riječi *pogrditi* upotrijebio izraz *izbaciti ime kao zločinačko*. Dodao je izraz *u onaj dan*, a umjesto *kličite* napisao je *poskakujte od radosti*. „Važni su njegovi zahvati u odnosu na *izvor* prijetnje s poklikom *jao* (usp. 6,24-26), riječi o pozajmljivanju i o potrebi ljubiti neprijatelje (usp. 6,34-35a) i prispodoba o slijepcu (usp. 6,39-40).⁴¹

Od nabrojanih teoloških zahvata najvažnije su prijetnje s poklikom *jao* bogatašima, sitima i onima koji se smiju, kao i vremenski izraz *sada*. Taj je izraz vrlo važan, jer je vrijeme obećanja minulo. S Isusom je došlo novo vrijeme spasenja. Isus je prekretnica u povijesti, u njemu su stara iščekivanja ostvarena, te počinje novo vrijeme. Luka to ističe već u Isusovu govoru u Nazaretu. Isus tada govori kako se danas ispunilo Pismo što im još odzvanja u ušima. Taj izraz *dan* jest mesijanski naziv. „Luka ne cijeni bogatstvo, jer ono sputava čovjeka u odnosu na kraljevstvo Božje.“⁴² Bogataši ne misle na kraljevstvo, na budući život, nego na novac (usp. 4,16-22).⁴³

1.2.2.3. Teološki aspekt Govora na ravnu u Evanđelju po Luki

Luka je Isusa spustio s gore na ravan; spustio ga je među ljude, da bi ga njima približio. Isus je prema njima milosrdan, ljubi ih, te traži da se oni ljube međusobno. Govor započinje blaženstvima koja su bila poznata u židovskoj i grčkoj literaturi. Isus na početku imenuje svoje naslovnike. To su siromasi, tužni, krotki, žedni, gladni, milosrdni, ljudi čista srca, mirotvorci i progonjeni zbog pravednosti.⁴⁴

Teološki kontekst blaženstava u Lukinu evanđelju nešto je drugačiji. Isus je prije izabiranja učenika cijelu noć molio. Kada se razdanilo poziva učenike k sebi, izabire Dvanaesticu, spusti se s gore u ravnici i ondje održa govor učenicima (usp. Lk 6,17-

⁴⁰ Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 24. – 25.

⁴¹ Albert REBIĆ, *Isto*, str. 25.

⁴² Albert REBIĆ, *Isto*, str. 25.

⁴³ Usp. Albert REBIĆ, *Isto*, str. 25.

⁴⁴ Usp. Iko SKOKO, *Specifičnost Mojsijeva, Budina, Konfucijeva, Isusova i Muhamedova komuniciranja*, str. 163.

49).⁴⁵ Luka, u prethodno navedenim redcima govori kako se skupilo silno mnoštvo. Isus je stajao na ravnome mjestu, no ne znamo radi li se o potpunoj ravni ili o padini nekog brijega. Njemu se ondje pridružuje mnoštvo učenika i naroda. Neke koji još nisu prešli na Isusovu stranu privukle su glasine pa su željeli čuti više. Drugi su pak željeli iscjeljenje. Mnoštvo je pristizalo iz udaljenih područja, iz Jeruzalema na jugu te iz primorja tirskeg i sidonskog na sjeveru.⁴⁶

U ovome se prizoru ogledava ustrojstvo Lukine Crkve. U središtu je Isus, Sin Božji, a uz njega dvanaest apostola, mnoštvo njegovih učenika koji predstavljaju Isusove vjerne učenike te silno mnoštvo naroda koji Isusa slušaju i od njega očekuju izlječenje. Mnoštvo naroda koje dolazi iz židovskog i poganskog kraja, predstavlja Isusovo pravo na poslanje svim narodima. Do izražaja dolazi osobni i tjelesni vid nasljedovanja Isusa i povezanost sa sakramentalnim životom Lukine Crkve. Kada Luka u 6,19 spominje *doticanje* kao preduvjet i sredstvo ozdravljenja, misli na spasenjsku silu koja izlazi iz Isusa i njegove riječi, a koja se prenosi u sakramentima Crkve. U vraćanju zdravlja bolesnima, i čišćenju onih koje su mučili zli dusi, vidi se upućenost na Isusovo spasenjsko posredovanje koje je upućeno svim ljudima. Svi oni koji su željeli čuti Isusa mogu njegovu spasenjsku riječ slušati u narednom velikom govoru. Nakon ovih redaka dolaze blaženstva koja donose nove vrijednosti ovoga svijeta. Ona uzdižu ono što svijet prezire, a odbacuju ono čemu se svijet divi.⁴⁷

---

⁴⁵ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 21.

⁴⁶ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje evanđelja po Luki*, str. 132.

⁴⁷ Usp. Paul-Gerhard MÜLLER, *Lukino evanđelje*, Zagreb, 1996., str. 71.

1.2.3. Blaženstva u izvoru Q

Bibličari smatraju da su Luka i Matej morali imati isti zajednički izvor Q. On im je poslužio uz njihove vlastite redaktorske zahvate kod pisanja evanđelja.⁴⁸

Prikazat ćemo konstrukciju izvora Q iz kojeg su oba evanđelista crpili svoje gradivo:

Mt 5	Izvor Q	Lk 6
3) Blago siromasima duhom; njihovo je kraljevstvo nebesko!	1) Blago siromasima: njihovo je kraljevstvo Božje!	20) Blago vama siromasi: vaše je kraljevstvo Božje!
6) Blago gladnima i žednima pravедnosti; oni će se nasititi!	2) Blago gladnima! Oni će se nasititi!	21) Blago vama koji sada gladujete: vi ćete se nasititi!
4)Blago ožalošćenima; oni će se utješiti!	3)Blago ožalošćenima: oni će se utješiti!	Blago vama koji sada plaćete: vi ćete se smijati!
11) Blago vama kad vas proganjaju i sve zlo slažu protiv vas zbog mene!	4) Blago vama kad vas zamrže i pogrde i zlo slažu protiv vas zbog Sina čovječjega!	22) Blago vama kad vas zamrže ljudi i kad vas izopće i pogrde te izbace ime vaše kao zločinačko zbog Sina čovječjega!
Radujte se i kličite; velika je vaša plaća na nebesima!	Radujte se i kličite: velika je vaša plaća na nebesima!	23) Radujte se u onaj dan i poskakujte: evo, plaća vaša velika je na nebu! Ta jednako su tako činili prorocima oci njihovi!
Ta progonili su tako proroke prije vas!	Tako su naime činili i prorocima!	

Matej je u 6. retku dodao riječ *pravедnost* da bi zaokružio prva tri blaženstva. Drugačije je u odnosu na izvor razmjestio poredak blaženstava: siromašni, gladni i

⁴⁸ Usp. Tadej VOJNOVIĆ, *Isusova blaženstva u: BD*, 22 (2001) 3, str. 3.

ožalošćeni. Ta tri blaženstva, zajednička su Mateju i Luki, jer su se ona već nalazila u izvoru. Četrto se blaženstvo također nalazilo u izvoru, ali su ga Matej i Luka preradili. Ostala blaženstva su Matejev redakcijski dodatak, proširenje, kao što su i prijetnje s usklikom *jao* Lukin dodatak. Luka je u retku 21. dodao izraz *sada*, a kasnije u istom retku dodaje izraze: *plakati se*, i *smijati se*. Lukini su dodaci još *ljudi* u retku 22, *oci njihovi* u retku 23 i izraz *u onaj dan*, *poskakujte* i *eto*. Matejevi su redakcijski dodaci ili izmjene *zbog mene* umjesto *zbog Sina čovječjega*, izraz *progoniti* (Mt 5,10. 11. 12), *sve*, *protiv vas* i *slažu* u 11. retku. Iz gore navedenoga teksta vidimo da je Matej želio Isusove riječi konkretizirati. Prva tri blaženstva bila su prisutna već u izvoru. Po stilu su međusobno slična: kratka su, u trećem su licu množine i imaju dva dijela. Prvi se dio tiče postojeće situacije, drugi govori o promjeni situacije. Četrto se blaženstvo razlikuje od prva tri: duže je, izrečeno je u drugom licu množine, odnosi se na budućnost, ima drukčiji sadržaj, donosi obećane velike nagrade na nebu te, uspoređuje učenike s prorocima Staroga zavjeta. Prva tri blaženstva su pjesničke naravi, a četvrto je prozaičke naravi i po obliku te je vrlo je opširno (usp. 5,3-7).⁴⁹

---

⁴⁹ Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 26. – 28.

2. Biblijsko-teološka analiza blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po

Luki

U drugome dijelu ovoga rada bavit ćemo se egzegetskom biblijsko-teološkom analizom blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki. Najprije se osvrćemo na blaženstva u Evanđelju po Mateju. Kako bismo bolje razumjeli blaženstva u Evanđelju po Mateju potrebno je istaknuti njihovo teološko značenje te strukturu i broj. S obzirom na strukturu podijelili smo ih u tri skupine. Tako prvu skupinu čine prva četiri blaženstva (usp. Mt 5,3-6), a ona upućuju na čovjekovu ovisnost o Bogu. Slijedeća su tri blaženstva (usp. 5,7-9) koja čine drugu skupinu, a bave se čovjekom i njegovim odnosom prema bližnjemu i drugim ljudima. Posljednju skupinu čine zadnja dva blaženstva (usp. 5,10-12) koja se odnose na Kristove sljedbenike. Sličan pristup koristit ćemo u Evanđelju po Luki. Najprije govorimo o teološkom značenju blaženstava u evanđelju te o njihovoj strukturi i broju. Kada govorimo o strukturi potrebno je istaknuti da Lukina blaženstva u ovome radu dijelimo u dvije skupine. Prvu skupinu čine prva četiri blaženstva, a započinju izrazom *blago*, dok drugu skupinu čine druga četiri blaženstva, a započinju izrazom *jao*.

2.1. Analiza blaženstava u Evanđelju po Mateju

Blaženstva su u prvom evanđelju smještena na samome početku Govora na Gori (usp. Mt 5,3-12). Prije Govora na Gori imamo poziv Isusovih prvih učenika (usp. 4,18-25), a nakon blaženstava Isus nastavlja govoriti o nama koji predstavljamo sol zemlje i svjetlo svijeta (usp. 5,13-16) te usavršava postojeći Zakon, o kojemu je riječ do kraja petoga poglavlja.

Termin *blaženi* javlja se u svih devet Matejevih blaženstava. Blaženstva prikazuju stavove istinitih učenika, onih koji su prihvatili zahtjeve Kraljevstva Božjeg, za razliku od stavova čovjeka ovoga svijeta. Ukazuju i na pozitivan ishod takvoga oblika života. U drugom dijelu svakoga blaženstva navodi se nagrada za učenje. Vrijeme obećanja je uvijek buduće, osim u prvom i posljednjem blaženstvu, po čemu se može zaključiti da ono najbolje tek treba doći kada se kraljevstvo Božje uspostavi i njegovi podanici uđu u njegov posjed. Sadašnje vrijeme u dvama blaženstvima (usp. 5,3.10) upozorava nas protiv isključivo budućeg tumačenja, jer Bog te stavove nagrađuje postupno. Naglasak nije toliko na vremenu koliko na izvjesnosti da učenje neće biti uzaludno. Isusova se blaženstva

mogu pravilno shvatiti samo u kontekstu kraljevstva Božjega. Za Mateja blaženstvo nije povezano isključivo s eshatonom.⁵⁰

Siromasi duhom doživljavaju iskustvo blagodatni Kraljevstva već ovdje i sada, oni koji su progonjeni zbog pravednosti uživaju sada utjehu Kraljevstva nebeskog. Matej preko blaženstava poziva na krotkost, milosrđe, čistoću srca i mirotvorstvo. Može se reći da Matej slijedi književni oblik koji kombinira najbolje elemente *mudrosnog učenja* i *apokaliptičke nade*. Apokaliptika i mudrost često se stapaju kod Mateja.⁵¹

Za Isusa može samo uspostava Božjega kraljevstva donijeti blaženstvo, radost na zemlji koja je izmučena siromaštvom, patnjom i smrću. Kraljevstvo Božje konačno je tu među nama pa su siromašni, ožalošćeni, krotki, gladni i žedni pravednosti sretni i radosni. Isus ih proglašava blaženima. Posebnost blaženstava se nalazi u tome što su bitno određena djelomično ostvarenom eshatologijom. Isus svoje evanđelje naviješta kao program sreće i po njemu nudi naše potpuno ostvarenje u Bogu. Ovakva poruka može biti prihvaćena i shvaćena samo vjerom koja uključuje potpuni preokret naše ljestvice vrednota, korjenitu promjenu u odnosu na logiku svijeta te konačnu promjenu naše slike o Bogu. Vjerovati srcem u Božje obećanje znači postati građaninom njegova kraljevstva i Isusovim slušateljem na Gori blaženstava. Pozvani smo da sreću učinimo našim životnim programom. Pomoću svojih blaženstava Isus nas uvjerava da sreća može nastati i živjeti u bilo kojoj ljudskoj situaciji. Tamo gdje ne postoji razlog za radost, Bog dolazi da obeća radost i učini je mogućom. Tko u to vjeruje, i po toj vjeri živi njega Isus proglašava blaženim, njemu već pripada kraljevstvo Nebesko. U Isusovim se blaženstvima spajaju ovostranost i onostranost. Ne možemo reći da se u blaženstvima radi samo o sreći i blagostanju u ovome svijetu, ali ne radi se ni samo o spasenju i blaženstvu u budućem svijetu. U Novome zavjetu, Govor na Gori s blaženstvima na početku predstavlja manifest za program pomoću kojeg Isus oko sebe okuplja siromahe, gladne, krotke, potlačene i progonjene. Isus je naviještao evanđelje koje predstavlja radosnu vijest za određene ljude.⁵²

---

⁵⁰ Usp. Marijan VUGDELJIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 110.

⁵¹ Usp. Marijan VUGDELJIJA, *Isto*, str. 103.

⁵² Usp. Marijan VUGDELJIJA, *Isto*, str. 110. – 111.

2.1.1. Poredak, struktura i broj blaženstava u Evanđelju po Mateju

Matejeva verzija blaženstava sastoji se od osam blaženstava. S obzirom na strukturu ovog rada, blaženstva smo podijelili u tri skupine. Postoje različiti načini podjele blaženstava, a odabrali smo ovaj tip podjele jer je u tri naslova izraženo ono najvažnije što se određenim blaženstvom željelo poručiti, koga obvezuje ili kome je upućeno.

Određeni autori navode i deveto blaženstvo, koje se odnosi na 5,11-12, no većina ga ipak promatra kao nastavak osmog blaženstva, ili kao vid objašnjena osmog blaženstva. U prva četiri blaženstva nalazi se 36 riječi, jednako toliko riječi nalazi se u četiri druga blaženstva. Prvo i osmo blaženstvo povezujemo zbog toga što završavaju riječima: „njihovo je Kraljevstvo nebesko“.⁵³

Prvi se dio blaženstava odnosi na stanje sreće ili blaženstva te sačinjava rezultat druga dva dijela. Iz toga proizlazi da je ljudsku sreću moguće ostvariti u zajedništvu s Bogom. Taj je element poziv i ohrabrenje da se čovjek zaputi na put ostvarivanja smisla i sreće u uskoj povezanosti s Bogom. Smisao i sreća nisu gotove i dovršene stvarnosti, nego se one stječu neprestanim radom i zalaganjem.⁵⁴

Kod Mateja vidimo tijesnu povezanost blaženstva siromaha sa blaženstvom ožalošćenih i gladnih. Zbog toga stječemo dojam da prvo blaženstvo služi kao naslov za sva tri. Možemo ustvrditi da su drugo i treće blaženstvo konkretiziranje prvoga. Mnogi teolozi smatraju kako je pojam *pravednost* Matejev dodatak. Samim time bi taj pojam mogao značiti promjenu smisla. Kada govorimo kako su gladni i žedni oni koji gladuju i žedaju za pravednošću, time ih uzdižemo na jednu duhovnu dimenziju te bismo ih mogli povezati i s milosrdnima. Neosporno je da pojam *pravednosti* koji se javlja u četvrtom i osmom retku doprinosi razdiobi blaženstava na dva dijela. Ponavljanjem pojma *pravednost* važnost se daje i moralnom naglasku koje se odnosi na čovjekovo usmjerenje. Neki od teologa pak uzimaju prvo blaženstvo kao naslov za sva druga blaženstva, dok u osmom blaženstvu vide sažetak svih drugih blaženstava.⁵⁵

U Evanđelju po Mateju također imamo podjelu blaženstava na nekoliko sfera. Tako prvu sferu čine reci 3-6, a 7-9 drugu. Prva četiri blaženstva se baziraju na neke proročke stavove, te navještaj spasenja nesretnima, dok se druga tri blaženstva odnose na određene stavove i raspoloženja koja se očituju u izvanjskom djelovanju.⁵⁶ Promjena se događa *Božju akcijom*. Bog se izriječkom ne spominje, ali je upotrijebljen teološki pasiv

⁵³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 115.

⁵⁴ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, Zagreb, 2006., str. 73.

⁵⁵ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 116. – 117.

⁵⁶ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Isto*, str. 117.

koji se odnosi na Boga. Matej nastoji izbjeći spominjanje Božjega imena, jer evanđelje piše Židovima, a oni ne izgovaraju Božje ime kako ga ne bi čestim spominjanjem obeščastili. Zbog toga on uzima pojmovni sklop *nebesko kraljevstvo*, a ne *Božje kraljevstvo*, kako je to uobičajeno u ostalim evanđeljima. Ovdje je upotrijebljen glagolski oblik futur, čime se ističe kako će se odlučujuća Božja akcija dogoditi ipak u budućnosti. Prvo i osmo blaženstvo čine inkluziju. To znači da prvo i zadnje blaženstvo čine okvir u koji su uvrštena ostala blaženstva. Ova dva blaženstva govore o posjedovanju nebeskoga kraljevstva već u sadašnjosti za one koji se budu držali zahtjeva iz blaženstava. Također, ta dva inkluzivna blaženstva izriču kako blaženstva kao cjelina predstavljaju program nebeskog kraljevstva.⁵⁷

Na kraju imamo redak 5,10-12 koji se također povezuju, a mnogi teolozi smatraju da su ovi redci upućeni Kristovim učenicima. Deveto je blaženstvo povezano sa osmim blaženstvom zbog pojma *progoniti*, tako se drži da je ovo blaženstvo progonjenih. U devetom se blaženstvu učitelj izravno obraća učenicima u drugome licu. Postoje također sumnje da se deveto blaženstvo oblikovalo u zajednici kada je ona već bila u situaciji progonstva. Dakle, u osmom i devetom blaženstvu riječ je o progonstvu.⁵⁸

2.1.2. Blaženstva čovjekove ovisnosti o Bogu (Mt 5,3-6)

Mt 5,3-6:

„Blago siromasima duhom:

njihovo je kraljevstvo nebesko!

Blago ožalošćenima:

oni će se utješiti!

Blago krotkima:

oni će baštiniti zemlju!

Blago gladnima i žednima pravедnosti:

oni će se nasititi!“

---

⁵⁷ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 73. – 74.

⁵⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 118. – 119.

2.1.2.1. Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko (Mt 5,3)

Matejevo prvo blaženstvo glasi: „*Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko!*“ (Mt 5,3). Isusova blaženstva sadrže jednu vrstu paradoksalnosti, posve izokreću uobičajenu ljudsku ljestvicu vrednota (usp. Mt 5,3-12; Lk 6,20-26). Ljudi se nazivaju sretnima zbog nečega zbog čega bi ih trebalo sažalijevati. Slične primjere paradoksalnosti imamo u 1 Pt 3,14: „*Blago vama ako biste i trpjeli zbog pravednosti*“.⁵⁹

Izraz *siromasi duhom* upućuje na starozavjetnu temu koja predlaže svim blaženstvima *siromašnoga* ili *krotkoga*. Riječ je o onima koji se ponizno uzdaju u Boga, iako bi njihova odanost ishodila ugnjetenošću i stvarnim siromaštvom. Nasuprot njima nalaze se *grešni* koji se oholo suprotstavljaju Bogu i progone njegov narod. Naglasak je na bogobojaznosti, patnji i ovisnosti o stvarnom siromaštvu. U kasnijim židovskim spisima, posebno u Salomonovim psalmima i kumranskim spisima *siromašni* označuju vjerni i progonjeni narod Božji, što će ga on na kraju uzvisiti. Taj ponizni stav koji svoje uzdanje ima jedino u Bogu oznaka je učenika. Kraljevstvo Božje pripada takvim ljudima, oni su narod Božji.⁶⁰

Siromahe tlače od strane bogataši, a sociolozi to smatraju nepodnošljivim. Izraelska zemlja pripada Bogu, on treba održavati pravdu i osvećivati prava potlačenih. Odatle stari propisi u korist siromaha što su ih preuzeli proroci.⁶¹ „Budući da se položaj siromaha ne mijenja, proroci su, zbog svog izravnog iskustva s Bogom, a ne zbog službene vjerske ustanove, projicirali svoju nadu u Božju budućnost, dok su redovnici iz Kumrana poistovjećivali siromahe s onima koji opslužuju Zakon“.⁶²

Krist siromahe smatra siromašnima ne zbog njihove kreposti, nego zbog sociološke i religiozne činjenice njihova stanja: siromasi sve očekuju odnekud. Oni se nazivaju *Božje mušterije*. Isusove su mušterije ostavljane, prezrene, propale, opsjednute... to su djeca i ostali. Krist donosi preokret zemaljskih vrednota; Kraljevstvo Božje je u dolasku, određeno je svim siromasima. Istinski kriterij koji treba zadržati nije sposobnost opsluživanja zahtjeva Zakona, nego prijem Božjeg kraljevstva ili, točnije, prijem Boga koji dolazi spasiti bez zasluge.⁶³

Ovdje Isus misli na vrstu siromaštva kojeg je čovjek svjestan svojim duhom, a to je siromaštvo pred Bogom. Svi smo mi pred Bogom siromašni. Zbog toga mnogi noviji

⁵⁹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Isusova blaženstva u: *BD*, 22 (2001) 3, str. 5. – 7.

⁶⁰ Usp. R.T. FRANCE, Matej; *Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 109.

⁶¹ Usp. Xavier Leon – Defour – D. I., *Djelovati po evanđelju*, Zagreb, 2008., str. 77.

⁶² Xavier Leon – Defour – D. I., *Isto*, str. 77.

⁶³ Usp. Xavier Leon – Defour – D. I., *Isto*, str. 77.

prijevodi za Matejevo prvo blaženstvo kažu kako su blaženi siromašni pred Bogom, njihovo je kraljevstvo nebesko. Može i najveći bogataš proživljavati siromaštvo u duhu, a ekonomski siromah ga ne mora posjedovati, ukoliko se ne osjeća poniznim i siromašnim pred Bogom. Duhovno siromaštvo traži poseban odnos prema materijalnim stvarima. Ne smijemo se dati zaslijepiti materijalnim vrednotama i bogatstvom, kao da bi oni bili najveća vrijednost. Nagon za posjedovanjem svi nosimo u sebi i on je veoma opasan, osobito zato što je trajan uzrok iskorištavanja drugih. Siromaštvo duhom je sposobnost uvidjeti relativnost svega stvorenoga, shvatiti neznatnost i prazninu svega u usporedbi s kraljevstvom Božjim.⁶⁴

Riječju *blaženi (makarioi)* Isus ne izražava blagoslov, već utvrđuje stanje. On na isti način ne proklinje bogataše, nego ih naziva *nesretnima*. Siromahe, *potokhoi*, ne treba poistovjećivati s *potrebnima*, ni s *mršavima* ni sa *zgaženima* u stanju smanjene snage koji se svega plaše, nego s *anavim*, s bićima koja se, nesposobna sebi pribaviti pravdu, utječu Bogu – svom jedinom branitelju.⁶⁵

Prvi se blagoslov odnosi na siromahe u duhu. Ne odnosi se na urođene sposobnosti nego na čovjekov hotimičan izbor i disciplinu. To su oni koji priznaju vlastitu bespomoćnost i oslanjaju se na Božju svemoć. Oni osjećaju duhovnu potrebu i njezino zadovoljenje nalaze samo u Bogu. Kraljevstvo nebesko pripada upravo takvima.⁶⁶

Postavlja se pitanje je li kršćanstvo namijenjeno samo beskućnicima, bijednicima, socijalno nezbrinutima ili kršćanstvo ima širu osnovu i zadire dublje u život? Pojmovni sklop siromašnih u duhu sastoji se od dva Izraza: duh i siromašni. Glavni pojam je duh, koji je određen pojmom siromašan. Izraz siromašan uključuje nekoliko značenja. Njih možemo okarakterizirati kao: ne imati nešto, imati potrebu za onim čega se nema i potrebu za drugim koji ima ono što mi nemamo. U egzistencijalnom smislu bi to označavalo nedostatnost vlastite osobe i upućenost na drugoga, dakle siromašni u duhu su ljudi koji su svjesni da je njihov duh središte njihove osobe, nedostatan sam sebi i da je potrebit drugoga u ostvarivanju ljudskoga smisla i sreće te da je upućen na drugoga i na posve Drugoga. Time se želi naznačiti kako čovjek nije biće zatvoreno u sebe i dostatno samom sebi, nego kako svoju sreću ostvaruje u drugome i s drugima te kako svoj smisao treba tražiti u drugome. Oni koji budu otvoreni u središtu svoga bića drugome i posve Drugome – Bogu, oni će pronaći svoj smisao koji će im doći kao dar, kao ljubav, kao dobrotu i kao pomoć. Takvi ga trebaju znati i htjeti primiti. Taj će dar dobrote središte njihove osobe

---

⁶⁴ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, Sarajevo, 1990., str. 38. – 41.

⁶⁵ Usp. Xavier Leon – Defour – D. I., *Djelovati po evanđelju*, str. 76.

⁶⁶ William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, Zagreb, 1997., str. 34.

učiniti uistinu bogatim, sposobnim da budu dionici nebeskog kraljevstva kao odnosa sreće i ljubavi. Bog će takvima biti konačna nagrada i sreća. Sve ovo ne isključuje i drugu dimenziju blaženstava: siromašni mogu biti i u materijalnom pogledu blaženi, ako ne shvaćaju da im je taj teret toliko težak da ih upropaštava kao ljude. Siromaštvo nije ideal, no pokazuje da ni pretjerano bogatstvo također nije ideal.⁶⁷

2.1.2.2. Blago ožalošćenima: oni će se utješiti (Mt 5,4)

Drugo blaženstvo u Govoru na Gori glasi: „*Blago ožalošćenima: oni će se utješiti!*“ (Mt 5,4). Kao u prvome blaženstvu i ovdje je nedostatak uzrok žalosti, a onda i sreće.⁶⁸ Tugu čovjek iskusi zbog zajedništva s Isusom. Ovo blaženstvo uključuje tugu zbog užasnog stanja svijeta, njegova odbacivanja Spasitelja i propasti onih koji odbijaju Njegovu milost. Njima se obećava promjena takvoga stanja.⁶⁹

Postavlja se pitanje što biblijska misao podrazumijeva pod žalošću? Dvije karakteristične situacije izazivaju duboku žalost: to su smrt i grijeh. U retku Mt 9,15 čitamo: „*Zar mogu tugovati svatovi dok je s njima zaručnik. Tad će oni postiti!*“. Iz ovoga se može zaključiti kako je vrijeme Isusove nazočnosti s učenicima vrijeme radosti, ali kad On bude uzet, to će vrijeme postat vrijeme žalosti. Kada kažemo *biti uzet* mislimo na Kristovu nasilnu smrt. U Mk 16,10 piše kako je Mariji Magdaleni bilo rečeno da ode javiti radosnu vijest Isusovim prijateljima koji su tugovali i plakali zbog njegove smrti. Primjer žalosti susrećemo također u Otk 18. Riječ je o gradu koji živi u raskoši i slavi te koji nastoji isključiti žalost iz svog načina života. Taj grad govori: „*Sjedim kao kraljica, nisam udovica i sigurno neću iskusiti žalosti!*“ (Otk 18,7). Isključivanje žalosti iz vlastitog života znači isključivanje solidarnosti s drugima. Ovaj je grad poput velike prostitutke (usp. 17,1; 19,2); on ne želi nikakvu osobnu vezu i zbog toga ne može postati udovica. Odbacivanje solidarnosti je uzrok kazne što će je snaći. Redak 18,8 govori: „*Zato će je u jednom te istom danu snaći zla: kuga, žalost i glad!*“. Snaći će je upravo ono što je nastojala pod svaku cijenu izbjeći. Zaključak je da će sudbina grada biti oprečna onomu što on sebi sniva. U nastavku Otk 18 govori se o trgovcima, kraljevima i zapovjednicima lađa koji će tugovati i plakati. Oni će svi žaliti zbog propasti Babilona. Njihova je žalost i bol za životom u raskošnom gradu izražena s dvostrukim *jao*.⁷⁰

⁶⁷ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 74. – 75.

⁶⁸ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, Zagreb, 2009., str. 105.

⁶⁹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 34.

⁷⁰ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 105. – 106.

U Otkrivenju (21,4) u govoru o Novom Jeruzalemu se veli: „I otrt će svaku suzu s njihovih očiju. Smrti više neće biti; ni žalosti, ni jauka, ni muke neće više biti. Jer, prijašnje nestade“. Stanje smrti i žalosti u Novome Jeruzalemu bit će promijenjeno u stanje radosti i sreće. Iz svega navedenog postaje jasno da smrt uzrokuje žalost i suze. Oslobođajući čovjeka iz stanja smrti u novom Jeruzalemu, Bog će obrisati svaku suzu s njihovih očiju, a to znači da će definitivno utješiti ožalošćene.⁷¹

Druga situacija žalosti u Novom zavjetu je grijeh. U Jakovljevoj poslanici piše: „Operite ruke grešnici! Očistite srca, vi s dvije duše! Ražalostite se, zatužite i plačite! Neka se vaš smijeh pretvori u tugu, a vaša radost u žalost! Ponizite se pred Gospodinom i uzvisit će vas!“ (Jak 4,8-10). Jasno je da grijehu i grješnicima ne odgovara radost i veselje nego je za njih određena duboka tuga i žalost. Tuđi grijesi također trebaju pogađati čovjeka i izazivati u njemu stanje žalosti. Pavao u 1 Kor 5,2 kaže: „Pa ipak se vi nadimate umjesto da budete žalosni te uklonite između sebe počinitelje toga nedjela!“. Jako je važno shvatiti da žalost pretpostavlja osobni odnos. Ne oplakuje se smrt nepoznatih osoba, već onih koje su nam poznate i drage, s kojima smo imali duboke osobne odnose. Žalost nastupa uvijek kada je povrijeđen ili oštećen međusobni odnos. Čovjek koji ima osobne odnose, duboke i žive, može biti u žalosti. Tako nesreće drugih osoba zbog njihove povezanosti s nama, mogu postati naše vlastite nesreće. Ono što smo rekli za smrt vrijedi i za grijeh. Žalost koja je prouzrokovana grijehom, pretpostavlja osobni odnos s Bogom. Ona nastupa zbog povrede zakona Božjega, u kojem je očitovana njegova volja. Takve povrede nanose štetu zajednici i na taj način predstavljaju uzrok žalosti. Ta je žalost izraz ljubavi prema Bogu, ne može biti nazočna u čovjeku koji ne vodi brigu o Bogu.⁷²

U evanđeljima se glagol *utješiti* triput pojavljuje u pasivu: Mt 2,18; 5,4; Lk16,25. U Mt 2,18 piše: „*Rahela tuži za djecom svojom, neće da se utješi, jer ih više nema*“. Upotrijebljen je glagol *utješiti* u pasivu, a govor je o umorstvu malene djece u Betlehemu. Drugo mjesto je Lk 16,25 gdje se opisuje sudbina siromašnog Lazara koji je umro i poslije smrti bio utješan u Abrahamovu krilu. Pojam *utješan* znači biti primljen u Božji život. Iz situacija koje smo naveli postaje jasno da se utjeha ne sastoji u riječima nego u potpunoj i konačnoj promjeni situacije žalosti. U zadnjem se slučaju radi o utjesi kao ulasku u osobnu zajednicu s Abrahamom, a onda i s Bogom. U tom se smislu može govoriti o osobnom karakteru glagola *utješiti* – *obratiti se drugome utješnim riječima punim ljubavi*. U Mt 5,4 glagol se nalazi u futuru pasiva. S tim futurorom započeo je cijeli niz pasivnih

---

⁷¹ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 75.

⁷² Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 106. – 107.

futura (usp. 5,4.6.7.9). Riječ je o tzv. teološkim pasivima, jer iako se na direktan način ne spominje Bog, govori upravo o Njemu.⁷³ U spasenju od Boga pronaći će sreću koja nadilazi njezinu svjetovnu uvjetovanost.⁷⁴ „Uporaba pasiva *bit će utješeni* jest semitski idiom za ono što će Bog učiniti“.⁷⁵

Želi se naglasiti kako utjeha ne pripada u potpunosti zemaljskom životu, nego će imati svoje eshatološko ispunjenje. Ne radi se o ljudskoj utjesi, nego o utjesi koja dolazi od Boga. Ta se eshatološka utjeha odnosi na sadašnjost ukoliko zahvaća one koji su ožalošćeni već u ovom vremenu. Drugo blaženstvo nosi oznake paradoksalnosti, jer se žalosni proglašavaju blaženima isticanjem da će oni biti sretni. Prvo se blaženstvo odnosilo na siromašne, na posebno ljudsko ponašanje gdje je čovjek trebao spoznati vlastito siromaštvo i stvarnu i potpunu ovisnost o Bogu, ali i o drugim ljudima. Za drugo blaženstvo značajan je također nedostatak kao uzrok žalosti.⁷⁶

Žalost znači izlaganje bolima i prihvaćanje patnje koja prouzrokuje smrt, prihvaćanje osoba zajedno s njihovim grijesima; to bi značilo prihvatiti živjeti onu ranjivost koja je oblik našeg siromaštva i ne pokušavati postići lažno prevladavanje takve situacije sebičnim zatvaranjem i životom u raskoši. Ukoliko u središte stavimo Božje djelovanje s obzirom na osobe koje su proglašene blaženima, utoliko valja reći da prvo blaženstvo govori na općenit i paradoksalan način o aktualnom posjedovanju nebeskog kraljevstva; to blaženstvo objavljuje da su siromasi vlasnici Božjega kraljevstva. Bog utješitelj će učiniti da nestanu uzroci žalosti. Svojom nazočnošću Bog daruje osobno zajedništvo; On će obrisati suze s naših lica i stvoriti novi grad Jeruzalem kao grad radosti. Bit će to osobna Božja akcija, ona će ujedno biti i osobna utjeha ljubavi. Zbog toga bi kršćanstvo trebalo biti religija radosti.⁷⁷

2.1.2.3. Blago krotkima: oni će baštiniti zemlju (Mt 5,5)

Treće Matejevo blaženstvo glasi: „*Blago krotkima: oni će baštiniti zemlju!*“ (Mt 5,5). U Lukinoj verziji blaženstava, ovo blaženstvo nedostaje. U Vulgati, ali i kod drugih

---

⁷³ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 107. – 108.

⁷⁴ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 109.

⁷⁵ R.T. FRANCE, *Isto*, str. 109.

⁷⁶ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 108.

⁷⁷ Usp. Božo LUJIĆ, *Isto*, str. 108. – 109.

otaca ovo blaženstvo dolazi odmah poslije prvoga što bi teološki možda bolje odgovaralo, budući da je hebrejski pojam *siromašan* (*ānāv*) istovjetan grčkom pojmu *krotak* (*praeis*).⁷⁸

Što podrazumijevamo pod pojmom *krotki*? Prema Psalmu 36,1-11 krotak bi bio onaj koji se ne bi vodio svojim emocijama prezira i odvratnosti kada bi se suočio s opakima i njihovim uspjehom te koji bi izbjegavao srdžbu i zavist.⁷⁹ „Jedan od tekstova koji služe za ilustraciju i pružaju pomoć u određivanju značenja pojma *krotak* svakako je Ps 37.“⁸⁰ On kaže: „*Zemlju će posjedovati krotki, obilje mira oni će uživati*“ (Ps 37,11). Zemlja pripada onima koji je stvaraju, a ne onima koji razaraju. Nasilje smatramo uništavanjem i razaranjem mira.⁸¹ Ovaj psalam nosi mudrosna obilježja i govori o temi tipičnoj za ovu vrstu literature: o sudbini pravednika i bezbožnika.⁸² *Baštinjenje zemlje* odnosi se prije svega na Palestinu, iako se općenito misli na nadomještanje oholih krotkima. Isus to ne misli u teritorijalnom smislu, nego u granicama konačnog uzvisivanja krotkih.“⁸³

U Psalmu su krotki označeni kao oni koji se nalaze u konfliktnom stanju te bi pritom trebali izbjegavati negativne emocije, tj.: *ne ljutiti se, ne žestiti se*.⁸⁴ Kada Isus govori o blagosti i nenasilju sjeća nas na Boga koji nije Bog nasilja nego blagosti, ne želi uništavati nego stvarati.⁸⁵ Taj se zahtjev susreće na početku i na kraju ovoga dijela Psalmu, iako je različita motivacija. Na početku se motivira kratkotrajnošću uspjeha opakih, a na kraju se upozorava da se ne treba ljutiti na opake kako se ne bi počinilo zlo i kako se ono na taj način ne bi uvećalo.⁸⁶

Nije teško uočiti što Isus osuđuje i što je smisao njegova blaženstva. Poziva sve ljude, u prvome redu svoje učenike da svoje sukobe rješavaju na miran način. Čovjek treba snagu jer bez nje ne može živjeti, ali ta snaga nije za uništavanje drugoga, ona se mora kontrolirati i upotrijebiti na dobro. Blagost je vrlina koja pokazuje čvrstoću čovjekovih uvjerenja. Blag čovjek iz humanih pa i religioznih razloga poštuje drugoga.⁸⁷ Iz toga možemo zaključiti da je *krotak* onaj čovjek koji se ne vodi svojim emocijama nesnošljivosti i odvratnosti kad je suočen s opakima i njihovim uspjehom te koji tom

---

⁷⁸ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 110.

⁷⁹ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 75. – 76.

⁸⁰ Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 110.

⁸¹ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 58.

⁸² Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 110.

⁸³ R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 110.

⁸⁴ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 110.

⁸⁵ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 59.

⁸⁶ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 111.

⁸⁷ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 63.

prigodom izbjegava srdžbu i zavist. U Ps 37 *krotki* su uspoređeni s onima koji se uzdaju u Gospodina.⁸⁸

Grgur Nazijanski pojam *krotak* objašnjava tako što ga suprotstavlja nasilju i nepravdi. Nasilje stvara siromaštvo, tugu i suze. Na taj su način prva tri Matejeva blaženstva povezana. Ovim se blaženstvom Isus dotiče teme međuljudskih odnosa. Isus nasilno čisti hram, no to je bio simbolički čin koji je trebao pokazati kako je hram kuća Božja, a ne mjesto za trgovce i bankare koji mijenjaju novac. Njegova izjava: „*Učite od mene jer sam krotka i ponizna srca*“ (Mt 11,28), potvrđuje ga kao neprijatelja nasilja.⁸⁹

Krotkost je Isusova najznačajnija kvaliteta. Važna je u odnosu prema drugima, osobito u konfliktnim situacijama, jer u tim slučajevima prijeti opasnost da se pod utjecajem vlastitih emocija učini nepravedno djelo.⁹⁰ Krotkost se u biblijskim spisima određuje kao dar Duha Svetoga (usp. Gal 5,22). Pavao navodi kako su djela tijela suprotna krotkosti, a to su neprijateljstva, svađa, ljubomora, zavist... (usp. 5,20). Ovoj kreposti Pavao daje pneumatski karakter: „... *vi koji imate Duha, ispravljajte u duhu krotkosti*“ (6,1), dok je u Kor 3,12 krotkost vezana uz milosrđe i dobrotu, a njezini su učinci jedinstvo i mir. U 1 Kor 13,4 krotkost se obilježava kao velikodušnost koja daje prostor i vrijeme bližnjemu; uvažava njegovu individualnost i osobnost i ne pokušava ga ispraviti prema svojim *uskim* idejama. Pavao ukazuje na potrebu ovoga dara za promjenom braće. Tuđa slabost može biti razlogom vlastite umišljenosti. Krotka osoba je svjesna vlastite slabosti, ne osjeća se i ne prikazuje kao boljom i nadmoćnijom naspram drugih te drugoga ispravlja kao brat brata. Krotkost je osobito nužna u konfliktnim slučajevima kao što su: srdžba, ljutnja, zavist, jer u tim stanjima prijeti opasnost da se drugome učini nepravda. Osobine koje su nam ovdje važne jesu: mirnoća i vladanje vlastitim osjećajima.⁹¹

Krotki ljudi po naravi mogu biti lakoumni, temperamentni, i grubi, ali hotimice uzimajući Kristova duha na sebe postaju krotki ili blagi. Ovo blaženstvo predstavlja prihvaćanje svog nižeg položaja. Osoba koja je krotka, ponizna je i blaga, premda može biti čvrsta u obrani Boga ili drugih.⁹² Svakom njihovom riječju i gestom očituje se da oni ne pripadaju ovome svijetu. Kada se nebesko kraljevstvo spusti na zemlju, tada će njen lik biti promijenjen i sva će Zemlja postati Isusova zajednica. Bog ne napušta zemlju jer ju je On stvorio. Svoga je Sina poslao na Zemlju.⁹³

---

⁸⁸ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 111.

⁸⁹ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 56. – 57.

⁹⁰ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 76.

⁹¹ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 111. – 112.

⁹² Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 34.

⁹³ Usp. Dietrich BONHOEFFER, Blago krotkima jer će se utješiti. u: *BD*, 22 (2001) 3, str. 14.

2.1.2.4. Blago gladnima i žednima pravednosti: oni će se nasititi (Mt 5,6)

Četvrto Isusovo blaženstvo glasi: „*Blago gladnima i žednima pravednosti: oni će se nasititi!*“ (Mt 5,6). U ovome je blaženstvu dodirnuti značajna tema pravednosti za Stari i za Novi zavjet. U Starome zavjetu naglašena je osobito u proročkim spisima i brojnim psalmima, a u Novom zavjetu u evanđeljima i Pavlovim poslanicama. Temu pravednosti susrećemo i kod suvremenog čovjeka te ona stvara bol u društvu.⁹⁴

Postavlja se pitanje tko su ti koji gladuju za pravdom kao gladan za jelom i žedan za pićem. Isus navodi tri skupine ljudi: one koji se trude da sami budu pravedni; one koji se zalažu za ostvarenje pravde među ljudima i one koji žude za pravdom zato što sami trpe nepravdu. Pretpostavljamo da Isus pojam pravde uzima iz Staroga zavjeta, a ondje se pravda shvaća na dva načina. Prvo shvaćanje pravde odnosi se na djelovanjem u skladu sa Zakonom. Pravednost je označavala ispunjenje Božje volje. Pravda također označava moralno ispravno ponašanje, temeljeno na Zakonu. Kršenje Zakona jest nepravda i nemoral. Isus najprije poziva svoje učenike da teže za pravdom u najširem starozavjetnom značenju: da se trude ispuniti volju Božju. Isus nije rekao blaženi savršeni, nego blaženi oni koji teže za savršenosti, a to znači da usprkos svakom mogućem zatajenju ili neuspjehu, ne prestaju težiti za višim. Pravednost u Matejevu evanđelju (usp. Mt 5,6) vežemo uz pojmove *biti žedan* i *biti gladan*.⁹⁵ Nije nipošto u pitanju juridička pravednost, nego pravednost protkana milosrđem i dobrotom.⁹⁶

Dva glagola koja smo naveli dolaze često zajedno i u tom slučaju izražavaju osnovnu prirodnu potrebu cijeloga čovjeka: glad i žeđ zahvaćaju cjelokupno čovjekovo biće. Biti žedan i gladan pravednosti zapravo znači ostvarivanje Božje volje na zemlji koja onda postaje normom čovjekova ponašanja. Time se ističe kako se ostvarivanje Božjeg kraljevstva povezuje s odlučnim i snažnim nastojanjem koje se oslikava simbolima žeđi i gladi. Glad i žeđ stoje na službi životu. Tako zaključujemo kako se cijelo blaženstvo o pravednosti odnosi na život. Samim time je razumljivo Isusovo upozorenje: „*Ne brinite se tjeskobno i ne recite: Što ćemo pojesti ili što ćemo popiti?*“ (6,25). Nadalje on navodi: „*Najprije tražite kraljevstvo Božje i njegovu pravednost, a to će vam se nadodati*“ (6,33).⁹⁷

⁹⁴ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 115.

⁹⁵ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 65. – 66.

⁹⁶ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 76.

⁹⁷ Usp. Božo LUJIĆ, *Isto*, str. 76.

Gamaliel Bradford kaže kako oni koji su gladni i žedni pravednosti osjećaju žed koju ni jedna rijeka na Zemlji ne može utažiti, te glad koju valja utoliti u Kristu. Ovi će ljudi biti zadovoljeni u Kristovom budućem kraljevstvu; oni će se nasititi jer će vladati pravednost, a pokvarenost će ustupiti mjesto najvišim moralnim mjerilima.⁹⁸ Dva navedena glagola povezujemo sa životom i njegovim održavanjem. Žeđati i gladovati za nečim, s jedne strane znači imati osjećaj nedostatnosti nečega presudno važnoga za život, a s druge strane neodgodivu potrebu da se ta nedostatnost otkloni. Navedeni glagoli mogu biti upotrijebljeni u metaforičkom smislu. Ukoliko su upotrijebljeni u prenesenom smislu, utoliko se njima izražava veoma velika životna želja i potreba za nečim što je potrebno životu poput kruha i pića, potrebu za nečim bez čega život ne bi mogao funkcionirati.⁹⁹

Duhovnu glad i žeđ u Evanđelju po Mateju možemo usporediti s tekstom iz Ps 42,1-2; Iz 55,1-2. Vezano uz govor o pravednosti, valja se osvrnuti na tekst Mt 3,15; ovdje je smisao da je njihova želja ujedno i želja za odnosom poslušnosti te vjere u Boga. To je osobna sklonost, a ne želja za društvenom pravdom.¹⁰⁰ „Ideja o 'nagrađivanju' (redovito značenje od *sedaqa*, *pravednost* u Staromu zavjetu) ili o 'opravdanju' (*dikaiosyne*, 'pravednost', u Pavla uvijek ima ovo značenje, ali u Mateju ne), mogla bi se primijeniti na obećanje da će ta želja biti zadovoljena – oni će se nasititi, ali uglavnom se misli na konačno zadovoljstvo odnosa s Bogom koji nije pomućen neposlušnošću“.¹⁰¹

Kod Mateja vrlo često susrećemo pojam *pravednost*, a osobito je karakterističan za Pavlovu teologiju. Sam pojam označava ponašanje i djelovanje prema ispravnoj i valjanoj normi. Pojmovi *pravednost* i *pravedan*, prije svega, odnose se na Boga koji se naziva pravednim i djeluje po pravednosti, ako u svom milosrđu vjerno slijedi svoju spasiteljsku volju u odnosu na ljude. Čovjek je pravedan ako slijedi norme ustanovljene prema Božjoj volji. Kod Mateja se pojam *pravednosti* odnosi prvenstveno na ljude. U Govoru na Gori pravednost se javlja na pet mjesta (usp. 5,6.10.20; 6,1.33). Motiv zbog kojega se naglašava pravednost jest njezina pretpostavka za sudjelovanje u Božjem kraljevstvu. Zbog toga se može reći da glad i žeđ za pravednošću označavaju snažnu želju i nastojanje čovjeka da se ponaša prema normama koje je Bog objavio u Isusu.¹⁰²

Glagol *nasititi se* upotrebljava se samo kod Mateja (usp. 5,8), ali za razumijevanje ovoga mjesta korisno je svratiti pozornost na Ps 16,15 gdje piše: „A ja ću u pravdi gledati lice tvoje, i u gledanju ću se naužiti slave tvoje“. U tekstu Mt 5,6 nalazimo oblik pasivnog

⁹⁸ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 35.

⁹⁹ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 116.

¹⁰⁰ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 110.

¹⁰¹ R.T. FRANCE, *Isto*, str. 110.

¹⁰² Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 116. – 117.

futura: *nasitit će se*, što ukazuje na to da Isus navješćuje Božju eshatološku akciju; tj. Bog će nasititi one koji gladuju i žedaju pravednosti. Sitost je jednako kao glad i žeđ usmjerena na život. Drugačije izražavanje sitosti imamo u evanđelju po Ivanu (Iv 6,35) gdje Isus izjavljuje: „*Ja sam kruh života. Tko dolazi k meni doista neće ogladnjeti. Tko u me vjeruje, doista neće ožednjeti nikada*“. U ovome slučaju uvjet sitosti je zajedništvo s Isusom. U Otk 7,16 čitamo: „*I više neće ogladnjeti ni ožednjeti; doista ih neće moriti sunce ni ikakva žega. Jer, Jaganjac će ih, koji stoji nasred prijestolja, pasti i voditi na izvore života. I Bog će otrti svaku suzu s očiju njihovih*“. Na eshatološkoj razini više ne govorimo o uvjetu za sitost, jer piše kako će im Bog dati piti badava s izvora vode žive (usp. Otk 21,6). Život biva ponovno utemeljen na pristupu vodi izvora života.¹⁰³

2.1.3. Blaženstva bratske ljubavi (Mt 5,7-9)

Mt 5,7-9:

„Blago milosrdnima:

oni će zadobiti milosrđe!

Blago čistima srcem:

oni će Boga gledati!

Blago mirotvorcima:

oni će se sinovima Božjim zvati!“

U drugoj grupi nalaze se tri blaženstva (blago milosrdnima, blago čistima srcem, blago mirotvorcima) koja predstavljaju jednu misaonu cjelinu za koju nema paralele u Lukinim blaženstvima. Ova tri blaženstva govore o bratskoj ljubavi, te o ljubavi prema bližnjemu. Ona se izdižu iznad fizičkih i socioloških svojstava, koja u nekoj mjeri posjeduju prethodna blaženstva, te održavaju posve produhovljeni kršćanski moral koji je inače karakterističan za Matejevo evanđelje. Gledano iz perspektive duhovnosti, osobito zajedno idu milosrdni i mirotvorci, jer su takvi ljudi vrlo sličnih svojstava. Ove dvije kreposti dva su konkretna oblika ljubavi prema bližnjemu.¹⁰⁴

¹⁰³ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 117. – 118.

¹⁰⁴ Usp. Adalbert REBIĆ, *Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe!* u: *BD*, 22 (2001) 3, str. 8.

2.1.3.1. Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe (Mt 5,7)

Peto blaženstvo glasi: „*Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe!*“ (Mt 5,7). Za našu riječ milosrđe u hebrejskom postoje dva izraza: jedan glasi *rahamim*, a znači nagonisku privrženost nekoga bića drugome, a drugi glasi *hesed*, što znači milosrđe odnosno vezu što je sjedinjuju dva bića i uključuje vjernost. Teško je takve hebrejske izraze valjano prevesti na hrvatski jezik.¹⁰⁵

Ovdje smo usmjereni na djela materijalnog milosrđa iz ljubavi. Isus se poistovjećuje s onima kojima je potrebna pomoć, a to znači da nam po bijedniku kojemu treba pomoć pristupa nam sam Isus. On osuđuje tvrdoću srca, sebičnost i bezosjećajnost.¹⁰⁶ Milosrđe okreće čovjekov život prema drugome. Nije dostatno da čovjek očekuje samo milosrđe od Boga, nego treba jednako tako biti milosrdan prema drugima. Nastojanje oko pravednosti može čovjeka odvesti u područje ohole nadmoći, a to u konačnici znači do preziranja slabih. Unatoč svim našim nastojanjima, mi uvijek ostajemo ovisni o Božjem milosrđu. Biti milosrdan znači biti sličan Bogu, jer je isti pojam milosrdan i za Boga i za čovjeka.¹⁰⁷

Sebičnost i tvrdoća srca isključuju svaki interes za drugoga. Tko nije sposoban za ljubav prema čovjeku, nije sposoban ni za ljubav prema Bogu. Ljubav prema Bogu obuhvaća religioznost, ali to nije samo unutarnja stvar koja se odvija u duši, ona se mora izraziti u vanjskim djelima prema čovjeku, osobito kada je on u nevolji. Milosrđe govori o kakvoći čovjekova srca, znak je plemenite i intenzivne čovječnosti, ali i veličine duha, jer svako milosrđe zahtijeva duhovnu jakost i strpljivost da se drugoga podnese.¹⁰⁸ Milosrđe je samo jedan oblik pravednosti koju vršimo prema svome bližnjemu i prema Bogu. Kada se govori o milosrdnima u biblijskom smislu, ne misli se na neki čovjekov osjećaj, nutarnji stav ili raspoloženje nego na određeni čovjekov čin, način djelovanja posebnog plemenitog darivanja (usp. Ps 37,21; 112,1). U Matejevu evanđelju čovjek iskazuje milosrđe bližnjemu onda kada mu oprašta uvrede i dugove, a ne samo onda kada dijeli milostinju (usp. Mt 5,38-47; 6,12.14-15; 18,21-35; 9,10-13).¹⁰⁹

Istaknuta je važnost milosrđa i njegove uzvratne prirode. Kada govorimo o uzvratnom načelu kao usporedbu donosimo tekst: Ps 18,25-26; Job 22,9-10; Izr 21,13.¹¹⁰ Kada Krist kaže da će milosrdni zadobiti milosrđe, On tu ne misli na milost spasenja koju

¹⁰⁵ Usp. Adalbert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 9.

¹⁰⁶ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 73.

¹⁰⁷ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 77.

¹⁰⁸ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 73.

¹⁰⁹ Usp. Adalbert REBIĆ, *Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe!* u: *BD*, str. 9.

¹¹⁰ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 110.

Bog daje grešniku koji povjeruje; ta milost ne ovisi o čovjekovu milosrđu, to je besplatan i bezuvjetan dar. Bog zapravo govori o svakodnevnom milosrđu u onaj budući dan kada će razmotriti nečija djela. Ako netko nije bio milosrdan, taj neće dobiti milost, to jest nagrada će se smanjivati u skladu s tim.¹¹¹

2.1.3.2. Blago onima koji su čista srca: oni će Boga gledati (Mt 5,8)

Šesto Matejevo blaženstvo glasi: „*Blago onima koji su čista srca: oni će Boga gledati!*“ (Mt 5,8). Čistim se srcem ne možemo ograničiti na ćudoređe, pogotovo ne na spolno čistinstvo; to označuje onoga tko ljubi Boga srcem (usp. Pnz 6,5), s nepodijeljenom odanošću čija unutrašnja priroda odgovara njegovu vanjskom održavanju načela (usp. Iz 29,13). U tekstu Ps 24,6 piše: „*Takav je naraštaj onih koji traže njega*“, oni primaju obećanje da će gledati Boga. To se u potpunosti može ostvariti samo na nebesima, „*kada ćemo vidjeti ga kao što jest*“ (1 Iv 3,2). Tada ćemo biti njemu slični, a žudnja iz 6. retka bit će konačno zadovoljena. Viđenje Boga već je u iskustvu njegovih istinskih ljubitelja na Zemlji, koji su postojani u njegovoj službi *kao da Nevidljivoga vidi* (Heb 11,27).¹¹²

Osoba čista srca je ona čije su misli svete, čija je savjest čista. Izraz *oni će Boga gledati* može se razumjeti na nekoliko načina. Najprije se smatra da oni čista srca gledaju Boga sada kroz zajedništvo u Riječi i Duhu. Nadalje, oni katkad vide nadnaravne pojave ili vizije koje im Gospodin prikazuje. Gledat će Boga u osobi Isusa kad On ponovno dođe. Na kraju će gledati Boga u vječnosti.¹¹³

Zdravim središtem svoga bića čovjek može komunicirati s Bogom i konačno se susresti s Bogom licem u lice. Zbog toga je potrebno da očisti svoje srce i da ga pripremi za susret s Bogom. Čisto srce znači usmjerenost prema dobru te otvorenost i nepodijeljenost, nutarnje poštenje i spontanost. U ovom se blaženstvu prvi put govori izrijeком o Bogu, jer se govori o gledanju Boga, te o susretu s Bogom licem u lice. Susret s Bogom za čovjeka biti će najveća nagrada.¹¹⁴

Srce koje zna ljubiti ne dopušta da u njegov život uđe išta što bi moglo ugroziti, oslabiti ili dovesti u opasnost tu ljubav. U Bibliji se pod pojmom *srce* podrazumijevaju naše stvarne namjere, ono što stvarno tražimo i želimo, izvan onoga što pokazujemo prema vanjskom svijetu: „*Čovjek gleda na oči, a Gospodin gleda što je u srcu*“ (1 Sam

¹¹¹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 35.

¹¹² Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 110. – 111.

¹¹³ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 35.

¹¹⁴ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 77.

16,7). Bog želi govoriti našem srcu (usp. Hoš 2,16) i u njega želi upisati svoj zakon (usp. Jr 31,33). Riječju nam želi dati novo srce (usp. Ez 36,26). U Izr 4,23 čitamo: „*A svrha svega, čuvaj svoje srce, jer iz njega izvire život*“. Ništa što je uprljano lažima u Gospodinovim očima nema vrijednost. Ovo blaženstvo podsjeća nas da Gospodin očekuje predanost našoj braći i sestrama, a koja izvire iz srca, jer: „*i kada bih razdao sav svoj imutak i kada bih predao tijelo svoje da se sažeže, a ljubavi ne bih imao – ništa mi ne bi koristilo*“ (1 Kor 13,3).¹¹⁵

U Evanđelju po Mateju Isus ne želi upozoravati kako se nitko ne može promijeniti, nego tako dugo dok ostaju nepromijenjeni u srcu to će se vidjeti na njihovim riječima i djelima (usp. Mt 12,34). Vidimo da je ono što izlazi iz ljudskog srca ono što onečišćuje osobu (usp. 15,18) jer iz srca izlaze ubojstva, krađe, lažna svjedočanstva i druga zla djela. Iz nakana srca izvire najdublje odluke i želje koje određuju naše postupke.¹¹⁶

U Mt 22,37 smatra se da srce, duša i um nisu različiti dijelovi čovjekova bića, nego različiti načini mišljenja cjelovita čovjeka u njegovu odnosu prema Bogu; među njima se ne može povući jasna razlika. Izraz *dianoia* možda više upućuje na naše intelektualne sposobnosti, ali to je također dio biblijskog poimanja srca. Navedene tri imenice zajedno označavaju bit čovjekove naravi, njegovu najvišu temeljnu odanost, a ne samo površnu privrženost. Kada srce ljubi Boga i bližnjega (usp. 22,36-40), kada to čini istinski, a ne samo praznim riječima, tada je to srce čisto i može gledati Boga.¹¹⁷

2.1.3.3. Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati (Mt 5,9)

Sedmo blaženstvo u evanđelju po Mateju glasi: „*Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati!*“ (Mt 5,9). Odsutnost sebičnog častohleplja omogućuje temelj za tu kakvoću koja je Bogu posebno ugodna (usp. Ps 34,14). Bog je vrhovni mirotvorac, ova osobina obilježava učenike kao njegove sinove, jer sinovi dijele očeve značajke.¹¹⁸

Riječ *mirotvorac* spominje se samo na ovome mjestu u Novome zavjetu. Zbog toga trebamo na drugim mjestima potražiti njezino pravo značenje. Pavao piše u Kol 1,19-20: „*Jer svidjelo se Bogu u njemu nastaniti svu Puninu i po njemu – uspostavivši mir krvlju križa njegova – izmiriti sa sobom sve, bilo na zemlji, bilo na nebesima*“. Prema Pavlu Isus je punina koja u sebi nenasiljem izmiruje cjelokupnu stvarnost. Oslobođenje od zla

¹¹⁵ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exultate – Radujte se i kličite. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu* (22. II. 2018.), Zagreb, 2018., br. 83. – 86.

¹¹⁶ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 220. – 222.

¹¹⁷ Usp. R.T. FRANCE, *Isto*, str. 330. – 331.

¹¹⁸ Usp. R.T. FRANCE, *Isto*, str. 111.

predstavlja učinkovito stvaranje mira. U Ef 2,14-16 Pavao ističe: „*Doista, on je mir naš, on koji od dvoga učini jedno: pregradu razdvojnici, neprijateljstvo razori u svom tijelu. Zakon zapovijedi s propisima obeskrjepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka te obojicu u jednom Tijelu izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo*“. Za Krista se govori kako je On mir, jer je razrušio neprijateljstvo i svjetsku silu. Oblikovao je novoga čovjeka.¹¹⁹

Čovjek koji je miroljubiv u sebi nosi mir i želi ga, ali ga pasivno čeka, a Isus traži mnogo više, traži aktivnu mirotvornost. Čovjek bi trebao ostvariti mir sa samim sobom, ali i s drugim ljudima. Mirotvorcu je uz aktivnost potrebna velika moralna snaga, jer mora biti pripravan na neuspjeh i na vlastitu štetu. Mirotvorac u svome poslu dolazi u sukob s određenom vrstom moralnoga zla, protiv kojega se mora boriti kako bi ostvario mir. O tome nam govori Isusova poruka: „*Nisam došao donijeti mir nego mač*“ (Mt 10,34). Tom porukom Isus nagovještuje borbu protiv zla. Mirotvorci su ljudi koji se svim silama zauzimaju za pošten mir izgrađen na istini i pravедnosti.¹²⁰ On misli na one koji djelatno ostvaruju mir. Božanski pristup je pozitivno djelovati u smjeru stvaranja mira, čak ako to znači podnositi zlostavljanje i pogrde. Mirotvorci se nazivaju sinovima Božjim. Oni postaju sinovi Božji tako što primaju Isusa Krista za svog spasitelja (usp. Iv 1,12). Gradeći mir vjernici pokazuju da su sinovi Božji, a Bog će ih potvrditi kao ljude koji posjeduju značajke njegove obitelji.¹²¹

Ovo blaženstvo uključuje djelovanje koje je usmjereno na izgradnju zdravih i potpunih odnosa među ljudima i odnosa između ljudi i Boga. Ono stvara pretpostavke za suživot i otvara mogućnost mirnog ostvarivanja života. Ovaj zahtjev nije vezan samo na čovjekovu nutrinu, nego on pred sobom ima određeni vanjski cilj, a to je mir. U ovom su blaženstvu uključena ostala blaženstva. Ukoliko je netko, tko se zauzima za mir, ohol, nepravedan s lošim namjerama, utoliko je njegovo nastojanje unaprijed osuđeno na neuspjeh.¹²²

Mirotvorac ne znači mir pod svaku cijenu, jer postoje i određene pretpostavke mira. Isusov se poziv na mir ne smije tumačiti kao poziv na opće ravnodušje, nego na pozitivno zauzimanje kako život ne bi postao borba za istrebljenje, već poštena utakmica u kojoj će pobijediti veće dobro, veća pravda i veća ljubav. Tada će život biti dinamičan, ali ne nasilan; pun napetosti ali nikako rušilački. U temelju ovoga blaženstva leži poziv kako

---

¹¹⁹ Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 122. – 123.

¹²⁰ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 86. – 88.

¹²¹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 35.

¹²² Usp. Božo LUJIĆ, *Bog među ljudima*, str. 123. – 124.

je moguće humanizirati život i ljudski razriješiti sva neprijateljstva, jer je Bog otac svih ljudi. S druge pak strane, ljudi su braća i sestre, pred Bogom jednaki.¹²³

2.1.4. Blaženstva upućena Kristovim sljedbenicima (Mt 5,10-12)

Mt 5,10-12:

„Blago progonjenima zbog pravednosti:

njihovo je kraljevstvo nebesko!

Blago vama kad vas – zbog mene – pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas!

Radujte se i kličite: velika je plaća vaša na nebesima! Ta progonili su tako proroke prije vas!“

2.1.4.1. Blago progonjenima zbog pravednosti... (Mt 5, 10)

Blaženstvo koje govori o progonstvu glasi: *„Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je kraljevstvo nebesko!“* (Mt 5,10). Slično kao u šestom retku, pravednost znači više od pukog *biti dobar*. To se odnosi na cjelokupnu usmjerenost k Bogu i njegovoj volji. Takav je život upadljiv (usp. 5,14-16), stoga povod progonima, kao što će kasnije iznijeti 11-12. U trećem retku navodi se kako je njihovo kraljevstvo nebesko, tako se zaokružuje niz te on predstavlja složenu cjelinu. Taj bogoliki značaj treba u svoj svojoj punini postupno utjeloviti u svim istinskim učenicima. Jedino tamo gdje se Boga nalazi, kraljevstvo je nebesko i Božja je vlast uistinu djelotvorna.¹²⁴

Izgleda da je naglasak ovoga blaženstva prvenstveno na onima koji se zalažu za pravo i pravdu u svojoj okolini, u društvu i zbog toga bivaju progonjeni. Ovdje se pravda ne odnosi samo na zalaganje onoga što se izravno odnosi na pravdu, nego na zalaganje za sve što je istinito, dobro i korisno. Isus veliča takve ljude zato što imaju hrabrost zauzeti se za istinu i pravdu iako znaju da će biti progonjeni. On je imao hrabrost kritizirati društvo svoga vremena i nepravdu u njemu. U svojim je govorima naglašavao da zalaganje za pravdu nije ludo iako je povezano s opasnostima. Ovim je blaženstvom želio ukazati na to da nije za nekakav red i poredak koji se ne smije mijenjati. Isus želi da svijet bude ispunjen istinom, a to je moguće postići mirnom evolucijom u službi kojih stoje oni koji se zalažu za pravdu. On općenito osuđuje komotan život, bez brige za druge, usredotočen

¹²³ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 78.

¹²⁴ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 111.

samo na vlastitu osobu, a sudbina drugih, ili je nevažna, ili skupa za vlastite interese. Više puta naglasit će da je zalaganje za druge, služenje drugima, briga i za njihove brige, vrlina koja životu daje najviše smisla. Vid toga služenja drugima jest zalaganje da svatko dođe do svojih prava.¹²⁵

Bavimo se onima koji su progonjeni, ne zbog vlastitih zlodjela nego zbog pravednosti. Kraljevstvo je nebesko obećano onim vjernicima koji trpe zbog činjenja dobrih djela. Njihova čestitost osuđuje bezbožni svijet i iznosi na vidjelo njegovo neprijateljstvo. Ljudi mrze pravedan život, jer on razotkriva njihovu vlastitu nepravednost.¹²⁶

2.1.4.2. Blago vama kad vas – radi mene – pogrde i progone... (Mt 5,11-12)

U posljednjem Matejevu blaženstvu čitamo: „*Blago vama kad vas – radi mene – pogrde i proganjaju i sve zlo slažu na vas! Radujte se i kličite jer je velika vaša plaća na nebesima! Ta proganili su tako proroke prije vas*“ (Mt 5,11-12). U prethodnom stihu u središtu su bili progonjeni zbog pravednosti, a ovdje su to progonjeni zbog Krista. Isus je znao da će njegovi učenici biti zlostavljani zbog povezanosti s njime i odanosti njemu. Od samoga početka svijet je proganjao, zatvarao i ubijao Kristove sljedbenike.¹²⁷

Ova se izreka prema obliku razlikuje od blaženstava, suprotna je uvodnom *makaroi*. Ona predstavlja nastavak (koji je možda utemeljen na Iz 51,7) misli posljednjega blaženstva, ali sada izravno primijenjena na učenike koji slušaju, a uvodi razliku između njih i drugih ljudi, što je tema Mt 5,13-16. Uvrede i sramoćenja prisutna su u progonima od najranijih vremena (usp. Mt 10,24-25; 1 Pt 3,16; 4,4, 14-16). S obzirom da je sam Isus bio zlostavljan i sramoćen, ne bi bilo nikakvo čudo da njegovi učenici prožive iste postupke zbog i radi njega (usp. Mt 10,18; 24,9). To bi im moglo biti na radost, jer bi to bio pokazatelj da su na pravom putu vjernih slugu Božjih. Ovdje se učenici ne promatraju nužno kao proroci, ali uz samoga Isusa smješta ih se u red onih čija ustrajnost uz Boga navlači na sebe neprijateljstvo svijeta. Izraz *na nebesima* ne znači toliko *nakon smrti*, koliko *s Bogom*.¹²⁸

Isus predviđa kako će učenici u svijetu naići na mržnju radi njega. U svijetu će se pojaviti poput proroka, s posebnom viješću o Bogu, zbog čega im On proriče sudbinu

---

¹²⁵ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 94. – 95.

¹²⁶ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 35.

¹²⁷ Usp. William MACDONALD, *Isto*, str. 35.

¹²⁸ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 111. – 112.

proroka o kojoj je rekao prorok Jeremija: „Mačevi vaši rastrgoše proroke vaše kao lav zatornik“ (Jer 2,30), a kasnije će Stjepan prvomučenik reći ovako: „Kojega od proroka nisu progonili očevi vaši?“ (Dj 7,52). Matej će također kasnije reći: „Evo šaljem vas kao ovce među vukove. Čuvajte se ljudi, jer će vas predati velikom vijeću, po svojim će vas sinagogama bičevati. Poradi mene vodit će vas pred upravitelje i kraljeve, za svjedočanstvo njima i poganima“ (Mt 10,16-32). To se proročanstvo, nažalost, ispunilo i nastavilo se kroz povijest sve do naših dana. Isus svoje učenike ne poziva samo da svoje progonstvo junački podnesu, nego da ga veselo i rado prihvate, stoga čitamo riječi: „A oni odu ispred Velikog vijeća vrlo veseli, što su pronađeni vrijednima da podnesu zlostavljanje radi Isusova imena“ (Dj 5,41). Isus obećava veliku plaću i nagradu onima koji radi njega ostave sve: „Sin čovječji ... naplatit će svakome po djelima njegovim“ (Mt 16,27). Kada Isus govori o plaći, tada to uvijek znači: ući u kraljevstvo Božje, isto kao i kad govori o kazni, uvijek misli na isključenje iz kraljevstva Božjega.¹²⁹

Ovo blaženstvo ponavlja drugi element iz Mt 5,6, dok je treći element ponovljen iz prvog blaženstva. Posjedovanje nebeskog kraljevstva, koje nije obećano samo za budućnost, nego je naznačeno i u sadašnjosti, veoma je važno obećanje ovoga blaženstva. Ono ističe da Isus nije samo obećao kraljevstvo, nego je to kraljevstvo donio sa sobom pa su u tom trenutku njegovi sljedbenici suvlasnici tog kraljevstva.¹³⁰

2.2. Analiza blaženstava u Evandelju po Luki

Cijeli kontekst odsjeka 4,16 – 6,19 osvjetljuje značenje izraza *siromasi* i *bogataši* te *kraljevstvo* u recima 20-26. Isusov nastupni govor u 4,16-30, članstvo među *Božjim siromasima* proglašava neograničenim na neku unutarnju skupinu. Odlomak 4,31-44 prikazuje kako Bog po svojoj naravi iskazuje milosrđe bolesnima, te nadvladava sile zla. Luka je u 5,17 – 6,11 prikazao Isusovu raspravu s vjerskim poglavarima o pitanju tko autoritativno govori i djeluje u Božje ime. Isus je u 6,12-16 prikazan kako odabire dvanaesticu koji imaju biti simbol ponovno uspostavljenog Izraela. U 6,20-49 Isus propovijeda onima koji bi trebali pripasti Božjem kraljevstvu.¹³¹

---

¹²⁹ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 96. – 98.

¹³⁰ Usp. Božo LUJIĆ, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, str. 78.

¹³¹ Usp. D. J. HARRINGTON – B. V. VIVIANO – R. J. KARRIS – R. J. DILLON – Ph. PERKINS, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997., str. 310.

Smatra se da, iako Luka u 20. retku kaže kako Isus govori svojim učenicima, on se ne može obraćati istim učenicima u 6,24 jer oni nisu mogli biti *bogati*. Lukin se Isus obraća bogatima koji nisu prisutni i ne slušaju njegov govor. Plummer je odavno predložio kako nemamo pravo pretpostavljati o ne prisutnosti ikoga od onih na koje bi se mogle primijeniti ove riječi. Luka nam u 6,17.19 govori tko je bio prisutan, gdje se spominje prisutnost velikog mnoštva.¹³²

Oni koji hoće pripasti skupini *Božjih siromaha*, što priznaju da im je potrebno njegovo spasenje, postat će primatelji Kraljevstva uz uvjet da priznaju Isusa, donositelja Kraljevstva (usp. 6,23). Iako je Božje ispunjenje obećanja upravo u Isusu, poziv je to svima da postanu *Božji siromasi*, ipak *siromahe Božje* sačinjavaju samo oni koji ispovijedaju da Isus ostvaruje Kraljevstvo Božje. Bogataši su oni koji se ne žele povjeriti Isusu i kraljevstvu koje On ostvaruje. Oni su zadovoljni sa svojom sadašnjom egzistencijom. Luka u 6,20 ne veliča siromaštvo, nego hvali Boga koji prema Isusovu uprisutnjenju kraljevstva posebno ljubi bijedne, kako je prikazano u 4,16 – 6,19. Treći evanđelist po Isusovu govoru propovijeda svojim obraćenicima s poganstva, od kojih su neki dobro stojeći, o njihovu mjestu u ponovno uspostavljenom Izraelu te o naravi Boga čije kraljevstvo Isus provodi u djelo. Nasljedujući velikodušnog Boga (usp. 6,35-36) ti kršćani trebaju davati u zajam novac, opraštati dugove te materijalno pomagati ljude unutar i izvan svoje zajednice.¹³³

Ovaj govor možemo razdijeliti na odlomke: *blago i jao* (usp. 6,20-26); primjenu odlomka 6,20-26 na Lukinu zajednicu (usp. 6,27-38); parabolsko osnaženje poruke iz 6,20-38. Lukin Isus ne proglašava blaženom izvjesnu društvenu klasu. Stanje blaženstva dolazi od Kraljevstva koje Isus čini prisutnim. Članstvo u Izraelu koji Isus ponovno uspostavlja ovisi o tome hoće li netko postati Isusov učenik (usp. 6,20). Učeništvo može uključivati neugodne posljedice koje će sa svoje strane pokazati dubinu izručenja Isusu i prihvaćanja njegove poruke o Kraljevstvu (usp. 6,23). Redak 23 pripravlja za 6,27-38, osobito dvostrukim ponavljanjem zapovijedi o ljubavi prema neprijateljima (usp. 6,27.35). *Jao* usklici su Lukina redakcija. Namijenjeni su kao opomena onima koji olako shvaćanja onoga tko jest ili može pripasti među *siromahe Božje*. Književni oblik *jao* izreke po svom obilježju predstavlja prijetnju. Svrha mu je izazvati promjenu, stoga određena društvena klasa ne biva osuđena. Kao što pokazuje redak 20., *jao* usklici namijenjeni su budućim

---

¹³² Usp. D. J. HARRINGTON – B. V. VIVIANO – R. J. KARRIS – R. J. DILLON – Ph. PERKINS, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, str. 310.

¹³³ Usp. D. J. HARRINGTON – B. V. VIVIANO – R. J. KARRIS – R. J. DILLON – Ph. PERKINS, *Isto*, str. 310. – 311.

učenicima koji posjeduju materijalno bogatstvo. Osobe koje posjeduju materijalno bogatstvo mogu postati pripadnice *Božjih siromaha*, ako svoje bogatstvo podijele s onima koji su u potrebi, što će Luka iznijeti u recima 34-35.37.38.¹³⁴

2.2.1. Poredak, struktura i broj blaženstava u Evanđelju po Luki

Luka nam u svom evanđelju donosi osam blaženstava, točnije četiri *blago* i četiri *jao*. Imajući u vidu takvu Lukinu formulaciju u radu ćemo se držati Lukine podjele. Isus se u prvom blaženstvu obraćao izravno učenicima i svima koji ga hoće čuti. On time sebe proglašava onime koji ispunja Božje obećanje dano u Iz 61,1; poistovjećuje se sa starozavjetnim prorokom. Drugo i treće blaženstvo smatraju se podvrsta prvoga. Neki egzegeti sumnjaju u izvornost četvrtoga blaženstva, o *progonjenima zbog Sina čovječjega*, jer je moglo nastati kao crkveno tumačenje u novoj situaciji: četvrto blaženstvo i usklik *jao* ne sačinjavaju izvornu cjelinu s prva tri, jer se tamo izvorno mislilo na zemaljsko-socijalnu oskudicu te na istu skupinu onih koji su trostruko u oskudici. Ovdje se misli na progone učenika. Onima koji su u tjeskobi ne obećava se skoro spasenje, nego oni bivaju pozvani na sadašnje radovanje zbog buduće nagrade.¹³⁵

Egzegeti se također razilaze oko mišljenja jesu li izvorna blaženstva bila upravljena u trećem licu (*Blago onima koji su...*) ili u izravnom govoru. Shürmann i brojni drugi misle da je Matej promijenio upravni govor i treće lice kako bi od blaženstava načinio popis kreposti potrebnih za djelovanje u prilog kraljevstvu nebeskom. Fitzmyer kaže kako je vjerojatnije da je Luka promijenio upravni govor u drugo lice, dijelom stoga što je dodao uzvike *jao* koji su namijenjeni izravno *vama*. Luka osim toga pokazuje naklonjenost drugom licu množine.¹³⁶

Osim što je Isus u blaženstvima sebe predstavio kao uprisutnitelja kraljevstva Božjega te pozvao slušatelje da se zajedno s njime otvore Božjoj vladavini, on je u blaženstvima na nov način objavio Boga. Ona zato imaju kristološko i teološko obilježje. Isus je govorio konkretnim i povijesnim slušateljima; obraćao im se izravno u drugom licu množine. Zbog toga je povijesnom Isusu bliža Lukina verzija: „*Blago vama siromasi, vaše je kraljevstvo Božje*“ (Lk 6,20). Već sada, preko svoje zemaljske oskudice, za Boga su

¹³⁴ Usp. D. J. HARRINGTON – B. V. VIVIANO – R. J. KARRIS – R. J. DILLON – Ph. PERKINS, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, str. 311.

¹³⁵ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 157.

¹³⁶ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isto*, str. 157. – 158.

posebno bliska i prava njegova djeca čija vrijednost ne dolazi iz njihova društvenog i materijalnog položaja. Prema Luki, daljnja dva blaženstva se odnose na gladne koji će biti nasićeni i tužne koji će biti utješeni. Nasitit će ih Bog koji je zaštitnik nezasićenih. Drugo i treće Isusovo blaženstvo govore o sreći gladnih i tužnih u budućnosti. Četvrto Lukino blaženstvo govori o progonjenima i ožalošćenima; ono bi se više odnosilo na Lukinu Crkvu nego na Isusove povijesne slušatelje. Isus je bio osporavani prorok, kao što je bio Krstitelj i starozavjetni proroci sa zvanjem. Oni su za razliku od kulturnih proroka po svetištima i kraljevskim dvorima često bili silom ušutkavani. Zbog toga je Isus mogao reći jedno blaženstvo o pobožnima koji prihvaćaju kritiku i ljudsko osporavanje zbog vjernosti Bogu. Nije nam poznato je li to blaženstvo bilo izrečeno zajedno s ostalima. Postoje pretpostavke da su evanđelisti po nadahnuću Duha Svetoga proširili izvorna blaženstva povijesnog Isusa ili ih preradili u bitno istom smjeru za potrebe svojih mjesnih Crkava, stoga smije se smatrati da prva tri poziva na spasenje u Lk 6,20-21 (bez *sada*) potječu od Isusa. Još prije nastanka Matejeva evanđelja bila su dopunjena u dokumentu Q proširenom formulacijom blaženstava o onima koji bivaju progonjeni zbog Isusa (usp. 6,22-23).¹³⁷

Luka ovdje nudi nepromijenjenu građu iz izvora Q. Blaženstva u 6,20-23 i zazivi *jao* u 6,24-26 objedinjuju u sebi dvije podudarne strofe govora koji je pjesnički i teološki zbit. Četiri blaženstva su bila nazočna već u *zbirci izreka* Q, a Matej ih je proširio. Luka donosi četiri zaziva s usklikom *jao*. Vjerojatno ih je našao u *zbirci izreka* iza blaženstava. Isusov je govor upućen učenicima, kao i u Mt 5,1. Narod i apostoli nisu u 6,17 isključeni, svi koji su spremni slušati, naslovnici su poruke. Onaj tko je Isusov učenik i živi od njegove riječi, već je sada blažen, pa makar je siromašan, nepovlašten, diskriminiran, socijalno ugrožen, koji bilo kako trpi.¹³⁸

---

¹³⁷ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u Evanđelju po Luki*, str. 158. – 159.

¹³⁸ Usp. Paul – Gerhard MÜLLER, *Lukino evanđelje*, str. 73.

2.2.2. Četiri „blago“ u Evanđelju po Luki (Lk 6,20-23)

Lk 6,20-23:

„On podigne oči prema učenicima i govoraše: Blago vama, siromasi: vaše je kraljevstvo Božje!

Blago vama koji sada gladujete: vi ćete se nasititi! Blago vama koji sada plačete: vi ćete se smijati!

Blago vama koji sada plačete: vi ćete se smijati!

Blago vama kad vas zamrže ljudi i kad vas izopće i pogrde te izbace ime vaše kao zločinačko zbog Sina Čovječjega!

Radujte se u dan onaj i poskakujte: evo, plaća vaša velika je na nebu. Ta jednako su činili prorocima oci njihovi!“

2.2.2.1. Blago vama siromasi: vaše je kraljevstvo Božje (Lk 6,20)

Prvo Lukino blaženstvo glasi: „*Blago vama, siromasi: vaše je kraljevstvo Božje!*“ (Lk 6,20). Ne kaže: *Blago siromašnima...*, jer siromaštvo nije blagoslov. Češće je ono znak prokletstva. Isus ovdje govori o siromaštvu kojeg sami biramo radi njega. Nije govorio o ljudima koji su siromašni zbog lijenosti, tragedije ili razloga na koje ne mogu utjecati. On ovdje misli na one koji hotimice odlučuju biti siromašni kako bi svog Spasitelja dijelili s drugima. To je jedini razuman i razborit pristup. Ako pretpostavimo da su učenici pošli kao bogataši, ljudi bi Isusu dolazili u nadi da će se obogatiti, no učenici im nisu mogli obećati bogatstvo (srebro ni zlato). Kada su dolazili, to je onda bilo zbog potrage za duhovnim blagoslovom.¹³⁹

Isus diže oči prema učenicima kojima je bio upućen govor koji slijedi. Izriče blagoslov na njih kao na siromahe. Ne blagoslivlja siromaštvo kao takvo, jer ono može isto tako postati prokletstvo, kao i blagoslov. On govori o svojim učenicima. Za učenike govori kako su siromašni i svjesni toga da se nemaju na što osloniti. Oslanjaju se na Boga, jer nemaju ništa vlastito. U takvom duhu *siromašni* su često, u Starome zavjetu, izjednačeni s *pobožnima* (usp. Ps 72,2-4). Bogataši ovoga svijeta često se oslanjaju na sebe i vlastite snage. Ponizni ljudi primaju Kraljevstvo Božje (usp. 4,3). Treba primijetiti

---

¹³⁹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 218.

da Isus kaže *vaše je*, a ne *vaše će biti*. To bi značilo da siromasi odmah ulaze u Kraljevstvo.¹⁴⁰

Luku su mnogi nazivali *socijalnim evanđelistom*, što je iz današnje perspektive opravdan naziv. Ako bi se pod time podrazumijevala promjena i poboljšanje socijalnih uvjeta, onda treba napomenuti da Isus nije nastupio kao socijalni reformator. Prema Luki Isus je siromahe nazivao blaženima (usp. Lk 6,20), a bogatašima je upućivao svoj *jao* (usp. 6,24). Ništa nije poduzimao kako bi iz temelja promijenio socijalne strukture u tadašnjem židovstvu.¹⁴¹ „Riječ je o proročkom pozivu, apelu bogatašima da svoje bogatstvo dijele te daju 'milostinju' (usp. 11,41; 12,33), i to naravno u širem smislu: treba se odreći svega posjeda (usp. 14,33), prodati sve što se posjeduje i novac razdijeliti siromasima (usp. 18,22)“.¹⁴² Ovaj poziv upućen je onima koji žele Isusa izbliza slijediti. Ne možemo biti Isusovi učenici ako nismo spremni odreći se svoga vlasništva i vezanosti za obitelj poradi kraljevstva Božjega (usp. 18,28-30).¹⁴³

Kako bismo shvatili pojam *siromasi*, važno je obratiti pozornost na njegovu blizinu pojmu *bolesni i patnici*. Njih ubrajamo u istu skupinu sa *sakatima, hromima i slijepima* (usp. 14,13.21). Upravo su oni pogođeni siromaštvom i upućeni na prosjačenje. Ljudi koji nisu mogli sami sebi pomoći, bijahu upućeni na skrb za siromahe, koja je u Isusovo vrijeme, na temelju nekih propisa iz Staroga zavjeta, siromasima pružala pomoć i udio u žetvi, ali još nije bila tako dobro organizirana kao u rabinskom židovstvu. Slaba javna skrb nadoknađivana je privatnim činom ljubavi. Pritom je dolazilo do nekih nezdravih pojava: oholosti, pretvaranja i nadimanja. Isus prihvaća poziv na davanje milostinje i čini ga strožim (usp. 12,33). Taj je poziv slijedio carinik Zakej koji je spreman polovicu svoga imanja dati siromasima (usp. 19,8). Isus je kritizirao farizeje koji čaše i posude izvana drže čistima, ali su u nutrini puni grabežljivosti i zloće: „*Ali dajte ono što je unutra kao milostinja i sve će vam biti čisto*“ (11,41).¹⁴⁴ „Siromaštvo je za Luku stanje bijede koje je moguće nadvladati darovima onih koji su bolje situirani.“¹⁴⁵ Sam Isus pripada siromasima i svojim ozdravljenjima daje znak kako se može pomoći potlačenima i bijednima. Siromaštvo vodi do granice smrti, što vrijedi u slučaju gubavca, ali Isus ozdravlja čovjeka koji je bio *pun gube* (usp. 5,12). Luka jače od drugih evanđelista *razvija opciju za siromahe*. Njih doživljava kao izabrane od Boga, kao one koji će imati udjela u dolazećem

¹⁴⁰ Usp. Leon MORRIS, *Tumačenje Evanđelja po Luki*, str. 132. – 133.

¹⁴¹ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, Zagreb, 1997., str. 189.

¹⁴² Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Isto*, str. 189.

¹⁴³ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Isto*, str. 189.

¹⁴⁴ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Isto*, str. 192.

¹⁴⁵ Rudolf SCHNACKENBURG, *Isto*, str. 192.

kraljevstvu Božjem. On postaje pretečom povlaštenosti siromaha koju možemo promatrati u ranom kršćanstvu, posebice u Jakovljevoj poslanici (usp. 2,1-13).¹⁴⁶

Iz Evanđelja nam je također poznato kako Isus dolazi iz siromašne obitelji te da je i sam čitava života bio siromašan. Prije nego li je započeo svoje javno djelovanje, bio je jednostavni radnik, a kad je počeo propovijedati, nosi na sebi jednu tuniku, na nogama vrlo vjerojatno sandale, na glavi ništa osim duže kose i kasnije trnove krune. Jeo je kruh i rubu, hranu siromašnog naroda u Galileji. Nije spavao ni u kakvom otmjenom krevetu. Budući da je sam bio siromašan, morao je biti prijatelj siromaha. Oni koji su ga slijedili bili su siromašni, široke mase koje ga rado slušaju, a sastoje se od poniznih, malih, iskorištavanih i varanih ljudi; mnogi su pravi patnici. Isus o svom poslanju govori u Nazaretu u sinagogi riječima: „*Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza. On me posla blagovjesnikom biti siromasima; proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima; na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje*“ (Lk 4,15.19). Isus je dobro poznao teret i gorčinu siromaštva i u njemu nije vidio nikakvu mitsku ili mističnu vrijednost.¹⁴⁷

U evanđeljima su upadni Njegovi pozivi na pomaganje siromasima. Jednom kaže da će na sudu Božjemu glavno pitanje biti odnos prema siromasima i patnicima. Isusov zadatak je izvući čovjeka iz njegove bijede, proglasiti Božje kraljevstvo kao borbu protiv moralnog i fizičkog zla. U svom je odnosu prema siromasima veoma sličan socijalnom revolucionaru od kojega se razlikuje samo po tome što odbija nasilje i revoluciju; On u to nije vjerovao, to su silovita privremena rješenja jer će se ubrzo pojaviti nova klasa bogataša i sve će krenuti starim putevima. Krist je želio promjenu svijesti, duhovni razvoj bratstva i solidarnosti među ljudima, a posebice razvoj religiozne i moralne savjesti, koja vidi nepravdu i mirno je ispravlja. Isus se obraća siromasima svega svijeta i svih vremena. Siromašan je onaj tko toliko oskudijeva u novcu i posjedu da ne posjeduje ni najnužnije za održavanje života, ni minimum za nužnu egzistenciju, nego ovisi o tuđoj pomoći. U evanđelju se nudi vrlo jednostavan recept kako bi se riješio problem siromaštva. Isus dolazi u Jerihon i objeđuje sa bogatim carinikom Zakejem. Zakej je bio oduševljen Isusovim posjetom, te mu govori: „*Polovicu svoga imanja dajem siromasima. I ako sam koga u čemu prevario, vraćam četverostruko*“ (19,8). Isus je bio oduševljen Zakejevim djelom te kaže: „*Danas je došlo spasenje kući ovoj*“ (19,9). Ovakav Zakejev postupak bi bio rješenje za siromaštvo, no nemamo svi hrabrosti tako postupati. Isus preporučuje

---

¹⁴⁶ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, str. 192. – 193.

¹⁴⁷ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 17. – 18.

pravdu, solidarnost i dijeljenje kako bi svima bilo dobro, da nitko ne bude ni suviše bogat ni suviše siromašan. On nam ne ostavlja nikakve političke upute, takve su odluke prepuštene nama samima. Rješenje svjetskih problema, među njima i siromaštva, nikada se neće postići samo nekom političkom formulom.¹⁴⁸

Postavlja se pitanje što znači da su siromasi blaženi? Na temelju starozavjetne tradicije zaključujemo da Isus misli kako su blaženi oni koji su od Boga priznati. Oni su sretni i uzori su za nasljedovanje. Kada Isus kaže siromasima da su sretni, to zvuči paradoksalno jer se ne slaže s našim iskustvima i shvaćanjima. Prema Isusovu mišljenju siromaštvo nije uvijek nesreća. On kaže kako su siromasi sretni jer će prihvatiti kraljevstvo Božje te se opredijeliti za njega. Kraljevstvo je Božje srž blaženstava, sržni pojam da ga se razumije. Isus je propovjednik kraljevstva Božjega, a prihvatiti kraljevstvo Božje znači opredijeliti se za život po Božjoj volji. Valja naglasiti kako Isus ističe da u Kraljevstvu Božjem nema mjesta za zlotvore, što znači da nije dovoljno biti siromah kako bi se zadobilo spasenje. Ne može se zaniijekati da i siromasi mogu biti zli, zavidni, nasilni, mogu mrziti čitav svijet zbog svog siromaštva; mnogi od njih sanjaju o bogatstvu i veoma su nesretni što su lišeni toga užitka. Zbog toga je veoma sumnjivo smatrati da će se svi siromasi spasiti, bez obzira na njihove grijehe. U tom bi se slučaju Isus i čitavo kršćansko propovijedanje našlo u protuslovlju, dakle Isus propovijeda: „*Blago siromasima, njihovo je kraljevstvo Božje*“ (Lk 6,20), a u isto se vrijeme bori protiv siromaštva, zauzimajući se za pomaganje siromašnima. Postavlja se pitanje kojim siromasima Isus obećava kraljevstvo? Luka kaže kako Isus upire pogled u svoje učenike, te tada izgovara riječi prvoga blaženstva (usp. 6,20). Isusovi učenici su ljudi koji su ostavili svoje kuće i obitelji kako bi pošli za njim.¹⁴⁹

2.2.2.2. Blago vama koji sada gladujete: vi ćete se nasititi (Lk 6,21)

Drugo blaženstvo u Evanđelju po Luki glasi: „*Blago vama koji sada gladujete: vi ćete se nasititi!*“ (Lk 6,21). Kada se govori o onima koji gladuju, ne misli se na one koji pate od pothranjenosti. Misli se na Isusove učenike koji prihvaćaju život odricanja kako bi pomogli ublažavanju ljudskih potreba, duhovnih i tjelesnih. Govorimo o ljudima koji će radije uzimati jednostavnu, jeftinu hranu, nego ugađajući sebi drugima uskratiti evanđelje. Svako samoodricanje će se u budućnosti nagraditi.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 18. – 20.

¹⁴⁹ Usp. Franjo MIŠURA, *Isto*, str. 22. – 30.

¹⁵⁰ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 218.

Kod Mateja je ovo četvrto blaženstvo, a obećano je onima koji su gladni i žedni pravde. Budući da u Starome zavjetu glad i žeđ dolaze zajedno (usp. Iz 49,10; 65,13), u izvoru se vjerojatno govorilo o onima koji su gladni i žedni. Kod Luke je ovdje naglašena sadašnjost, što predstavlja upućenost na ovaj svijet. Gladni su oni kojima nedostaju osnovna materijalna dobra za normalan ljudski život. Lukin oblik ovoga blaženstva naglašava neposrednost siromaštva kod učenika, jer im sada Isus obećava utjehu. Drugi dio ovoga blaženstva aludira na starozavjetni motiv o eshatološkoj gozbi (usp. Iz 25,6-8; 49,10-13; Ps 107,3-9). U trećem evanđelju Isus pokazuje kako prati tjeskobu gladnih koji nemaju svagdašnje hrane. Lukina verzija za kruh glasi: „*Kruh naš potrebni daj nam svaki dan*“ (Lk 11,13). Egzegeti smatraju kako Isus dopušta planiranje vlastite budućnosti, ali učenici trebaju brigu prepuštati Bogu. Bog nasićuje čovjeka ne samo u smislu otklanjanja fizičke gladi, nego i u dubljem, životnom smislu. Ovo blaženstvo upućeno je svima koji sada gladuju, ali će ih Bog u budućnosti nasititi. Materijalna oskudica slika je duhovnog nasićenja koje dolazi s već započetim, ali još nedovršenim kraljevstvom Božjim.¹⁵¹

2.2.2.3. Blago vama koji sada plaćete: vi ćete se smijati (Lk 6,21)

Treće blaženstvo glasi: „*Blago vama koji sada plaćete: vi ćete se smijati!*“ (Lk 6,21). Kod Mateja je ovo drugo blaženstvo i glasi: „*Blago ožalošćenima oni će se utješiti!*“ (Mt 5,4). Iako je različita formacija, sadržajno su obje verzije bliske onome što je povijesni Isus kazao, ali je Lukina verzija vjerojatno izvornija. Izrael je plakao nad katastrofama i patnjama pojedinaca (usp. Ps 137), a smijao se prilikom povratka iz sužanjstva (usp. Ps 126). Plač vjernika izražava doživljenu osobnu ili opću ljudsku nesreću, a smijeh je izraz pomilovanosti i spašenosti. To nije pobjednički smijeh moćnika, nego radost onih što u patnji pred očima imaju Boga koji pobjeđuje zlo i osmišljava patnju. Radi se o istim siromasima, samo što ih se sada promatra žalosne, potištene, u strepnji i očaju zbog materijalnog stanja koje podnose, ali koji se nalaze pred sretnom promjenom na bolje. Biti potišten i u tjeskobi ne predstavlja vid sreće na kojoj bi im Isus čestitao. Oni koji plaču blaženi su, ali ne zbog svog plača, nego zbog sigurnog i već prisutnog izgleda za život u kojemu će biti mjesta za veselje i optimizam.¹⁵²

Ove Isusove riječi namijenjene su onima koji pate. Time Isus otvara područje koje je šire od siromaštva. U staroj Crkvi smatralo se kako Isus ovdje misli samo na patnike koji pokornički plaču nad svojim grijesima, dakle na posebnu vrstu duševne patnje zbog

¹⁵¹ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, Sarajevo, 2002., str. 169. – 170.

¹⁵² Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isto*, str. 170. – 171.

krivice grijeha. Misli na one koji pate poradi kraljevstva Božjega. Takvu patnju doživljavamo na dva načina, najprije u odricanju koje kraljevstvo Božje traži. Druga dimenzija patnje kršćana u svijetu proizlazi iz zla koje vlada. S vremenom se uvažilo mišljenje kako Isus ovdje misli na svaku vrstu patnje.¹⁵³

Isus govori o suzama prolivenim radi njega, o suzama za izgubljenim čovječanstvom koje propada, o suzama nad podijeljenim nemoćnim stanjem Crkve. Sve je to žalost doživljena u služenju Gospodina Isusa Krista.¹⁵⁴

Isus se u patnji ponašao sasvim ljudski, nije se stidio zaplakati zbog smrti svoga prijatelja Lazara i zbog predviđene propasti Jeruzalema. Za svog zemaljskog života Isus suosjeća s patnicima. Pomagao im je kada se susretao s njima, tako je majci koja je stajala uz lijes sina jedinca rekao: „*Ne plači*“ (Lk 7,48). U sinagogi u Nazaretu na sebe primjenjuje riječi proroka Izajie: „*Duh Gospodnji na meni je, jer me Jahve pomaza, posla me da radosnu vijest donesem ubogima, da iscijelim srca slomljena ... da razveselim ožalošćene*“ (Iz 61,1-3). Isus ne omalovažava patnju niti ju relativizira, zbog toga se ovim blaženstvom obraća svim patnicima. Pitanje patnje riješeno je u Starome zavjetu zastupajući mišljenje kako je patnja znak Božje blizine i izabranja, tako piše: „*Koga Bog ljubi onoga i kara*“ (3,2). Na taj se način objašnjava zašto pravednici pate više od grešnika. Najbolje je zbog toga za čovjeka da patnju primi ponizno i strpljivo.¹⁵⁵

2.2.2.4. Blago vama kad vas zamrže ljudi i kada vas izopće... (Lk 6,22-23)

Četvrto blaženstvo u Evanđelju po Luki glasi: „*Blago vama kad vas zamrže ljudi i kad vas izopće i pogrde te izbace ime vaše kao zločinačko zbog Sina Čovječjega! Radujte se u dan onaj i poskakujte: evo, plaća vaša velika je na nebu. Ta jednako su činili prorocima oci njihovi!*“ (Lk 6,22-23). U evanđelju po Mateju ovo je osmo blaženstvo, s produžetkom u kojem su blaženima nazvani oni koji trpe progonstvo zbog pravednosti (usp. Mt 5,10-11). Lukin 22. redak sadrži vrlo važan dio rečenice *makarioi este*, što znači *budite sretni*. Nakon prethodno navedene rečenice slijede tri vremenski formulirane zavisne rečenice s uzročnim značenjem: ako vas zamrže ljudi, ako vas izopće, ako vas osramote i ozloglase zbog Sina čovječjeg. Redak 23. donosi najprije poziv na radost koja treba nastajati uslijed takvog stanja, zatim obećanje o velikoj plaći na nebu i napomenu da su predci progonitelja tako postupili s prorocima. Lukinu i Matejevu formulaciju ovoga

¹⁵³ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 42. – 43.

¹⁵⁴ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 218.

¹⁵⁵ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 43. – 50.

blaženstva uvjetovalo je iskustvo progona Prve Crkve od židovstva. Progonjeni su bili Isusovi sljedbenici zato što ga prihvaćaju kao Krista. Progon je nastajao u etapama: najprije mržnja na novu sektu koja se distancira od židovskih nacionalnih i religioznih ciljeva, zatim izopćenje iz mjesnih zajednica a time uskraćivanje socijalne zbrinutosti, onda opća grdnja kršćana kao takvih, te konačno, izbacivanje imena kao zločinačkog. Progonjeni su se kršćani tješili sudbinom odbačenih proroka te su kletve i ozloglašavanja uzimali kao znak autentičnosti svoga puta spasenja: prvi su proroci i prepoznavatelji Božje prisutnosti u vremenu upravo oni koji prihvaćaju biti kritizirani i osporavani.¹⁵⁶ Progon poradi Krista razlog je velike radosti. Donijet će veliku plaću u Nebu. Onaj koji trpi povezuje se s Kristovim vjernim svjedocima iz prošlih razdoblja. Ta četiri blaženstva opisuju osobu u Božjem kraljevstvu – onoga tko živi požrtvovno, jednostavno, trijezno i strpljivo.¹⁵⁷

Takav osporavani prorok bio je i Isus. On je učenicima najavio da će biti diskriminirani i progoneći zbog vjernosti Učitelju. Poziv na radost izrečen imperativom aorista od *hairō* ima ingresivno značenje – *otpočnite se radovati*. Istim glagolom u imperativu prezenta Pavao poziva vjernike koji doživljavaju eshatološke teškoće, da nastave živjeti u radosti jer je Gospodin blizu (usp. Fil 4,4-5). Luka posebno uočava Isusovu radost u Duhu Svetom (usp. 10,21) te u božićnoj noći preko anđela najavljuje rođenje Spasitelja kao veliku radost (2,10). Za izraz *poskakujte* u 23. retku stoji isti grčki glagol kojim je u 1,41.44 Elizabeta predstavila poskakivanje svoga još nerođenog sina pri susretu s Isusovom majkom, riječ je o glagolu *skirtao*. To je radost mesijanskog vremena koja dopire do ljudi ondje gdje su i onakvih kakvi jesu. Za razliku od prva tri blaženstva u kojima Isus proglašava sretnima one koji sada trpe siromaštvo, glad i žalost, ovim blaženstvom najavljene su buduće nevolje, a učenici koje te nevolje zadese trebaju tada poskakivati od radosti. Kao što su Isusa osporavali, a On nije zbog toga odustao od svog mesijanskog zvanja, s osporavanjem trebaju računati i učenici i ne dati se omesti kada ono nastupi.¹⁵⁸

Navedeno blaženstvo ne govori općenito o trpljenju, nego o trpljenju zbog Sina čovječjega. Nije potrebno žaliti one koji zato trpe, jer oni su blagoslovljeni. Isus im govori neka se raduju i poskakuju, jer ih na nebu čeka vječna nagrada. To je sveto naslijeđe, jer su i s prorocima postupali na isti način. Božji narod ne smije očekivati nešto drugo.

---

¹⁵⁶ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 171. – 172.

¹⁵⁷ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 218. – 219.

¹⁵⁸ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 172.

Svojim sljedbenicima Isus je obećao da će biti sretni, ali im je najavio da će uvijek imati teškoća.¹⁵⁹

2.2.3. Četiri „jao“ u Evandelju po Luki (Lk 6,24-26)

Lk 6,24-26:

„Ali jao vama, bogataši:

imate svoju utjehu!

Jao vama koji ste sada siti:

gladovat ćete!

Jao vama koji se sada smijete:

jadikovat ćete i plakati!

Jao vama kad vas svi budu hvalili!

Ta tako su činili lažnim prorocima

oci njihovih.“

2.2.3.1. Ali jao vama bogataši: imate svoju utjehu (Lk 6,24)

Peto blaženstvo u Evandelju po Luki glasi: „*Ali jao vama, bogataši: imate svoju utjehu!*“ (Lk 6,24). Luka se temi bogatstva posvećuje gotovo više, nego temi siromaštva. Iz Lukina posebnog izvora potječu vapaji *jao* protiv bogataša (usp. 6,24), prispodoba o bogatom posjedniku (usp. 12,16-21), govor o gozbi (usp. 14, 12-14), bogataš i siromašni Lazar (usp. 16,19-31) i nadcarinik Zakej (usp. 19,2-10). Postavlja se pitanje kako su opisani bogataši. Pretpostavlja se materijalno blagostanje, u nekretninama, ali i u prodaji i trgovini; ipak ono se ne opisuje osim u prispodobi o bogatom posjedniku kojemu je polje dobro urodilo. Veleposjednici, veliki trgovci, utjerivači poreza, pripadali su uz kraljevske dvorane i velikosvećeničke krugove u dobrostojeće slojeve društva. Luka je čvrsto uvjeren da bogatstvo čini čovjeka pohlepniim te da je posljedica pohlepe gubljenje čovjeka u zemaljskim brigama i užicima života (usp. 8,14; 12,19; 16,19; 21,34).¹⁶⁰

Zgrtanje blaga donosi ozbiljne probleme u svijetu gdje dnevno tisuće ljudi umire od gladi i gdje svaki drugi čovjek nije čuo radosnu vijest o spasenju po vjeri u Krista. O

¹⁵⁹ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje Evandelja po Luki*, str. 133.

¹⁶⁰ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evandelja*, str. 193.

tim Kristovim riječima trebaju dobro razmisliti kršćani koji žele skupljati blago na Zemlji. Takvo što činiti znači živjeti za pogrešan svijet. Ovaj *jao* bogatašima dokazuje da Krist u 6,20 nije mislio na siromašne duhom. U protivnome bi u 6,24 moralo pisati: *Jao vama bogatima duhom*, a takvo značenje ne dolazi u obzir. Oni koji posjeduju bogatstvo i ne koriste ga za vječno obogaćenje drugih, već imaju jedinu utjehu koju će ikada dobiti – trenutno zadovoljenje svojih želja.¹⁶¹

Postavlja se pitanje je li Luka posjed i bogatstvo samima po sebi smatrao lošima i Bogu protivnima. Takvo se shvaćanje nameće u govoru o *nepravdom bogatstvu* (16,9.11). Riječ koja potječe iz aramejskog jezika označava imetak u nekom neutralnom smislu, ali poprima i negativan prizvuk, koji je još pojačan dodatkom *nepravdan*. Taj atribut ne mora označavati opakost posjeda kao takvog, ali ipak ističe da je stjecanje bogatstva često opterećeno nasiljem, pljačkom, potkupljivošću i nepravdom. Luka pouku koja proizlazi iz prispodobe još proširuje na daljnje izreke o postupanju sa zemaljskim dobrima. Govori o vjernosti koju svatko mora pokazati pri upravljanju dobrima koja su mu povjerena. Naglašava kako treba biti *vjeran u najmanjem* da bismo bili nađeni vjernima i u velikim stvarima, a to vjerojatno otvara obzor prema zajednici u kojoj se jako ističe savjesno postupanje s povjerenim novcem.¹⁶²

Navedeni izraz *jao* nije upućen učenicima, zbog toga što oni nisu bili bogati. Pretpostavlja se da je to prirodna protuteža izrazu *vama siromasi* (usp. 6,20) ili se pak obraća bogatima u *silnom mnoštvu* (usp. 6,17). Bogatstvo ljude navodi na pomisao da im ništa više ne treba. Oni se oslanjaju na svoje bogatstvo, a ne na Boga. Njihov je stav suprotan onomu što ga potiče Isus (usp. 6,20). Glagol *ἀπέχω* koji Isus upotrebljava kada govori o utjesi, često se primjenjuje u potvrdama primitka nečega, a otprilike znači *plaćeno u cijelosti*. Siromašan je onaj čovjek koji ima samo svjetovno bogatstvo. Takva se imućnost povezuje s nutarnjom prazninom. Nikada ne bi trebali miješati tjelesnu udobnost s blagoslovljenošću.¹⁶³

Ne razmatramo govor o prodaji svega što se posjeduje, već samo o vjernom upravljanju. Kod Luke možemo razlikovati umjereno držanje, koje preporučuje mudro postupanje s dobrima, i radikalno držanje, koje zahtjeva ostavljanje vlastitih dobara. Pravi se pogled na bogatstvo otkriva u pogledu prema Bogu: treba biti bogat u Bogu (usp. 12,21), blago skupljati na nebu (usp. 12,33).¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 219.

¹⁶² Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, str. 194.

¹⁶³ Usp. Leon MORIS, *Novozavjetni komentari, Evanđelje po Luki*, str. 133. – 134.

¹⁶⁴ Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, str. 195.

2.2.3.2. Jao vama koji ste sada siti: gladovat ćete (Lk 6,25)

Šesto Lukino blaženstvo glasi: „*Jao vama koji ste sada siti: gladovat ćete!*“ (Lk 6,25). Grješno i samodostatno siti podvrsta su grješno bogatih koji odbijaju vidjeti tjeskobu bližnjega. Ovo možemo povezati sa Starim zavjetom koji govori o preokretu zemaljskih odnosa (usp. Iz 65,13; Jak 4,9; 5,1). Siti misle da će im zauvijek biti dovoljna zemaljska zasićenost, a Isus je za vrijeme kušnje u pustinji pokazao da čovjek treba više od kruha i pića za ispunjeni život (usp. 4,4). Naglasak je ovdje na *sada siti*. Njihova se zloća ne nalazi u tome što posjeduju materijalna dobra, te što uživaju u plodovima svoga rada i mudrog poslovanja. Oni su uživanje učinili jedinim smislom vlastitog života, ubijajući u sebi svaku višu težnju, isključujući se iz Kraljevstva, koje je jedino u stanju zadovoljiti glad ljudske duše.¹⁶⁵

Luka više naglašava položaj ljudi o kojima je riječ. Uz to što su bogati oni ovdje imaju sve što požele. Ljudi koji vjeruju da je ono što imaju sve što im je potrebno, koji dopuštaju da im materijalni imetak bude sve i koji misle da im Bog ne treba, takvi će gladovati, uvjerava ih Isus. Te se Isusove riječi ne odnose nužno na fizičku glad. Ovdje Isus govori o onoj krajnjoj stvarnosti. U kraljevstvu Božjem ti su ljudi najveći siromasi, a jednog će se dana sami uvjeriti u to.¹⁶⁶

Ovo se blaženstvo odnosi na one vjernike koji objeduju u skupim restoranima, koji se hrane jelima za sladokusce i koji u trgovini hranom ne žale za potrošenim. Takvi se vode riječima kako ništa nije dovoljno dobro za Božji narod. Krist govori kako će oni gladovati u Dan koji dolazi, kada se budu davale plaće za odano učenje.¹⁶⁷

2.2.3.3. Jao vama koji se sada smijete: jadikovat ćete i plakati (Lk 6,25)

Sedmo blaženstvo u Evanđelju po Luki glasi: „*Jao vama koji se sada smijete: jadikovat ćete i plakati!*“ (Lk 6,25). Luka je teolog radosti zbog prisutnog spasenja. On upotrebljava 12 puta glagol *hairō* – *radovati se*, te 8 puta imenicu *hara* – *radost* (usp. 2,10; 10,20). U Starome zavjetu bezrazložan smijeh ponekad je oznaka luđaka (usp. Sir 21,20; 27,13; Prop 7,6). Lukin Isus nema ništa protiv zdravog ljudskog smijeha. On je

¹⁶⁵ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 173.

¹⁶⁶ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje Evanđelja po Luki*, str. 134.

¹⁶⁷ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 219.

protestirao protiv glumljenja pobožnosti koja negira pravu radost. Luka osuđuje smijeh samozadovoljstva i samodostatnosti. Ovdje je naglasak na sintagmu ... *koji se sada smijete*. Oni koji se griješno smiju, proplakat će kada postanu svjesni da su se na prazno radovali. Grčki glagol *plenteo* naši su prevoditelji preveli sa *jadikovati*, a *klaio* sa *plakati*. Prvi glagol označava tiho i glasno plakanje, a drugi naricanje. To je plač onih koji će uvidjeti da su uludo potrošili svoju egzistenciju, a neće imati priliku za novi početak. Ovo treba shvatiti kao opomenu i poticaj, a ne kao konačnu osudu.¹⁶⁸

Grčki glagol *gelao* – *smijati se* nalazimo kod Mateja *kata-gelao* – *podsmjehivati se* (usp. Mt 9,25), te kod Jakova imenicu *smijeh* – *gelos* (usp. Jak 4,9). U grčkom se svijetu *smijeh* Boga smatra bogojavljanjem. Plinije smatra kako je jedini čovjek koji je na svijet došao sa smijehom bio Zoroastra, što znači da je bio pun božanskog duha, dakle smijeh, kao objava božanstva, pripada božanskom svijetu pa *smijati se* zvuči kao idolopoklonstvo. U Starome zavjetu imamo četiri mjesta u kojima se Bog smijao. Najprije Ps 2,4: „*Smije se onaj što na nebu stanuje, Gospod im se podruguje*“. Slično se nalazi i na sljedećim mjestima. U Ps 59,9 piše: „*No ti im se smiješ, o Jahve, i rugaš se poganima svima*“. Onima koji odbacuju mudrost Jahve poručuje: „*Zato ću se i ja smijati vašoj propasti, rugat ću se kad vas obuzme tjeskoba*“ (Izr 8,26). Na navedenim mjestima *smijeh* se ne pojavljuje kao svojstvo Boga, nego kao nadmoć nad zlima koji ga ne žele priznati Bogom, iako su ništa naspram njega. Kao što je stvaralačkom Božjom riječju, bila prekinuta šutnja postojanja, tako i Božji smijeh razbija šutnju zla koje izgleda kao da je vječno. Božji smijeh imamo u knjizi Mudrih izreka gdje se govori kako je mudrost bila kod Boga dok je polagao temelje, kao graditeljica, kao savjetnik i kao dražesni dječak (usp. Izr 8,30). Židovski učitelji smatraju kako smijeh ne dolikuje Bogu. Zbog toga ova mjesta, u kojima dolazi glagol *smijati se*, tumače drugačije. Nastoje ih drugačije pročitati ili uzimaju to u eshatološkom značenju, ili ih prevode riječju *radost*. Kada žele opisati buduću radost blaženih, nikada je ne opisuju smijehom, nego kao duboku i istinsku radost. Za njih ne postoji smijeh u budućem svijetu jer smatraju da je on nedostojan Boga. Također smatraju da je smijeh nedostojan čovjeka, jer je to držanje neposlušna čovjeka, koji Bogu nije mio. Smijeh se nalazi u popisu grijeha. Rabi Hanina bar Papa (oko 100. godine poslije Krista) savjetuje učenike da riječima Zakona otjeraju napast smijeha. Riječ *gelao* – *smijati se* ne nalazi u spisima Novoga zavjeta. Smijanje nije zabranjeno, već je naglašeno kako vjernik mora biti radostan, veseo, ispunjen vedrinom, humorom – što se smatra istinskom kršćanskom osobinom. Smijeh mora izlaziti iz unutarnje radosti i pomirenja s Bogom i

---

¹⁶⁸ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 174.

ljudima. Isus se nije smijao grohotim, pakosnim, raskalašenim smijehom, ali se radovao svemu što je lijepo, veliko i plemenito u prirodi i u čovjeku, više od ijednog čovjeka na zemlji. Teško je reći zašto je Luka upotrijebio ovu riječ, no smatra se da je bio upućen u židovsko tumačenje. Vjerojatno je Isusovu riječ tumačio kao i židovski učitelj – u eshatološkom značenju.¹⁶⁹

2.2.3.4. Jao vama kada vas budu hvalili... (Lk 6,26)

Osmo Lukino blaženstvo glasi: „*Jao vama kad vas svi budu hvalili! Ta tako su činili lažnim prorocima oci njihovi.*“ (Lk 6,26). Četvrti *jao* naviješta društvo u kojem se nalaze bogati, dobro hranjeni i uvažavani. U stara se vremena pokazalo kako su proroci koji su uživali poštovanje svih zapravo zavoditelji Izraela (usp. Iz 30,10-11; Jr 5,31; 6,14; 23,16-17; Mih 2,11). Takvi su se proroci dodvoravali kralju i njegovim materijalno situiranim savjetnicima i time dovodili u opasnost istinske proroke koji su u Božje ime zvali na obraćanje ili najavljivali sužanjstvo.¹⁷⁰

Ovo je blaženstvo znak da ne živimo istinski život ili iskreno ne širimo evanđelje. Govorimo o onima koji zbog ljudske hvale slijede lažne proroke Staroga zavjeta, koji su ugađali ljudima govoreći im ono što žele čuti. Više ih zanima naklonost ljudi, nego Božja hvala.¹⁷¹ Opasno je kada nas svi ljudi budu hvalili, jer se to rijetko može ostvariti a da se pritom ne žrtvuje neko načelo. Istinski prorok je previše neugodan da bi mogao biti popularan.¹⁷² Naglasak je na *svi*, jer Elizabeta hvali Mariju što je povjerovala (usp. Lk 1,45), Isus hvali Ivana Krstitelja (usp. 7,24-28), Šimuna (usp. 16,17) i Samarijanca koji je došao zahvaliti za čudesno ozdravljenje (usp. 17,19). Opasno je živjeti od lažnih pohvala, laskanja i dodvoravanja ljudima na štetu pravog služenja Bogu u ljudskoj subraći. Isus je kritizirao lažne učitelje koji s jedne strane gomilaju preteške terete ljudima, a s druge sva svoja djela čine zato da ih ljudi vide (usp. Mt 23,4-5). Luka je za vrijeme svoga pisanja mogao imati lažne učitelje u Crkvi, koji traže simpatije ljudi želeći prvenstveno vlastitu popularnost. Svi ovi *jao* izrazi odnose se na sve ljude, ali je Luki stalo da upozori svoju kršćansku subraću na duhovne zamke.¹⁷³

---

¹⁶⁹ Usp. Celestin TOMIĆ, Kršćanski osmijeh, u: *Veritas* 63 (2004.) 7-8, str. 30. – 31.

¹⁷⁰ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 174.

¹⁷¹ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 219.

¹⁷² Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje Evanđelja po Luki*, str. 134.

¹⁷³ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 174.

3. Teološka perspektiva blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki

U trećem dijelu rada nastojat ćemo – stavljajući ih u suodnos – naznačiti teološku perspektivu blaženstava po Mateju i Luki. Najprije govorimo o funkciji blaženstava u oba evanđelja. Isus ovdje ne nudi propise za svaku situaciju, već ukazuje na ideal koji bi pojedinac trebao postići. Osvrćući se na posebnosti govora o blaženstvima u prvom i trećem evanđelju, važno je reći kako Luka i Matej Isusov govor tako formuliraju da povijesna zajednica kojoj pišu dobije poticaje za rješavanje svojih konkretnih problema. Ranije smo uočili kako Matej nastoji spiritualizirati pojedine izraze u svojoj verziji blaženstava. Kada razlaže govor o blaženstvima usmjeren je na duhovno stanje pojedinca. U drugome dijelu našega rada istaknuli smo kako Luka pokušava dati smjernice za Crkvu svoga vremena. Dakle, njegova verzija blaženstava bliža je onome što je Isus rekao povijesnim slušateljima. Kao dodatak cjelokupnom izlaganju dodajemo važnije probleme u shvaćanju blaženstava, koji se sada mogu bolje sagledati i vrednovati. Nakon što smo na poseban način izložili značenje i teološki domašaj blaženstava u prvom i trećem evanđelju, sada se ovi problemi mogu bolje osvijetliti.

3.1. Funkcija blaženstava u Evanđelju po Mateju i Evanđelju po Luki

Matejeva verzija blaženstava (usp. Mt 5,1-12) koju smo analizirali u drugome dijelu našega rada nalazi se u sklopu Isusova Govora na Gori (usp. Mt 5 – 7), poradi toga poprima specifičan značaj. Govor na Gori ne nudi čovjeku konkretne propise koji bi vrijedili za svaku pojedinačnu situaciju. Tu su propisi koje ne bi trebali doslovno shvaćati. Isus iznosi samo nekoliko primjera koji osvjetljaju čovjekov život, i pokazuju ideal koji bi trebao postići. U Njegovu Govoru postoje zahtjevi koji su vremenski i kulturno uvjetovani pa ih se ne može jednostavno i doslovno provoditi i održavati. Primjer za takav zahtjev jest tekst Mt 5,39: „*A ja vam kažem: Ne opirite se zlotvoru! Naprotiv, udari li te tko po desnomo obrazu, okreni mu i drugi!*“. Doslovno shvaćanje i provedba tog načela učinila bi pojedinca smiješnim. Ni sam Isus nije postupio po tom načelu (usp. Iv 18,22-23). Iznio je nekoliko primjera koji osvjetljaju čovjekov život i pokazuju ideal koji bi trebao postići. Iznad svega mu je stalo do djela koja su izraz obraćeničkog mentaliteta, djela koja su vjernički, duhovno osmišljena.¹⁷⁴

Mnogi smatraju da je Isus održao Govor na Gori upravo onako kako je sačuvano u evanđeljima. Međutim, između vremena kada je Isus govorio (30. – 35. po Kr.) i

¹⁷⁴ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 22. – 23.

vremena kada su napisana evanđelja po Luki i Mateju (85. – 90. po Kr.) proteklo je oko pedeset godina i mnogo se toga u crkvenom i političkom pogledu izmijenilo. Matejev, odnosno Lukin Krist daje odgovore za kršćane koji žive onih godina kada je Evanđelje po Mateju odnosno po Luki napisano.¹⁷⁵

Isusov Govor na ravnu (usp. Lk 6,17-26) ističe kako je Njegov pogled usmjeren na učenike (usp. 6,20).¹⁷⁶ Prvotno govori siromašnim i progonjenim kršćanima. Zbog toga u 22. retku spominje izopćenje iz sinagoge. Pod tim misli na ono što su ortodoksni Židovi činili kršćanima; istjerivali su ih iz sinagoga i nazivali ih pogrđnim imenima. Blaženstva su u izvoru Q prvenstveno imala eshatološki značaj, a kod Luke su imala kerigmatski i katehetski karakter. Preko Isusovih riječi Luka svoje suvremenike želi poučiti što ih sve očekuje u sadašnjici, a što u budućnosti. Na poseban način u redcima 20-26 dolazi do izražaja njegova ljubav prema siromašnima. Kršćane je želio potaknuti na velikodušnu ljubav prema siromašnima u zajednici. Svatko tko čita, ili će čitati ovo evanđelje morat će biti zahvaćen pozivom na ljubav prema siromasima. Bogati kršćani su pozvani da se odreknu dijela svog bogatstva poradi siromašnih (usp. 6,20-26).¹⁷⁷

3.2. Posebnosti govora o blaženstvima u Prvom i Trećem evanđelju

Nijedan od dvojice evanđelista ne donosi povijesnu verziju Isusova Govora na Gori kako navodi Matej u poglavljima 5 – 7, odnosno Govora na ravnu kako navodi Luka u 6,17-26. Matejev Isus novi je Mojsije koji na gori novozavjetne objave donosi svoju Toru, pouku o ćudorednom življenju. Lukin Isus uzlazi na goru kako bi se pomolio (usp. Lk 6,12) tražeći od Oca u osami svjetlo za novo razdoblje mesijanskog djelovanja. Tu odabire Dvanaesticu, zatim silazi na ravan te učenicima i ostalim slušateljima iznosi govor s glavnim naglaskom na zdravom stavu prema materijalnim dobrima i brizi za siromahe. Luka i Matej Isusov govor tako formuliraju da povijesna zajednica kojoj pišu dobije poticaje za rješavanje svojih konkretnih problema.¹⁷⁸

Matej donosi blaženstvo u trećem licu: „*Blago siromasima duhom...*“ (5,3), a prema Luki Isus se siromasima obraća izravno u drugom licu: „*Blago vama siromasi ...*“ (6,20). Očito je da ni jedan, ni drugi oblik ne mogu potjecati izravno od Isusa, već objašnjenje treba potražiti kod evanđelista. Postavlja se pitanje je li jedan skratio, a drugi proširio Isusovu riječ i ako jest zašto je to učinio. Matej nudi deveterostruki *blago* (usp.

¹⁷⁵ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 23.

¹⁷⁶ Usp. Joachim GNILKA, *Teologija Novoga zavjeta*, str. 177.

¹⁷⁷ Usp. Albert REBIĆ, *Blaženstva*, str. 26.

¹⁷⁸ Usp. Mato ZOVKIĆ, Matejevih osam „blago“ i Lukinih četiri „jao“, u: *VĐSB*, str. 40.

Mt 5,1-12), a kod Luke nalazimo četiri *blago* i četiri *jao* (usp. Lk 6,20-26). Ni jedan od tih dvaju oblika ne potječu izravno od Isusa, ali svako pojedino blaženstvo i svaki pojedini *jao* bez sumnje potječu od njega. Takve pojedine riječi Krist izgovara u određenim životnim prilikama ljudi s kojima se susretao i kojima se obraćao. Evanđelisti su prilikom pisanja svojih djela Isusove pojedinačne i kraće riječi povezivali u veće cjeline kako bi bile bolje zapamćene i kako bi imale veću uvjerljivost.¹⁷⁹

Drugi Vatikanski sabor ovako gleda na takav rad evanđelista: „Sveti su pisci napisali četiri evanđelja tako da su iz mnoštva onoga što je bilo usmeno ili već i pismeno predano neke stvari probrali, a nešto saželi ili s obzirom na prilike u Crkvama – razvili“.¹⁸⁰ Kreativnost i sloboda evanđelista izražena je trima glagolima: *probrali*, *saželi* i *razvili*. Te bi riječi trebalo trajno imati na umu da bi se shvatio smisao rada evanđelista i objasnile katkada na prvi pogled velike razlike njihovih djela. Evanđelist Matej prepoznatljiv je po sustavnom oblikovanju većih govornih cjelina što se vidi u njegovu deveterostrukom *blago*, a Luka svoju slobodu i kreativnost pokazuje suprotstavljajući svakom *blago* po jedan *jao* i stvarajući tako od Isusove riječi još oštriju etičku poruku za nadolazeće vrijeme.¹⁸¹

Luka veću pozornost usmjerava na konkretnu životnu situaciju siromašnih, žalosnih, gladnih i ozloglašanih. U četiri *blago* bliži je povijesnom Isusu, a četiri *jao* potpuno odražavaju povijesnu situaciju Crkve za koju piše. Blaženstva su na razini povijesnog Isusa i na razini Prve Crkve proročki poziv na pozitivno ćudoređe koje je spasotvorno i spašeničko. Spašeničko, jer treba biti odraz vjere u dostupno spasenje po Isusu Kristu. Spasotvorno, jer treba biti znak spasenja na gozbi vječnog života, na koju su prema Lukinoj paraboli o uzvanicima pozvani prosjaci, sakati, hromi i slijepi (usp. Lk 14,21).¹⁸²

3.3. Sučeljavanje Matejeve i Lukine verzije blaženstava

Govor na ravnu koji nalazimo u Evanđelju po Luki (usp. Lk 6,17-26) nije istovjetan Govoru na Gori u Matejevu evanđelju (usp. Mt 5 – 7). Prva je razlika u tome što je Isus u Evanđelju po Mateju svoj Govor održao na Gori, dok je u Lukinu evanđelju to učinio na ravnu. Matejeva verzija sadržavala je blagoslove, ali ne i *jao* govore. Blaženstva

¹⁷⁹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Isusova blaženstva u: *BD*, str. 5.

¹⁸⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum*. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi (18. XI. 1965.), br. 19, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1972.

¹⁸¹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Isusova blaženstva u: *BD*, str. 6.

¹⁸² Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, str. 175.

u Evanđelju po Luki sadrže oboje. Postoje i druge razlike: u riječima, u duljini i u naglasku. Moglo bi se reći da kad god je veliko mnoštvo išlo za Isusom, iskušavao je njihovu iskrenost tako što im je govorio posve otvoreno. Narod je pristizao iz cijele Judeje i Jeruzalema na jugu, iz Tira i Sidona na sjeverozapadu. Opsjednuti i bolesni na sve su ga načine pokušavali dotaknuti jer su znali da je iz Njega izlazila snaga ozdravljenja.¹⁸³

Blaženstva i *jao* izreke u Evanđelju po Luki usredotočuju se na tadašnju stvarnu bijedu Isusovih učenika, a Matejeva se verzija blaženstava bavi duhovnom kakvoćom svih onih koji tvore sastavni dio kraljevstva Nebeskog.¹⁸⁴ Matejeve dodatke možemo opaziti na nekoliko mjesta. On u 6. i 10. retku dodaje izraz *pravednost* kao formalni razdvajatelj i kao jednu od velikih tema svoga evanđelja. Uskliku *blago siromasima*, on dodaje *duhom*. Siromasi su bili oskudnici u Izraelu (*anawim ha-arec*) koji više vole služiti Bogu nego stjecati poslovnu prednost. Njihovo siromaštvo je ekonomsko, ali ima duhovnu crtu. Matejev dodatak *duhom* pomiče naglasak od društveno-ekonomskog na osobno-ćudoredno područje: poniznost, odvojenost od bogatstva, dobrovoljno siromaštvo. Prema Bibliji ekonomska oskudica je zlo koje treba ispravljati (usp. Pnz 15,11), a bogatstvo u svojoj naravi nije zlo, ono je čak potrebno zbog blagostanja, ali je i opasnost da bogataši zanemare služiti Bogu i pomagati siromasima. Izraz *krotki* potječe iz Ps 37,11, a označuje *sporost na srdžbu, blagost prema drugima* te prema tome uključuje određeni oblik karitativnog pomaganja. Ožalošćeni se žaloste gledajući kako zlo na zemlji vlada (izvorno, nad Izraelom). Milosrdni se odnose na opraštanje bližnjemu (usp. Mt 6,12.14-15; 18,35), na ljubav (usp. 9,13; 12,7; 23,23), posebno prema oskudnima (usp. 25,31-46) pa čak i prema neprijateljima (usp. 5,44-47). Čisti srcem se u Starome zavjetu odnose na očišćenje od obredne ili moralne nečistoće (usp. Ps 24,4; 51; Iz 1,10-20). Kod Mateja je *čistoća srca* bliska *pravednosti* te obuhvaća savezničku vjernost, odanost Božjim zapovijedima i iskreno bogoštovlje. Izraz *mirotvorci* temelji se na starozavjetnom *šalom* što je složen pojam koji uključuje potpunu dobrobit osobe. Kod Mateja je mirotvorstvo usko povezano s ljubavlju prema bližnjemu. Svako je blaženstvo sastavljeno kao sintetički paralelizam. Sve nagrade će se ispuniti u kraljevstvu Božjem. Svi glagoli koji govore o nagradi stoje u futuru, osim prvog i posljednjeg.¹⁸⁵

Lukina verzija blaženstava (usp. Lk 6,20-26) bliža je onome što je Isus rekao povijesnim slušateljima, jer su u proročkim i psalmskim tekstovima Staroga zavjeta

---

¹⁸³ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 217. – 218.

¹⁸⁴ Usp. R.T. FRANCE, *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, str. 108.

¹⁸⁵ Usp. D. J. HARRINGTON – B. V. VIVIANO – R. J. KARRIS – R. J. DILLON – Ph. PERKINS, *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, str. 159. – 160.

izrazom *anawim* okarakterizirani *socijalni siromasi*. To su osobe prignute pred drugima u znak oskudice i ovisnosti. Kada su takvi siromasi religiozni, oni su Jahvini siromasi, prignuti pred Bogom i vjerni njegovoj riječi unatoč gorčinama života. Takav siromah bio je najprije Isus koji se nije dao zarobljavati materijalnim dobrima, a u oskudici i osporavanju nije zaboravio Boga. Takvima poručuje da je njihovo kraljevstvo Božje već sada. Bog nad njima vlada, vodi ih, vidi njihove nevolje, za Njega ostaju osobe dostojne ljubavi, bez obzira što ljudi o njima mislili. Isus se otvara Božjoj vladavini, te tako svjedoči Božju prisutnost među ljudima. Preko Krista Bog znakovitije ulazi u ljudsku povijest. Kraljevstvo Božje uz Isusa počinje na Zemlji, a nastavlja se u transcendenciji. Krist u tekstovima Mt 5,1-12 i Lk 6,20-26 poziva na čudoređe koje je odraz takve vjere u spasenje već dostupno, ali još ne u potpunosti vidljivo i očitovano.¹⁸⁶

Lukin Isus već sada blaženima proglašava siromahe, gladne, uplakane i izopćene radi Sina čovječjeg (usp. Lk 6,20-23). On rabi izraz *jao* za bogataše koji *imaju utjehu svoju*, zatim site, grešno nasmijane i grešno hvaljene. *Jao* izreke ne predstavljaju vječnu osudu, nego proročku opomenu i poticaj na promjenu stava već sada, u aktivnim godinama.¹⁸⁷

3.4. Problemi u interpretaciji blaženstava u Prvom i Trećem evanđelju

Ukoliko usporedimo Matejevu i Lukinu verziju blaženstava (usp. Mt 5,1-12; Lk 6,20-26), upadljivo je da se Matej trudi izbjeći moguća kriva shvaćanja u kršćanskoj duhovnosti. Često se smatralo da bi siromasi, gladni i žalosni trebali biti sretni zbog svojih oskudica i nevolja, jer oni će zato biti izobilno nagrađeni u onostranom životu. Na takav je način sadašnji život bio obezvrijeđen, nije bio cijenjen, jer to je bio prolazan život. Prema tom shvaćanju smatralo se da je posebno ugodno Bogu ako se sve strpljivo podnosi, ako se ne tuži nad svojom sudbinom. Sve se shvaćalo kao od Boga poslano, tako da je izgledalo da pobuna protiv svoje sudbine uključuje pobunu protiv Boga. Protiv tog krivotvorenja kršćanske poruke ustao je Teilhard de Chardin koji kaže kako religija može postati *opijum*. Ona se vrlo često smatra jednostavno *blaženjem* naših muka. Njezina prava funkcija je da nosi i potiče napretke života, što je i bila u Isusovoj objavi Boga. Isus se kritički postavlja prema društvenom uređenju svoga vremena. Protestira protiv gladi, nepravde i patnje. Njegova riječ za pogažene i prezrene nema ništa sa sentimentalnim

¹⁸⁶ Usp. Mato ZOVKIĆ, Matejevih osam „blago“ i Lukinih četiri „jao“, u: *VDSB*, str. 40.

¹⁸⁷ Usp. Mato ZOVKIĆ, *Isto*, str. 40.

sažaljenjem. Ne proglašava siromahe blaženima da ih ostavi u tom stanju, nego da ih iz takvog stanja izvede. Krivo je i nedopustivo pojednostavljenje ako se isključivo naglašava da je Krist obećao onostranu naplatu. Isus je u svojoj djelatnosti i u svom navještaju obznanjivao dolazak kraljevstva Božjega i u tom kontekstu jasno dao do znanja da vjernik već ovdje i sada uzima udjela na sreći Kraljevstva, a to znači da je potrebna promjena već ovdje i sada, a ne u konačnoj uspostavi kraljevstva Božjega.¹⁸⁸

Sa sigurnošću možemo reći da Matej ne želi omalovažavati socijalnu crtu pojma *siromah* i posve ga svesti na unutarnju, duhovnu razinu, tj. od siromaha učiniti ponizna čovjeka. Kraljevstvo Božje koje Isus obećava i koje naviješta siromasima nije stvar onostranog života ili daleke budućnosti, s Njim je ono već stvarnost ljudskoga života. Zbog toga blaženstva nisu *neuvjerljiva* utjeha s pogledom na budućnost, nego slavljenje sadašnjosti u životu ljudi koji prihvaćaju kraljevstvo Božje.¹⁸⁹ Najupadljiviji je Matejev naglasak ljudske aktivnosti, a upravo njoj su namijenjena obećanja, a ne jednostavno stanje trpljenja: siromaštvo, glad, plač i situacija progona. Tko uspije sve ostvariti i djelovati pravedno, taj će već ovdje na zemlji biti nagrađen Nebom.¹⁹⁰

Govoreći o Lukinoj verziji blaženstava, ne smijemo pogrešno tumačiti misao da on siromaštvo proglašava dovoljnim uvjetom za ulazak u Božje kraljevstvo (usp. Lk 6,20).¹⁹¹ Njegov tekst bi se mogao prurušiti u humanitarni sociologizam koji bi siromahe učinio važnima u povijesti. Treba uvijek imati na umu religioznu dimenziju Isusova navještaja: *siromasi*, na koje On misli, ljudi su koji su u religioznoj oskudici. Oni su baštinici, *anawim* koji vape prema Bogu, svom jedinom branitelju.¹⁹²

Smatra se kako Isus nigdje u evanđelju ne osuđuje rad. Bogatom mladiću govori da može ući u Kraljevstvo ako bude slijedio zapovijedi. Iz navedenoga zaključujemo kako siromaštvo nije neophodan uvjet za ulazak u kraljevstvo Nebesko. Sjetimo se događaja sa Zakejem (usp. 19,1-10) gdje je Isus bio oduševljen jer polovicu bogatstva Zakej daje siromasima. No, ne pita ga što će učiniti s drugom polovicom. Iz toga zaključujemo kako Krist nije protiv posjeda i privatnog vlasništva. Ne kori nas zbog našeg rada, odnosno stjecanja bogatstva već zbog naše škrtosti prema siromasima.¹⁹³

Kada govorimo o gladnima i žednima važno je napomenuti kako Luka ostaje pri doslovnom shvaćanju toga blaženstva (usp. 6,21). U gladi za osnovnim životnim

---

¹⁸⁸ Usp. Marijan VUGDELJIA, *Politička ili društvena dimenzija biblijske vjere*, Split, 2005., str. 88.

¹⁸⁹ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Isusova blaženstva u: BD*, str. 7.

¹⁹⁰ Usp. Meinrad LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, str. 62.

¹⁹¹ Usp. Wilfrid J. HARRINGTON, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 1975., str. 217. – 218.

¹⁹² Usp. Xavier Leon – Defour – D. I., *Djelovati po evanđelju*, str. 77. – 78.

¹⁹³ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 35. – 36.

potrepštinama postoji određeni odnos s Bogom koji podjeljuje život i stavlja na raspolaganje sredstva za život.¹⁹⁴ Slijedeće blaženstvo koje govori o uplakanima (usp. 6,21) ne može se odnositi na one koje muči osobna žalost, nego se radi o ljudima koji nisu ravnodušni prema zlu, prema pobuni ovoga svijeta protiv Boga te prema ljudskim patnjama koje su posljedica te pobune.¹⁹⁵ Ovdje se želi reći kako nama nisu sve patnje smislene, no i takva patnja koja za nas nema smisla vodi k Božjoj slavi.¹⁹⁶

Kada govorimo o onima koje ljudi mrze i progone (usp. 6,22-23) možemo reći da se ne misli na one koji ispaštaju zbog vlastitih grijeha. Govorimo o onima koji su prezreni, izopćeni, pogrdeni i oklevetani zbog svoje odanosti Kristu. Ključ za razumijevanje ovih četiriju blaženstava nalazi se u izrazu *zbog Sina čovječjega*. Stvari koje su same po sebi bijedne postaju blagoslovom kada se trpe zbog Njega. Pobuda mora biti ljubav prema Kristu; u protivnome su i najveće žrtve bezvrijedne.¹⁹⁷ *Jao* izrazi (usp. 6,24-26) koji predstavljaju drugi dio Lukine verzije blaženstava, nemaju istu snagu kao četiri *blago*. Njima se želi izraziti žaljenje ili suosjećanje, ali ne i prijetnja.¹⁹⁸

Ukoliko Bog uistinu ima volju i moć izvesti ovdje naizgled postavljeni zaokret, zašto već danas ne utješi ožalošćene? Smatra se da Stari i Novi zavjet ne poznaju naš pojam *Svemogući Bog*. Ovaj se izraz ne da naknadno prevesti u govor Biblije. Izraelcima i Isusovim sljedbenicima izraz *Svemogući Bog* nije bio blizak niti prikladan ako su na temelju njihova zajedništva s Bogom htjeli izreći kakav je On. Na dva se mjesta pod utjecajem stoičke filozofije spominje Božja svemoć (usp. Mudr 11,17; 18,15). Za Izrael nije bilo ni najmanje sumnje u Božju moć jer ju je izabrani narod već doživljavao kod izvođenja iz Egipta, na putovanju pustinjom, u vrijeme kada su dvanaest plemena u Kanaanu postupno postajali narod, ali i mnogo kasnije kad je Izrael u pouzdanju u Boga preživio sve neprijateljske napade, kao što to izriče Ps 124. U hebrejskoj Bibliji, posvuda gdje u našem prijevodu susrećemo riječ *Svemogući*, zapravo susrećemo vrlo staro Božje ime *el šadaj* čije izvorno značenje dugo nije bilo razumljivo. Zbog tog razloga su oni koji su hebrejsku Bibliju prevodili na grčki jezik tražili novu riječ za staro Božje ime i izabrali su za to pojam koji susrećemo u Otk 1,8; 4,8; 11,17, a to je pojam *pantokrator*. *Pantokrator* ne označava *Svemogućega* nego *Sveodržavatelja*. Kada je grčka Biblija bila prevedena na latinski od *pantokrator* postao je *omnipotens*, tj. *Svemogući*. To bi značilo da oznaka *Svemogući* za Boga ne potječe iz misaonog i govornog svijeta Biblije, nego iz

¹⁹⁴ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, str. 392. – 393.

¹⁹⁵ Usp. Leon MORRIS, *Novozavjetni komentari, Tumačenje Evanđelja po Luki*, str. 133.

¹⁹⁶ Usp. Franjo MIŠURA, *Proglas zakona ljubavi*, str. 52. – 53.

¹⁹⁷ Usp. William MACDONALD, *Komentar Novoga zavjeta*, str. 218.

¹⁹⁸ Usp. Leon MORRIS, *Tumačenje Evanđelja po Luki*, str. 126.

svijeta poganstva. Na temelju ovoga lakše je razumjeti zašto blaženstva nisu samo *neuvjerljiva* utjeha. Važno je istaknuti kako je Božja snaga njegova ljubav te se ne može tvrda srca i nasiljem nametnuti ljudima. Ne može uništiti sve one koji još i danas druge žaloste i zbog toga ne može ukloniti iz života one koji čine nepravdu. Zbog toga je moćni Bog nemoćan tamo gdje nailazi na nemilosrdnost, nasilje i odbijanje.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ Usp. Meinrad LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, str. 63. – 67.

ZAKLJUČAK

Zaključkom dolazimo do kraja našega razmatranja o Isusovim blaženstvima. Kako bismo shvatili govor o blaženstvima, važan nam je bio Govor na gori (usp. Mt 5 – 7) u Evandjelju po Mateju i Govor na ravnu (usp. Lk 17-49) u Evandjelju po Luki. U oba govora vidimo poveznicu za Starim zavjetom, jer je Isus uspoređen sa Mojsijem, gdje će se istaknuti novina. Ona izrastaju iz Staroga zavjeta kao nečuvena novost. Novi zavjet učestalije donosi govor o blaženstvima, gdje dolazimo do Matejeve i Lukine verzije blaženstava.

Termin *blažen* javlja se u svih devet Matejevih blaženstava. Ovaj termin prikazuje stavove učenika koji su prihvatili zahtjeve Kraljevstva. U drugom dijelu svakog blaženstva navodi se nagrada za učenje. Isusova se blaženstva mogu pravilno shvatiti samo u kontekstu kraljevstva Božjega. U njima se spajaju ovostranost i onostranost. Ne možemo reći da se u blaženstvima radi samo o sreći i blagostanju u ovome svijetu, ali ne radi se ni samo o spasenju i blaženstvima u budućem svijetu.

Govoreći o siromasima u Prvom evandjelju mislimo na vrstu siromaštva kojeg je čovjek svjestan pred svojim duhom, to je siromaštvo pred Bogom. Utjeha koja se navodi u kontekstu ožalošćenih svoje će potpuno ispunjenje imati u eshatonu. Ne radi se o ljudskoj utjesi, nego o utjesi koja dolazi od Boga. Krist nas poziva na krotkost. Naša snaga ne bi trebala ići za uništenjem drugoga, ona se treba upotrijebiti na dobro. Čovjek bi trebao djelovati pravedno, a to se odnosi na djelovanje koje je usklađeno sa Zakonom. Kršenje Zakona jest nepravda i nemoral. Kada govorimo o milosrdnima mislimo na djela materijalnog milosrđa iz ljubavi. Sebičnost i tvrdoća srca isključuju svaki interes za drugoga. Osoba čista srca je ona čije su misli svete, a savjest čista. Čisto srce znači usmjerenost prema dobru te otvorenost i nepodijeljenost, nutarnje poštenje i spontanost. Mirotvorci su ljudi koji se zauzimaju za pošten mir izgrađen na istini i pravednosti. Posljednje Matejevo blaženstvo odnosi se na one koji su progonjeni poradi Krista.

Blaženstva u Trećem evandjelju sastoje se od četiri *jao* i četiri *blago* (Lk 6,20-26) izraza. Lukin Isus ne proglašava blaženima izvjesnu društvenu klasu. Stanje blaženstva dolazi od Kraljevstva koje Krist čini prisutnim. *Jao* usklici su Lukina redakcija. Namijenjeni su kao opomena onima koji olako shvaćaju onoga tko jest ili može pripasti među *siromahe Božje*. Krist se u prvom blaženstvu obraća učenicima, a drugo i treće blaženstvo smatraju se podvrsta prvoga. Dakle, kada se govori o siromaštvu kao o prvom blaženstvu misli se na siromaštvo koje sami biramo poradi Sina Čovječjega. Drugo blaženstvo koje govori o gladnima odnosi se na one koje će Bog u budućnosti nasititi.

Materijalna oskudica slika je duhovne punoće koja dolazi s već započetim, ali još nedovršenim kraljevstvom Božjim. Uplakane smatramo blaženima, ali ne zbog svog plača nego zbog sigurnog i već prisutnog izgleda za život u kojemu će biti mjesta za veselje i optimizam. Iduće blaženstvo govori o progonjenima poradi Sina Čovječjega. Progonjeni su bili Isusovi sljedbenici zato što ga prihvaćaju kao Krista. Prvi *jao* izraz odnosi se na bogataše. To su oni koji posjeduju bogatstvo i ne koriste ga za vječno obogaćenje drugih, već imaju jedinu utjehu koju će ikada dobiti – trenutno zadovoljenje svojih želja. Isus se nadalje obraća grešno sitima koji misle kako će im zauvijek biti dovoljna zemaljska zasićenost, a Krist je za vrijeme kušnje u pustinji pokazao da čovjek treba više od kruha i pića za ispunjen život. Kada govorimo o smijehu mislimo na glumljenje pobožnosti koja negira pravu radost. Ovdje se osuđuje smijeh samozadovoljstva i samodostatnosti. Posljednje Lukino blaženstvo želi reći kako je opasno kada nas svi ljudi hvale, jer se to rijetko može ostvariti a da se pritom ne žrtvuje neko načelo. Istinski prorok previše je neugodan da bi mogao biti popularan.

Sučeljavanjem obje verzije blaženstava dolazimo do uvida da se blaženstva i *jao* izreke u Evanđelju po Luki usredotočuju na tadašnju stvarnu bijedu Isusovih učenika, a Matejeva se verzija blaženstava bavi duhovnom kakvoćom svih onih koji tvore sastavni dio kraljevstva Nebeskog. Isus je u svojoj djelatnosti i u svom navještaju obznanjivao dolazak kraljevstva Božjega i u tom kontekstu jasno dao do znanja da vjernik već ovdje i sada uzima udjela na sreći Kraljevstva, a to znači da je potrebna promjena već ovdje i sada, a ne u konačnoj uspostavi kraljevstva Božjega.

Nakon prijednoga hoda uočila sam da se ovoj temi moglo pristupiti s naglaskom na siromaštvo, ali mi vrijeme nije dopustilo to ostvariti. Tema siromaštva zastupljena je u obje verzije, kod Luke je ona više naglašena. Tako se u oba evanđelja siromaštvo kao materijalna i duhovna oskudica može uočiti i staviti u relaciju s drugim blaženstvima.

Bibliografija

- BONHOEFFER Dietrich, Blago krotkima jer će se utješiti. u: *BD*, 22 (2001) 3
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 19, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1972.
- DUFOUR – Xavier Leon – D. I., *Djelovati po evanđelju*, Zagreb, 2008.
- DUGANDŽIĆ Ivan, Isusova blaženstva u: *BD*, 22 (2001) 3
- DUGANDŽIĆ Ivan, *Upoznajmo Bibliju*, Zagreb, 2011.
- FRANCE R.T., *Matej; Tumačenje evanđelja po Mateju*, Novi Sad, 1987.
- GNILKA Joachim, *Teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 1999.
- HARRINGTON D. J. –VIVIANO B. V. –KARRIS R. J. –DILLON R. J. –PERKINS Ph., *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.
- HARRINGTON Wilfrid J., *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 1975.
- LUJIĆ Božo, *Bog među ljudima*, Zagreb, 2009.
- LUJIĆ Božo, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku*, Zagreb, 2006.
- MACDONALD William, *Komentar Novoga zavjeta*, Zagreb, 1997.
- MIŠURA Franjo, *Proglas zakona ljubavi*, Sarajevo, 1990.
- MORRIS Leon, *Novozavjetni komentari, Tumačenje evanđelja po Luki*, Novi Sad, 1983.
- MÜLLER Paul-Gerhard, *Lukino evanđelje*, Zagreb, 1996.
- OBERSKI Janko – REBIĆ Adalbert, *Biblijska povijest*, Zagreb, 1972.
- PAPA FRANJO, *Gaudete et exultate – Radujte se i kličite. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu* (22. II. 2018.), Zagreb, 2018.
- REBIĆ Adalbert, Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe! u: *BD*, 22 (2001) 3
- REBIĆ Albert, *Blaženstva*, Zagreb, 1986.

- SCHNACKENBURG Rudolf, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, Zagreb, 1997.
- SKOKO Iko, *Specifičnost Mojsijeva, Budina, Konfucijeva, Isusova i Muhamedova komuniciranja*, Mostar, 2008.
- TOMIĆ Celestin, Kršćanski osmijeh, u: *Veritas* 63 (2004.) 7-8
- VUGDELIJA Marijan, Moralna dimenzija Isusovih blaženstava (Mt 5, 1-12), u: *SB*, 52 (2012.), 3/4
- VUGDELIJA Marijan, *Politička ili društvena dimenzija biblijske vjere*, Split, 2005.
- VUGDELIJA Marijan, *Put sreće, Isusova blaženstva (Mt 5,1-16)*, Split, 2011.
- ZOVKIĆ Mato, *Isus u evanđelju po Luki*, Sarajevo, 2002.
- ZOVKIĆ Mato, Matejevih osam „blago“ i Lukinih četiri „jao“ u: *VDSB*, 119 (1991) 2